

№ 3-4 (48-49) 20 13

СОБОРНІСТЬ

Жовтень-Грудень

Міжнародний літературно-публіцистичний
часопис українських письменників

Головний редактор
Олександр Деко
Заст-гол. реда-ра:
Давид Маркіш
(в Державі Ізраїль)
(заступник – вакантна)
(в Україні)

Члени редколегії:
Леонід Вайсман
Василь Горбатюк
Микола Зимомря
Юрій Каповський
Степан Колесник
Вольф Москович
Антон Паперний
Геннадій Сівак
Сергій Борщевський
Видається з 1997 року
Видає Олександр Деко

ISSN 1565-6837

У цьому числі
Заяви: НСПУ та СУПІ
Поезія – Майдан
Микола Возіанов. Лірика
Олександр Пушко. Поезії
«Соборність» представляє
Миколаївську ООНСПУ
до 80-я НСПУ та 40-я ООНСПУ
Дмитро Кремінь, Дарина Березіна,
Наталія Білецька, Світлана Іщенко,
В'ячес. Качурін, Анат. Малярів,
Віра Марущак, Вол-р Пучков,
Люд-ла Чижова, І. Стариков.
Проза
Бр. Грищук. Там... Іерусалим.
Літературознавство
М. Гнатюк – про В.Самійленка
Св.Ленська – про забуту прозу
Публіцистика
Р.Плотнікова – книжковий Львів
Переклади
Т. Шевченко, І.Франко, Л.Українка
Д. Маркіш

Спілка українських письменників Держави Ізраїль
אגודת הסופרים האוקראיניים במדינת ישראל
Журнал видається на громадських засадах
за спонсорські кошти
כתב-עת מוצא לאור על-ידי המתנדבים בסיועם הכספי של התורמים

Подані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
Редакція не веде дискусій з приводу поданих матеріалів.
Відповідальність за достовірність фактів і всіх інших відомостей несуть автори публікацій.
Авторські матеріали висловлюють тільки точку зору автора.
Редакція залишає за собою право обережно скорочувати подані матеріали та виправляти мову.
Передруковувати наші публікації можна, але посилка на «Соборність» обов'язкова.
Усі авторські права належать авторам.

Гонорар виплачується тільки за замовлені матеріали,
при наявності коштів

Шістнадцятий рік видання.
Почав видаватися у Києві 1997 р.
З 1998 до 2004 року видавався у Мюнхені, Німеччина.
З 2005 р. видається в Державі Ізраїль – ISSN 1565-6837.

Комп'ютерний набір Міли Шнейдер.
Коректор Міла Шнейдер.
Коректор івритської мови Антон Паперний.

«Соборність» – Міжнародний художньо-публіцистичний
часопис українських письменників.
Видавець Олександр Деко

Адреси редакції:
поштова: 59110, Bat-Yam, P.O. BOX 1148 ISRAEL
E-mail: desob@mail.ru

«Соборність» представляє
Миколаївську ООНСП України
До 80-річчя НСПУ та 40-річчя ООНСПУ.

Дмитро Кремінь
Голова Миколаївської обласної організації НСП

Співці степової Еллади

Мить і вічність

У добу планетарної глобалізації, інтернетизації та інших див міняється не тільки світ і всесвітнє сприйняття однієї з магічних технологій людства – писемності. Міняється час і міняється простір. Простір країни і територія людини, котра пройшла незбагнений шлях од печерних рисунків до комп'ютерної магії, від еллінського письма до багатовимірності мережової літератури. Та чи поменшало таємниць у координатах самої людини – хто скаже? Пантеїзм і монотеїзм, релігії та вірування, від яких почалися мистецькі пориви первісної людини, і тепер не втратили свого чару, а літера – графічної магії. Навіть у добу глобальної мономовності, коли щороку гинуть сотні мов і їх носіїв, однаходимо то румейські сувої, то клинописні таблиці, то позначені ієрогліфами нерозгадані шедеври проминулих епох і цілих цивілізацій. А що стосується територій, де завжди бував конгломерат етносів, релігій і культур, то вони й тепер складають основу теперішнього суспільно-політичного і культурного надбання людства. Історичну основу етно-ідентету, культурного прогресу, цивілізаційного просування.

Як праісторична територія сучасної України, великим надбанням людства давно стало Північне Причорномор'я, де подосі збереглися не тільки великі скіфські та половецькі, хетські кургани з золотими прикрасами та пекторалями царів і цариць, а й загадкові писемні пам'ятки, код яких – це й відгадка наших прапервнів і наших витоків. У тому числі – таїни сучасного нашого літературного буття, конструйованого зі смальти древності та магічного мозаїчного письма планетарної павутини. На помежів'ї ХХ і ХХІ століть перед нами постає все те ж питання питань, що й тисячоліття тому: хто ми є? Чиїх батьків діти? Вистоїмо перед викликами модерного часу, чи впадемо до ніг сильнішого? Саме тут, у Північному Причорномор'ї, задовго до християнської ери відбулося те, про що говоримо й нині: впали міста-поліси, і навіть Велике Боспорське царство, коли на зміну героям Трої та Еллади прийшов народ Ромула і Рема, когорті імперського Риму, а Цезар Юлій, уже автор «Записок про Галльську війну», записав у своїх анналах безсмертну максиму: «Прийшов, побачив, переміг». Ольвія, легендарне місто-поліс на березі лиману та з виходом у Чорне море – Понт Евксинський – подосі чарує мандривників-елліноманів руїнами древніх фортець і культових споруд, залишками (діючими!) старогрецького водогону, але вона уславилася ще до того, як стала римською залогою вже на початку християнської ери. Ольвія заснована греками-колоністами з Мілету ще в 5501-му р. до н.е., на початку територій Великої Скіфії, про що написав «батько історії» Геродот із Галікарнасу; щойно книга Геродота з ілюстраціями заслуженого художника України і жителя Ольвії-Парутиного, біля однойменного Національного заповідника «Ольвія», Володимира Бахтова вийшла друком у Москві й готується до презентації в «Українському домі» в Києві, попри чергову революційну бурю...

Парадоксально, але факт: і за століття, ба навіть тисячоліття в багатотисячному натовпі просинається геном древніх племен і древніх людей, а конструкти технологій відкинуто, як непотріб. І мов би знову на еллінські вілли та амфітеатри й гімнасії суне темна орда невідомих

завойовників, полчища варварів. А між тим елліни й скіфи саме тут створили дивовижний конгломерат і жили століття в мирі! Про що є писемні пам'ятки – і Геродота, і скіфського царевича-поета Анахартиса, одного з десяти мудреців Афіні!

Давноминулі епохи поєднуються з сучасністю в одному річищі, коли мовимо про спроби наукового узагальнення фактів літературної творчості в межах нинішньої Миколаївщини – фактом стало і 40-річчя заснування в Миколаєві (1974) обласної організації тодішньої Спілки письменників України (СП УРСР – СП СРСР). Цьогоріч і відзначаємо цю непроминальну дату, адже й засновано було письменницьку організацію за 40 років од часу створення Спілки письменників СРСР у 1934 році. Головою її став легендарний пролетарський письменник Максим Горький, біографічно пов'язаний із Миколаївщиною, ще будучи босяком Алешою Пешковим. Із Миколаївщиною пов'язано багато імен письменників-класиків українських, але й російських та осетинських, як-от Коста Хетагуров, який був на засланні в Очакові. Болгарин Іван Вазов у Миколаєві не тільки готувався до визвольних змагань на Балканах, а й створив осередок болгарської культури на теренах Північного Причорномор'я, в самому Миколаєві тощо. Нині, коли історичне краєзнавство, зокрема краєзнавство літературне, досить розвинене, можна стверджувати, що ця земля справді унікальна в дотичності до великих духовних здобутків. Оскільки територія нинішньої Миколаївщини, за словами сучасного дослідника, давній терен становлення й розвитку потужної Скіфської держави, еллінських держав, однозначно можна стверджувати наступне. Ці епохи залишили велику й неповторну культурну спадщину, в ній сяють яскраві імена та події тих часів, про це є свідчення античних істориків та письменників. Але фактом залишається й те, що з 5-го ст. н. е. аж до кінця XVIII ст. у цих дикопільських краях про писемність говорити не доводилося. А в XIX-XX ст. Миколаїв просявав багатьма іменами, хоча конкретної письменницької структури до 1974 р. в нас не було. Проте було б несправедливим звужувати літературну карту Миколаївщини до параметрів радянського часу, а в радянську епоху – до 1974 р. Тим не менше саме постановня обласної філії НСПУ (СП СРСР) стало історико-літературним надбанням області, краю корабелів і хліборобів, але й ойкумени далеких епох, коліскою багатьох імен і явищ літературного та культурно-мистецького значення. Скажімо, вже літературно-бібліографічний покажчик «Літературна Миколаївщина» (2001) Юрія Тонкошкура налічує понад 300 імен відомих і не дуже персоналій, письменників із місцевою пропискою та таких, які лише біографічно пов'язані з цим романтичним краєм і конкретно – містом на Ігулі та Південному Бузі. У 2-х випусках підручника-хрестоматії «Література рідного краю» (1994, 2001) вміщено десятки імен поетів, прозаїків, драматургів тощо, які народилися на Миколаївщині або належали до Миколаївської організації СП СРСР – НСПУ. Сотні імен містить універсальна поетична антологія «Миколаївський оберіг» (2003), яка вийшла у видавництві «Можливості Кіммерії» з нагоди 30-ліття Миколаївської організації НСПУ. Читачів журналу «Соборність», щиро сподіваюся, зацікавить і наш Інтернет-сайт Litnik.org – «Миколаїв Літературний» / «Николаев литературный», де можна прочитати твори миколаївських письменників і прочитати статті про них, відео-розповіді про корифеїв кожного жанру літератури наших земляків. Підкреслю таку обставину: сайт уже читають у майже 100 країнах світу колишні миколаївці, але й інші культурні люди, зокрема, читачі Бібліотеки слов'янської літератури в Сан-Франціско, де директором – наш земляк Григорій Голодницький, україномовні громадяни Ізраїлю, Польщі, Канади, США, Франції тощо.

Заснована в 1974 році, Миколаївська обласна організація СП (СРСР, УРСР, України) завжди мала на своєму чолі справді обдарованих письменників, патріотів краю корабелів, хліборобів, але й коліски корифеїв українського театру міста, Володимира Даля і Миколу Аркаса. Першим відповідальним секретарем обласної письменницької філії став прозаїк Леонід Куліченко (1918-1978), другим – ушавлений письменник-мариніст Михайло Божаткін (1920-2009), а далі МОО НСПУ очолювали поет і перекладач Валерій Бойченко (1941-2011), поет і прозаїк Юрій Миронов (1940-2002), поет В'ячеслав Качурін (1942). З 2011 р. МОО НСПУ очолює поет Дмитро Кремень (1953).

Вже в першому складі новоствореної Миколаївської організації Спілки письменників були яскраві незабутні майстри слова – згадувані прозаїки Леонід Куліченко та Михайло Божаткін, Іван Григурко та Віктор Подольський, Борис Слободянюк і Віктор Тимчук, Олександр Зима і Борис Янчук, Антон Морговський. літературний критик Іван Луценко. Славу Миколаєва склали його поети – Еміль Январьов і В'ячеслав Качурін, Валер'ян Юр'єв і Анатолій Ластовецький, Леонід Воронін і Кирило Курашкевич, Іван Царинний та Анатолій Харланович. При обласному відділенні СПУ діяв Кабінет молодого автора. яким у різні роки керували досвідчені члени СПУ Валер'ян Юр'єв і Валерій Бойченко, Катерина Голубкова. Працювали популярні літературні об'єднання «Стапель», «Джерела», імені Павла Ходченка. Частими в області були всесоюзні та республіканські дні літератури, поїздки в Москву та Київ, на Кавказ і БАМ. У різні роки в Миколаєві жили і працювали талановиті поети й прозаїки, для яких це стало лише фактом їх біографії, проте для теперішніх співців «степової Еллади» (Є. Маланюк) цей край став ойкуменою, землею обітованою «на стику

моря і лиману», за крилатим висловом лауреата літературної премії імені Анахарсіса поета Володимира Пучкова, знаного в Україні і за її межами майстра слова (1950).

У цих нотатках, бодай пунктиром, буде означено всіх миколаївських майстрів поезії, прози, драматургії, хоча МОО НСПУ належить до нечисленних письменницьких філій. Але й нині тут діють літоб'єднання та літстудії «Стапель» і «Пегас», філіали НСПУ та АУП, СП Росії та ВТС «Конгрес літераторів України», засновано літературні фести «Ватерлінії» (з 2011 р.) та «Золота арфа» (з 1993 р.), «Паперове дерево» (2011) тощо. Проте основу літературного процесу складають поети, прозаїки, драматурги – члени НСПУ. Вони й дебютують на сторінках міжнародного літературного журналу української літератури «Соборність».

Творчі довідки на авторів подаються, можливо, й дещо скорочено, але ніхто не забутий: чії твори друкуються у цьому числі – безпосередньо перед творами, а всіх інших у наступному розділі цієї вступної статті.

Назву всіх поіменно.

Це – Дарина Березіна, Наталія Білецька, Альберт Вербець, Катерина Голубкова, Світлана Іщенко–Торнтон (Канада). В'ячеслав Качурін, Дмитро Кремінь, Анатолій Малярів, Віра Марущак, Лариса Матвеева, Олена Поманська, Володимир Пучков, Людмила Чижова, Вікторія Чорноброва.

II

Драматург Альберт Вербець народився 18 березня 1943 р. в с. Салтикове Салтиковського району Пензенської області (Росія). Закінчив Ростовське-на-Дону училище мистецтв і Вищі літературні курси при Літературному інституті імені О.М. Горького (Москва). Актор Миколаївського академічного російського драматичного художнього театру, заслужений артист України. Пише російською мовою. Автор багатьох популярних п'єс, які йдуть на сценах театрів України і країн СНД – «Восьме диво світу», «Новосілля», «Екіпаж Летючого Голландця», «Дорога із Чорного царства» тощо. Член НСПУ з 1988 р.

Поетеса Катерина Голубкова народилася 5 листопада 1946 р. в с. Пам'яті 13 борців Ємельянівського району Красноярського краю (Росія). Закінчила психологічний факультет Ленінградського державного університету. Учасник VII Всесоюзної наради молодих письменників. Пише російською мовою. Авторка поетичних збірок «Акварели» (1973), «Звездный корабль» (1980), «По праву любви» (1984), «День летящий» (1987), «Звезда в колодце» (2006), численних публікацій у журналах, альманахах, антологіях. Окремі поезії покладені на музику. Член НСПУ з 1979 р.

Поетеса, прозаїк і драматург Лариса Матвеева народилася в Миколаєві 9 травня 1969 року. Закінчила Миколаївський державний педінститут (нині – Миколаївський національний університет імені В.О.Сухомлинського). Пише російською мовою. Авторка поетичних збірок «Мотив судьбы», «Осколки», «Полнолуние», драми «Светлейший», повісті «Непозволительная роскошь» та ін. Автор поетичних антологій і популярних пісенних текстів. Член НСПУ з 1998 р.

Олена Поманська – відомий перекладач англійських та італійських письменників С.Кінга, Л. Мастронарді, І.Кальвіно, О.Гекслі, Г.Бейтса, Р. Даля, Л. Піранделло, а також англійською мовою – українських авторів, Автор численних публікацій у журналі «Всесвіт». Народилася 17 вересня 1942 р. в м.Термез Узбецької РСР. Закінчила геолого-географічний та факультет романо-германської філології Одеського держуніверситету імені І. І. Мечнікова. Член НСПУ з 2003 року.

26 січня 2014 року, коли цей часопис вже був готовий до друку, у розквіті творчих сил Олена Анатоліївна несподівано померла. Нестало чудової людини, вдумливої письменниці-перекладача, колеги. Цеху перекладачів НСПУ, як і Миколаївській обласній організації НСП України, її буде невідстачати. Земля їй пером!

Поетеса Вікторія Чорноброва народилася 22 лютого 1970 р. в с. Романова Балка Первомайського району Миколаївської обл. Закінчила ф-т театального мистецтва Московського народного університету мистецтв. Авторка поетичних збірок «Плач українки» (1999), «Калинова книга» та «Собор українців-бужан у моїх сльозах...» (2001). Лауреат літературної премії «Привітання життя» імені Б.-І. Антонича, літературних конкурсів «Золота арфа» та «Гранослов». Член НСПУ з 2000 р.

III

Представляючи вимогливому читачеві «Соборності» твори миколаївських майстрів слова, щиро шкодую, що в корпус проекту не можуть увійти прозові та поетичні твори антологічних авторів, починаючи від легендарних часів Ольвії, Анахарсіса, Гомера й Гесіода. Проте дихання вічності відчувають і нині суцї в степовому та морському безмежжі творці, й представники наймолодшої генерації, котрих представимо в майбутньому. Не перерветься золота нить Аріадни, не помаліє поетичне слово в глобальному тектонічному вирі. На всіх мовах. Ольвіополіти заповіли нам на віки й любов до слова рідного і близького: «Скільки мов ти знаєш, стільки разів ти людина».

Про це й полум'яні слова нашого великого Тараса Шевченка, під омофором його 200-літнього ювілею бачимо і наш письменницький ювілей. І віримо в майбутнє рідного красного письменства.

Дарина Березіна

Поетка. Прозаїк. Драматург. Перекладач. За освітою філолог.

Лауреат Міжнародного конкурсу кращих творів молодих літераторів «Гранослов», конкурсу "Привітання життя" та конкурсу видавництва "Смолоскип", а також Міжнародної недержавної україно-німецької літературної премії імені Олеся Гончара і конкурсу "Витоки".

Автор збірки поезій та прози „Камера схову” (Київ, 2004), збірки поезій "Всього лише серпень" (Львів, 2006), збірки прози "Мимо жанру" (Миколаїв, 2010). Виступала як перекладач у декількох літературних проєктах. Член Національної спілки письменників України з 2006 року.

РОМАНС ПРО ЛИСА

Учень може зрадити вчителя, так буває.
Це вчитель за жодних умов – ЗА ЖОДНИХ
УМОВ! – не має права зраджувати учня.

З якоїсь книги.

Сьогодні четвер.

По четвергах мої мисливці вирушають до сусіднього села.

На танці.

Вони виходять з дому дуже рано, мало не на світанку. Не тому, що бояться запізнитися – хоча шлях і не близький, вони дістануться місця ще до того, як зійде роса.

Але, перш ніж братися до розваг, мої мисливці мусять ще завітати до шинкаря Проця – того самого, у якого такі вгородвані кури і тугуватий на обидва вуха пес.

Зачаївшись у непролазному шипшиновому чагарнику, я споглядаю трьох чоловіків, що крокують вузькою стежкою.

Мої мисливці.

Сьогодні четвер.

По четвергах я вирушаю на прогулянку.

До винограднику.

Я ненавиджу виноград.

Я ненавиджу його майже так само, як і курей.

Це – ритуал.

Ритуалів

треба

дотримуватися.

* * *

Він з'явився вчора надвечір, коли дошдали тіні і сивий присмерк скрадався мохом, нечутно ступаючи м'якими пухнастими лапами. Був сам-один і, здається, трохи ніяковів – я відчував його неспокій, густий і білий, ледь розводнений бляклою жовтизною боязкої цікавості.

Посланець.

Звісно. Адже минув рік..., відтоді.

Той самий рік, що вони дали його мені, аби...

– Вітаю, Відступнику.

Він був молодший від мене. Ще й неабияк молодший – незграбний шмаркач із куцим хвостиком та по-дитячому пухкими передніми лапами. По самісінькі вуха сповнений усвідомленням власної значущості, а від того надміру патетичний і абсолютно недоречно врочистий.

– Синиці кажуть, зима цього року буде сувора, хоча й пізня. Старий Фенек все ще нездужає?

Мені байдуже було і до зими, і до Фенека. Щиро кажучи, мені до всього тепер було байдуже, але відвідувач цього не знав. Відвідувач сіпнувся і витріщився на мене геть спантеличено; очі в нього були зеленувато-блакитні, наче струмкова вода в затінку.

...А він таки був старший, аніж мені спочатку здалося. Схоже, ми майже однолітки... можливо, навіть, зустрічалися колись...

Байдуже.

– Так і будемо мовчати? – поцікавився я ущипливо. – Чи, може, все-таки поясниш, навіщо тебе прислали..., дитя?

Звертання подіяло. Гість виструнчився.

– Слово Зграї Відступників.

... Сам собі, напевне, він здавався безстрашним та велемудрим, наче легендарний Хорт Шпичак. І навіть ще безстрашнішим; уособлення доблесті й відваги – потнутися до лігва зловісного й підступного мене, несучи справедливий вирок зрадникові... Що там із вироком, до речі?

–...рік, який ти просив у нас. Зграя прислала мене, Відступнику, аби дізнатися про твоє рішення. Чи відмовляєшся ти від облудного наклепу, який з власної волі звів на себе?

(вітер. сині спина гір. улоговина, в яку віхтями спливає кошлатий сивий туман. запах хмар і біле око місяця високо вгорі. не дивися вниз.)

...Він знав, що я скажу „так”. Ми обоє це знали; іншої відповіді годі було й сподіватися...

(його пальці відгонять згаром. ледь відчутно, проте я все одно невдоволено чмихаю. від тебе тхне, наче від селяка, Принце.він сміється.)

– Чи відмовляєшся ти...

(...доторк...

...поруч із тобою...

...нестями...

... я розумію тепер...

...тепло й тремтіння...

...усі Зграї світу...

...долоня – тонка, прохолодна, рожево-прозора...

...нічого не варті...)

– Чи...

– Ні.

...З витримкою в нього-таки було поганенько. Кепсько у нього було з витримкою – достославний посланець достославної Зграї глипав на мене ледве що не ображено – і паніка тіпалася в його очах, наче напівзадушена миша в хижому дзьобі шуліки.

– Ні, - повторив я втомлено. – Нехай Зграя дарує – але це не наклеп. Мене дійсно приручили.

* * *

Ця повня як повинь наповнює душу по вінця, прозора тривога із присмаком лоз і води. Я кожного разу назавжди тікати звідси, я жодного разу не зможу назавжди втекти. Хай виплаче очі понура святениця осінь; найвища свобода - свобода від втрат і розлук! Мисливці і кури, цього мені, зрештою, досить. Мене вже ніхто не зуміє привчити до рук!.. Та спрага любити - безжальна, ядуча, запекла, розпачлива ніжність - підступніша тисячі Зграй... Я знову і знову завзято шукатиму пекла, бо так і не зможу забути свій втрачений рай...

* * *

– ...Але навіщо? – спитав Маленький Принц.

– Що „навіщо”? – не зрозумів Лис.

– Навіщо мені приручати тебе? Хіба ми не можемо просто погратися? ...Будь-ласка, – додав він після паузи.

– Я не вмію гратися, я не приручений... – озвався Лис неухважно, спостерігаючи за білим метеликом, який силкував вмотитися на кінчику його пухнастого хвоста. Коли він нарешті звів очі на Маленького Принца, погляд його був докірливим.

– Ти ставиш не ті запитання, – мовив він стиха, і щось в його голосі змусило Маленького Принца остудно стелити плечима, наче несподіваний протяг торкнувся холодними пальцями його спина під тонкою сорочкою. – Не ті запитання, Принце. Не „навіщо”, а „як”. До речі, в тебе обмаль часу.

Маленький Принц збентежено прикусив губу.

– Але я не вмію! – вигукнув він. – Я ніколи й нікого не приручав!

– Доведеться навчитися, - сповістив Лис незрушно. – Ти ж шукаєш друзів? Маленький Принц невпевнено кивнув.

– От бачиш...

Декілька секунд тиші засріблилися між ними тонким павутинням бабиного літа.

– Гаразд, - пробурмотів Маленький Принц нарешті. – Але... Якщо я тебе приручу, це означатиме, що й ти приручив мене, хіба ні?

– Ні, - озвався Лис після паузи. – Ні, не бійся, не означатиме. Я не людина. В мене немає рук, лише лапи. Я не можу нікого приручити.

Маленький Принц спантеличено кліпнув очима.

– В моєї троянди також немає рук, самі пелюстки та колючки. Але вона мене приручила!

Щось дивне майнуло в очах Лиса, але наступної миті бурштиновий погляд знову став непроникним.

– До чого тут твоя троянда? – стиха спитав Лис.

* * *

Всі троянди, мій Принце, за суттю своєю – троянки. Лиш дурні забаганки і пустопорожні розмови. Слово честі, ну що ви знайшли в цій трояндовім тронку? Теревені й цілунки – хіба то заняття достойне? Пам'ять рани загоює довше, ніж в'януть пелюстки, пам'ять нині – лиш пуста, лиш пастка – по білому білим. Пам'ять нині безсила, безкрила, убога проява... Як, і досі троянда? Мій Принце, їй-правда, це несмак. (Це тяжіння – небесне сьогодні аж трохи занадто). Як, і досі троянда? Скажіть мені, принце, навіщо? Є обряди негірші, а є навіть дещицю кращі, тож скажіть мені: нащо ця відданість тіні зрадливій? Принце, бути щасливим – не злочин і навіть не кара! Принце, вірність – примара, коли поміж вами – століття! Пелюсткове лахміття давно вже... не стало і сліду! Принце, вся ніжність світу...

...чому вам дорожча – вона?

* * *

– Вона забуде тебе, – сказав Лис. – Вона забуде тебе, якщо вже не забула. З цими трояндами завжди так.

– Я тобі не вірю! – вигукнув Маленький Принц. – Не вірю! Звідки тобі знати?!

Лис мовчав.

Був спекотний липневий полудень. Вони удвох сиділи в затінку старої крислатої яблуні й споглядали пшеничний лан, що мінівся під сонцем блідим золотом.

– Цього не може бути! – повторив Маленький Принц вперто. – Вона не така! Вона любить мене!

– Чи ти бачив коли-небудь гори? – спитав Лис.

Маленький Принц кивнув.

– А що таке лавина – знаєш?

Маленький принц кивнув ще раз.

– Лавина сходить, бо це єдине, що вона вміє робити. Чи ти будеш звинувачувати лавину в тому, що під горою було селище?

Маленький Принц промовчав. Він ніколи не запитував себе, чому сходять лавини.

– У тебе все зовсім просто, - провадив далі Лис. – Два кольори – чорний і білий. Захід сонця – добре, будяки – погано. Ти замислювався над тим, чи не боляче баобабам, які ти висапуєш щоранку?

– Але ж моя троянда... – почав був Маленький Принц.

– «Троянда...» – передражнив його Лис. – Авжеж, троянда. У таких як ти, завжди – «троянда». Твоя троянда – така ж рослина, як і баобаби. То чому ти дбаєш про неї, а не про них?

І знов Маленький Принц промовчав, із подивом зрозумівши, що до баобабових почуттів йому завжди було байдуже.

– Чи отой кумедний дядько, якому твоя поява завадила дорахувати зірки – пам'ятаєш, ти розповідав про нього? Зіркам від того, що їх покладуть до банку, не холодно й не варко... а ти позбавив людину справи її життя...

– Але ж він гаяв час на дурниці! – Маленький Принц аж на ноги схопився від обурення.

– А сорок три рази на день споглядати захід сонця й щоранку чистити вулкани – хіба не дурість? ...Я вже не кажу про ліхтарника. Він запалював свій ліхтар – і це давало йому ілюзію, що він бодай комусь потрібний. Кількадесят років, між іншим. А потім з'явився добрий ти й запропонував відпочивати, коли йому заманеться...

Маленький Принц не міг більше цього витримувати. Він долілиць упав на траву й заплакав.

– Я тобі не вірю! – повторював він крізь сльози. – Я не вірю тобі, цього не може бути! Я ж хотів як краще! Ділок дорахує зірки, ліхтарник і далі запалюватиме ліхтар... Моя троянда дочекається мене, а ти... Ти просто заздриш! Заздриш, бо тебе ніхто й ніколи не чекав! Я тобі не вірю, не вірю, не...

– У мене є мисливці, - нагадав Лис, і голос його незвідь чому прозвучав гірко. – Вони, на відміну від твоєї троянди, чекати вміють... А взагалі – ти маєш рацію, що не віриш мені. Лисам взагалі вірити неможна, навіть прирученим. То ж...

* * *

Ви тільки не вірте, мій Принце, будь-ласка, не треба, коли я казатиму знову про лан неозорий, бо стигле колосся давно вже зотліло на порох, бо згасли волошки і тінь їх розвіяно вітром...

Ви тільки, мій Принце, будь-ласка, не треба, не вірте, коли я казатиму знов, що обряди весільні...Сузір'я слідів вигасає на літеплій глині, і сонце безжальне випалює мертві зіниці...

Ви тільки, будь-ласка, не треба, не вірте, мій Принце, коли я казатиму знов про сто тисяч і більше лисиць і мисливців. Розкраяна пострілом тиша стоїть за плечем - безнадійна остання поразка...

Ви тільки, не треба, не вірте, мій Принце, будь-ласка, коли я казатиму знов про трояндову ніжність. Принада пелюстків - спокуса підступна і хижа, як голос зірок в порожнечі серпневого неба...

Ви тільки не вірте, мій Принце, будь-ласка, не треба, коли я казатиму знову про приспану пам'ять, про ніжність, солодко-терпку, як шовковиця стигла, про вміння чекати, тамуючи тугу і відчай...

...коли я проситиму знов, щоб мене приручили...

* * *

І от настав час прощання.

– Я буду плакати за тобою, - зітхнув Маленький Принц.

– Так, авжеж, - сказав Лис.

(Лис бачив троянду. Троянда всміхалася).

– Я сподіваюся, в тебе все буде добре, - зітхнув Маленький Принц. – Тобто, все буде добре з твоїми... з твоєю родиною. У тебе ж є родина?

– Так, авжеж, - сказав Лис.

(Лис бачив Зграю. Троянда всміхалася).

Маленький принц зашарівся й шаснув носом.

– Я може ще повернуся сюди... коли-небудь... - вимовив він, дивлячись кудись убік. – Ми ж іще зустрінемося?

– Так, авжеж.

(Троянда розсміялася вголос).

– Ну що ти завів «авжеж, авжеж»... Тобі що, немає більше, чого сказати?

(Троянда стріпонула пелюстками: послухаємо, ну ж бо...)

– Є, - сказав Лис. – Мені є, що сказати. Ми назавжди відповідальні за тих...

Маленький Принц нетерпляче скуйовдив свої золоті кучері.

– Кого ми приручили. Знаю.

– Ні. За тих, хто приручив нас.

Призахідне сонце було червоним, наче трояндові пелюстки.

* * *

У чорному вітті заплуталось сонце жоржинове... Мій Принце, скажи мені, нащо тобі троянда? Самотність у спеку смакує терпкою ожиною. Любити когось – це значить за нього боятись. Від ніжності й втоми повіки стають прозорими. Гайнути б зорями, долю за хвіст вхопивши! Я й сам, бувало... Втім, це зовсім інша історія... І її колись не про нас із тобою напишуть. Насправді так просто, мій Принце, в дива не вірити, коли стріляють щоразу лишень у спину, коли вже не вмієш лишатись звіром – зі звірами, але ніхто не повірить, що ти людина. Мій Принце, в мені не лишилось ні сліз, ні відчаю, тобі ж дісталась найкраща з можливих вдач. Любити когось до смерті – погана звичка. Але я інакше не вмію – тому пробач...

* * *

Була п'ятниця.

* * *

Мисливці поверталися.

Ніч видалася гожою на диво; мешканці сусіднього села завжди вирізнялися гостинністю, то ж нині всього було донесхочу – і музики, і танців, і лагідних дівчат, і дешевого, але такого смачного вина...

...Останнього, мабуть, випало навіть забагато...

Той із трьох, що очолював невеличку процесію, зупинився. Слідом за ним і решта двоє, не вірячи власним очам.

Над виноградником сходило вранішнє сонце, жовте, наче новонароджене курча. А по мерехтливій від роси траві йшов до остовпілих мисливців рудий лис із бурштиновими очима.

Епілог

А коли вже не буде ні сил, ані сліз,
Аби вірити в казку під назвою «друг»,
Відгризе собі лапу приручений Лис,
Щоб не бути заручником Принцевих рук.

Бо коли ціле небо вдягнеться у дим,
А од відчаю світ потьмяніє в очах –
Лис залишиться САМ. Безнадійно ОДИН,
Хоча ХТОСЬ і ДЛЯ ЧОГОСЬ його приручав...

Він іще пам'ятає ті давні слова,
Божевільної ніжності зоряний щем...
Нині ж – біль, від якого рятунку нема,
І чатують мисливці за кожним кущем.

Нині ж – власної крові задушливий смак,
І самотність – як постріл у спину – лунка.
Де ж ви, Принце? Та час не поверне навспак
Така дружня... кохана... ЗРАДЛИВА рука...

Він тоді прокляне цю химеру з химер,
Цю блаженну оману, що нині – лиш тлін...
...Лиса вб'ють на світанку. Як завжди – в четвер.
Що ж до Принца... А втім – ну до ЧОГО тут він?..

01-04.09.09

Der Ritter und der Tod (Рицар і смерть)

Вінок сонетів

Ти - ворог мій,
вірніший від коня...

М. Кіяновська

1.
Порожніх днів знекровлена стерня,
Нічна самотність, довга і бездонна
І місто, як уламок Вавилона,
Ні світла, ані спокою. Знання

Ціни і суті. Вже новий човняр
На переплаві сивого Харона.
Ховає очі янгол-оборонник –
Він знає все, забув лише ім'я

Цієї безнадійної відваги,
Цього безумства, хижого як спрага,
Що вигризає душу без упину...

Кривавить ранок протягове вістря,
Бракує слів, як іноді – повітря...
...Піском крізь пальці, тінню межі тіней...

2.
Піском крізь пальці, тінню межі тіней –
Обіцянка, поділена на двох.
Мені суддею станеш ти – чи Бог.
А хто тебе судитиме віднині?

Чиє прокляттям і чиє веління –
Пізнати вічність сумніву й тривоги?
Молитись і вмирати – за обох
В серпневім кінцесвітнім безгомінні?

Ти – доля й шлях, ти – голос мого болю,
Клену тобою і клянусь тобою,
Ти – сутність світу на межі падіння...

Не віддавай – нікому і ніколи
Любові еретичну непокору
Й моєї вежі ошалілі стіни...

3.
Моєї вежі ошалілі стіни
І тепла кров із запахом суниць...
Супліддя болю. Час упасти ниць.
На білій шибі чорний профіль стигне.

Холоне віск, неспокоєм достиглий,
Гірчить вода розтерзаних криниць.
Години – тіні нещасливих вбивць –
Нуртують смутком у душі як в тиглі.

Всміхаються насмішники-дзеркала,
Мовчить стара потомлена Валгалла.
...Пророцтва і обіцянки – брехня.

Це просто звичка, тиха і надсадна –
Роз'ятрюючи сутінки і садна,
Чекати сну. Голосить вороння.

4.
Чекаю сну. Голосить вороння.
Світ збожеволів, вдягнений у зливу.
Мій янгол-хоронитель стане зліва;
Праворуч – ти. Предтеча порожня

Прийняв офіру і проклін прийняв,
І непрозріння заповідь тужливу.
Чекаю сну. Зітхає сутінь сива,
Яку колись на себе проміняв.

Солоний смутком скнітиме як рана.
Не проща – праща зла і окаянна...
Цілує скроню віще каменя.

Принишкне дзвін, затамувавши подих,
Не буде болю – лише тихий подив.
І ворог мій, вірніший від коня.

5.
Ти – ворог мій, вірніший від коня.
Ми разом – не до смерті, а навіки.
Мовчання перестояного ліки.
Холодна кава. Скрапує броня

Дощем – до щему. В лабіринті дня
Години – звар'ятовані каліки.
Чатують здобич тіні звіролікі...
...Неспокою надщерблене горня,

Тепло руки і посмішка як повіль –
Судомить губи непростенна сповідь,
Ти – ворог мій, та що мені до того?

Серпнева ніч зім'ята наче постіль...
...Залиш мені останній майже постріл...
...Ховаєш очі. Сутінки. Тривога.

6.
Ховаю очі. Сутінки. Тривога.
Нікчемність слів, розкришена у бруд.
Ти майже Цезар, я – всього лиш Брут
На вістрі часу, хижого і злого.

А куля в небо канула полого,
Прошила скроню, не змінивши кут.
Не озирайся – я уже не тут.
Стратенчі душі котяться під ноги...

Останній аркуш, списаний навскіс,
Вгрузають кроки в камінь мов у віск.
Це місто стане нашим епілогом,

Гірким, як запізніле каяття
Коли, безжальний, мов серцебиття,
Кошлатий острах стане у порога.

7.
Кошлатий острах стане у порога,
Торкнеться гостро чорного вікна.
...Є голоси, які сягають дна,
І молитви, які лякають Бога.

Пройшовши крізь навали і облоги,
Пізнавши сутність відчаю сповна,
Я зрозумів, що програна війна,
Коли сурмила з сурем перемога.

Руїна світу, вигадана кимось –
Неначе сон, з якого не прокинусь
Допоки не покличеш на ім'я.

Старий годинник мружиться лукаво...
Ще буде все – і може, навіть, слава
А я втечу – наосліп, навмання.

8.
А я втечу – наосліп, навмання,
Крізь півстоліття, пройдені за північ,
Де у свічадах марять роси пінні
І ліхтарі про волю й віру снуть.

Та затаврує смутком мов печать
Слід Божих пальців на вологій глині.
І голосів сріблясте павутиння
Тремтить в мені тривоною. Не втрач,

Не втрач мене – віднині і до скону!..
Осанна осені – непростено солона
Кривава зірка дивиться в зеніт...

Я – тінь твого неказаного слова.
Безжальна, позасвітня і раптова...
Почну себе з початку, ніби міт.

9.
Почну себе з початку, ніби міт.
Забуду голос, імена закреслю...
Перепишу серпневим палімпсестом
Самотності суворий манускрипт.

Та пам'ять крові, давня як санскрит,
Пульсує в венах зоряним нашестям.
У день останній – що й кому до честі,
Коли криваво кришиться граніт?

Сторінки зводить полум'я судома...
Я переможу все – і навіть втому
Допоки тліє віри самоцвіт.

А десь у потойбічній сну та раю,
Перелякавши янголині зграї,
Далекі зорі зйдуть із орбіт.

10.
Далекі зорі зйдуть із орбіт
Коли нас збрешуть – зрадою і брудом.
Світанок, пофарбований на рудо
І невблаганний чорно-білий світ.

Ця осінь – їхня.. Тут усе як слід.
Всі майже мудрі. І всі майже люди.
І лише ми – вигнанці звідусюди,

І день наш довший сотні їхніх літ.

Заблукані у позасвітнім вирі,
Живі й тривожні, тільки губи сірі
Від попелу останньої бравади.

По той бік сну, що стане нам межею,
Програймо вдвох. Останню збережемо
Цю кепську звичку – гарно помирати.

11.

Це кепська звичка – гарно помирати...
Причал печалі, залишки води...
Я хочу не вертатися сюди,
Загнавши душу в слово як в лещата

На роздоріжжі сутінків і зради
Крізь брук травною проростуть сліди.
Я хочу не вертатися сюди
Я хочу розучитись пам'ятати

Тінь доторку і ніжність безпросвітну...
Не матиму ні почту, ані свідка,
Лиш кане голос в темну глибочінь...

Це кепська звичка – вірити у диво.
Чатує туга невблаганна й мстива...
Мій вороже! змовчи мене, змовчи!

12.

Мій вороже! змовчи мене, змовчи!
Стерпи мене, адже бувають гірші...
Крещендо серпня. Щонайперша тиша.
Ми тут останні. Ти мені нічий.

Зробись для мене втомою, а чи
Приходь у сни, пронизливий і віщий.
Всміхнись наростіж – слова не залишу.
Хай тільки погляд – пострілом вночі.

Хай тільки доторк – з того боку втрати...
Мій вороже, зробись для мене катом,
Зітни мене, але – не приручи...

Ми майже вдвох у цім дев'ятім колі...
Зробись для мене Богом а чи болем...
...Мене нема; я – реквієм свічі.

13.

Мене нема; я – реквієм свічі.
Я - крихта крику, вкрижена у крицю.
Стуляє втома гаснучі зіниці...
Прошу тебе, будь вічним і навчи

Тебе забути. Вірити в дощі
(Пекельна спрага – доля самовбивці)...
Навчи мене молитвою зробитись
За нас обох. І не шукай причин

Для відчаю, і віри, і вітчизни...
Вже надто пізно для труни і тризни,
Зотлілий серпень вже не має влади

В останній день, наречений початком...
Я – реквієм. Та не свічі – лампадки,
Що згасла – за півподиху до страти

14.
Я згасну – за пів подиху до страти.
За крок до неба в золоті заграв.
За крик до тебе. Я тебе впізнав,
Моя спокуса і моя розплата.

То є любов, любов'ю розіп'ята.
То є безумства дикий льодостав.
Мій вороже! Змовчи – та не злукав.
Усі слова між „вірити” і „знати”,

Усі дощі, просвітлено-пророчі
Усі світи – лиш не дивися в очі! -
Всі голоси, що крицею бринять...

Це все твоє, мій вороже і брате.
Мені – безжальна мов цвинтарні ґрати,
Порожніх днів знекровлена стерня.

15 (0).
Порожніх днів знекровлена стерня –
Піском між пальців, тінню межі тіней...
Моєї вежі ошалілі стіни
Чекають сну. Голосить вороння,

Лиш ворог мій, вірніший від коня,
Ховає очі. Сутінки. Тривога.
Кошлатий острах стане у порога,
Та я втечу – наосліп, навмання...

Почну себе з початку, ніби міт.
Далекі зорі зйдуть із орбіт.
Це кепська звичка – гарно помирати...

Мій вороже! змовчи мене, змовчи!
Мене нема; я – реквієм свічі,
Що згасла – за пів подиху до страти.

Наталя Білецька

Білецька Наталя Олександрівна, народилась 24 грудня 1981 року в місті Миколаєві. Навчалася в ЗОШ № 13 м. Миколаєва та в загальноосвітньому ліцеї «Педагог», спеціалізація – «українська мова і література» (Миколаїв), в Миколаївському державному університеті ім. В.О. Сухомлинського (червоний диплом бакалавра педагогічної освіти, вчителя української мови та літератури), в магістратурі Миколаївського державного університету ім. В.О. Сухомлинського (червоний диплом магістра педагогічної освіти, викладача української мови і літератури)

Після здобуття освіти з червня 2004 року працювала журналістом облсної газети «Рідне Прибужжя» (Миколаїв), керівником Агенства іміджевої політики (Прес-центру) Миколаївського державного університету ім. В.О. Сухомлинського, провідним фахівцем Агенства іміджевої політики (Прес-центру) МДУ ім. В.О. Сухомлинського,

В 2004 – 2008 рр. – навчалася в аспірантурі Миколаївського державного університету ім. В.О.Сухомлинського (спеціалізація: українська література)

В 2005 – 2006 рр. – викладач кафедри «Журналістика» миколаївської філії Інституту розвитку людини Університету «Україна», керівник літературного гуртка

10.2011 – 10.2013 – PR-менеджер дитячого міжнародного журналу «Пізнайко» 10.2013 – по цей час - PR-менеджер, журналіст журналу «Натали».

Спеціалізовані курси, школи:

1991 – 1998 рр. - навчання в музичній школі (за класом фортепіано), 2008 – по сьогодні – навчання на спеціалізованих курсах англійської мови, 2001, 2003 рр. – наради всеукраїнської творчої молоді

Відзнаки та нагороди:

2001 – 2003 рр. – щомісячна іменна стипендія від Президента України (при МДУ ім. В.О. Сухомлинського)

2001 – 2006 рр. – іменна стипендія від українсько-американського видавництва «Смолоскип» (Київ)

2001 р. – переможниця всеукраїнської програми «Нові імена України» від Українського Фонду Культури (жанр : поезія, Київ)

В 2001 та 2002 рр. – дипломант та лауреат Міжнародного літературного конкурсу «Гранослов» (Київ, НСП України)

2004 р. – лауреат Всеукраїнської літературної премії «Привітання життя» ім. Б.-І. Антонича (Львів, видавництво «Каменярь»)

2007 р. – лауреат Всеукраїнського літературного конкурсу «Витоки» (жанр : поетична творчість, Острозька Академія)

Член Національної Спілки письменників України

Основні публікації

Білецька Наталка. Друга ріка. Поезія. – Львів: Сполом, 2005. – 144с.

Білецька Наталка. З літопису лиманської зорі : Поезії. – К.: Гопак, 2003. – 48с. – (Міжнар.конкурс «Гранослов»).

Поезії

* * *

Риплять твої пророчі пера.
Ти витинаєш : „Ще не вмерла...” –
по білому, як світ.
Нічник кульга і дощ періщить.
Кому ти пишеш і навіщо
цей дивний заповіт ?
Твої миряни-пілігрими
в турне по сіль забули рими.
Над ними, наче спис,
і, як прогноз, висить прозоре
світило. І всю ніч по зорях
рипить Чумацький Віз.
Нащо ж ти пишеш, пане Нестор ?
Розбитий комп, віконця хрестик,
кімната – в два на два.
„А що ?, - він каже, - мабуть, треба”.
Крізь евроґрати ллється небо.
І скрапують слова.

* * *

У тому будинку нечутно снує домовик :
тоді, коли спиш, він тобі підправляє волосся.
Там сні – невагомі, там вірші – первинні, там крик
дитячих очей з фотокартки про все, що збулося.
На тому порозі завжди зустрічатиме кіт
сліди черевик, що сходили „бутіки” і храми, -
отой, чорно-білий, як твій навіщований світ.
А ще – там сніги на віконницях й зачісці мами.
Нагрій собі чаю із травами пізніх степів.
Присядь коло батька, відчуй, як зникає утома.
Не треба ні масок, що кольору хакі, ні слів.
Ти вдома.

Таємна вечеря

Тоді, коли збуваються слова,
так само передбачено, як зливи,
тоді, як на дахах танцюють сливи,
зірвавшись з віт, і піниться трава
від місячного доторку землі, -
вночі, коли чекаєш на пригоду,
сумний приходить янгол і на склі
малює час – від Заходу до Сходу,
від Півночі до Півдня, й навпаки...
Ти мовчки споглядаєш з ліжка диво,
як він – всього на відстані руки.
І гупають у стелю пізні сливи.

Відбудеться мальоване.
Колись.
А поки що дитинно і відкрито
на повну душу видихни й молись
мальованому первісному світу,
нездійсненим видовиськам дощу,
несправдженим пророцтвам й заповітам...

Ведись гостинно. Принеси борщу.
Присядь до столу – під рамена світу.
Повідай про безжалісні жалі,
про брухт речей, про те, про що б не варто.
І – випийте по чарці. Щоб на склі
всю ніч палали вилиці і ватри.

* * *

Ти пам'ятаєш сніг на синіх лапах
кудрлатих сосен і гірлянди снів ?..
Цей час – з лісами й війнами на мапах –
такий примхливий, як би ти не хтів!
Між нами завше долі-кілометри.
Між нами відстань – в наші два життя :
одне оте – з народження до смерти,
а інше – від пророка до дитя.
Ми живемо на мапах і вокзалах
країни, що не дім і не готель.
І душі наші, як музейні зали,

де тільки пил віщованих земель.
І ми собі вигадуємо зброю.
І наші вої гинуть за мету.
За світ, який існує і без бою.
За правду цю, й без доказів, святу.
Усе в житті проходить два етапи –
реальності і пам'яті, авжеж.
Ось ти... ти пам'ятаєш сніг на лапах
тих сосен, що над світом снять?
Я – теж.

* * *

Я намагаюсь вигадати осінь,
якої не було на мапах й в книжках...
Вона прийде вночі. Промінням босим
торкнеться сну на півдні мого ліжка.
Вона, як сукня, куплена на свято
і досі ще не вдівана у люди.
Вона, як місто глиняне. Як хата,
що їй вросли купальські трави в груди.
А ти питаєш, чом мої гостини
завдовжки в серпень – на твоєму старті.
Ну як нам прокидатись в місті з глини,
якого не знайти на жодній карті?

* * *

Кожного разу, коли відкриваєш, що ти
в парку, в метро, в літаку – ну завжди в позачасі,
світ, як чужий корабель, піднімає борти
вище від тебе, від істин – наскільки це вдасться.
Кожного разу вертаєш додому навскіс:
вулиці пахнуть юрбою і кавою гірко,
крила здіймає в молитві розчахнутий міст,
березень – кволий, як сонний гомункул з пробірки...
В місті, де в небо не хмари пливуть – кораблі,
в світі, де вишні борти – тільки брук при основі, -
дай мені, часе, живої води і землі,
ключ від своїх таємниць і два зерня любові.

* * *

Ні в славі, тим більше – в слові,
не страшно програти час,
як страшно – у тій любові,
котра не пройшла крізь нас
повітрям а чи водою,
травою не проросла
із ран – на долонях бою,
і світлом – де тьма була
Тож, пізня доба чи рання,
на схилі доріг чи дня
вона – не Едем, а стайня,
і ти в ній не змії – ягня.

Світлана Іщенко

1988 – закінчила Миколаївське державне училище культури за фахом «Майстерність актора і режисера», 1998 – закінчила Миколаївську філію Київського державного університету культури і мистецтв за фахом «Соціальний педагог». 1988-2001 р. – актриса Миколаївського українського театру драми та музичної комедії. 1997 р. – член Асоціації Українських Письменників, 1998 р. – член Національної Спілки Письменників України. Світлана є автором поетичних збірок «Хорали неба і землі» (Київ, «Укр.письменник» -- «Вир», 1995), «Сі-дієз» (Миколаїв, «Можливості Кіммерії», 1998), опублікованих в Україні. У 2001 році Світлана емігрувала до Канади, де живе у Північному Ванкувері провінції Британська Колумбія, але продовжує підтримувати зв'язки з Україною. У додаток до української, вона почала писати англійською. Збірка її поезій англійською мовою «In the Mornings I Find a Crane's Feathers in My Damp Braids» була опублікована в 2005 році видавництвом Leaf Press у Канаді. Роком пізніше виходить її нова книга поезій українською мовою «Танок Дани дощовий» (Vancouver, Marigold Publications, 2006).

У літературний доробок Світлани входять широкоформатні публікації в українській пресі: журналах «Дзвін» (Львів), «Горожанин» (Миколаїв), «Дивослово» (Київ), «Art-Line» (Київ), «Київ» (Київ), літературних часописах «Кур'єр Кривбасу» (Кривий Ріг), «Вежа» (Кіровоград), альманахах «Борвій» (Миколаїв), «Бузький Гард» (Миколаїв), «Освітнянські вітрила» (Миколаїв), поетичних антологіях «Початки» (Київ, «Смолюскіп», 1998) та «Миколаївський оберіг» (Миколаїв, «Можливості Кіммерії», 2004). Канадська преса публікує поезії Світлани Іщенко у журналах «The Antigonish Review» (Antigonish, Nova Scotia), «Lichen» (Whitsby, Ontario), «Event» (Vancouver, British Columbia), поетичних антологіях «From This New World» (Vancouver, B.C., 2003) та «Che Wach Choe – Let the Delirium Begin» (Lantzville, B.C., 2003). Світлана Іщенко є соавтором перекладів англійською мовою поезій лауреата Національної літературної премії ім. Тараса Шевченка Дмитра Кременя, які вийшли друком у таких світових літературних журналах як «The London Magazine» (London, England, 2007), «Prism International» (Vancouver, Canada, 2007), «Hayden's Ferry Review» (Arizona, USA, 2009), а також у книзі-трилінгва «Два Береги» (Миколаїв, Видавництво Ірини Гудим, 2007).

Полеми Світланиної діяльності у Канаді є створення і викладання творчих програм для дітей з візуального мистецтва, балету, творчого танку і музичного театру у спортивно-мистецьких центрах Північного і Західного Ванкуверів.

Поезії Світлани Іщенко

Доки спить свічадо золоте...

* * *

Коли я Персефоною
схилилася над рікою,
купала вербове волосся у
зеленій квітучій воді Південного Буга?
Коли я Флорою
розсіювалася по пшеничному полю,
з'являлася маками та волошками
між порепаних грудок
врожайного чорнозему?
Коли я грала у схованки
з Паном та Бахусом,
п'яніла від тягучого вина?

Кожного ранку
я знаходжу журавлине пір'я
у моїх вологих косах.

Ніч золотавих журавлів

У ромашковому лузі --
Золотаві журавлі,
Наче хвилями у Бузі,
Потонули, попливли,
Наче зорі синьоокі,
Задивились в гай,
Наче пісні одинокі,
Прилетіли в рай.

Може, Бог у цім творінні?
Чи чужа земля? --
Бо давно вже на Україні
Журавлів нема,
І давно їх крила сиві,
А не золоті,
І давно чаклюють зливи
Їм на самоті.

Хай би квітами стелились
Долі цих птахів.
Може, то перетворились
Люди в журавлів?
Спарувались, прилетіли,
Відшукавши дім,
І від сонця сиве пір'я
Стало золотим?

Тільки тихше, чуєш, тихше,
Навіть іздалля --
На заході сонця мріють
Небо і земля,
Зачаївшись у спокусі,
Лине тиха річ --
У ромашковому лузі
Журавлина ніч...

* * *

Часчине пір'я на воді --
Білі човники у Тихім океані --
Ні тобі османів, ні орди,
Ані крові у козацькій рані...
Світ новий -- історія з нуля.
Але ми не з попелу і твані!
Хто ми тут, крайсвітова земля? --
Часчине пір'я в океані.

Хорали неба і землі

Буйнорястом солодких акацій
Бузьким шляхом хорали пливли,
Як церковні, без грому овацій,
Десь на схрещенні неба й землі.
Дзвонарям було чути далеко
Переливи і музики, й слів...
Де тепер Геродоти й Сенеки? --
Відпливли за хоралами злив...
Відпливли і розтанули. Вічність
Охопила пороги людські...
Пахне атомом меланхолічність
Всіх хоралів старої ріки.
А вона розкриває вітрила
І, заплющивши очі, тече,
Де солона лиманська сокира
Золотую косу відсіче.
На Кінбурні гниють його кості,
Хто приносив і тугу, і смерть,
І кричать від ранкової млості
Білі лебеді в сонячну твердь.
Щось не те ми у Бога прохали,

Змивши бруд на запеклім чолі...
Бузьким шляхом полинуть хорали
Десь на схрещенні...
Неба й землі.

* * *

Великий день скінчився. Йде гроза велика,
Захоплюючи небо навсібіч;
По всіх шляхах Вкраїна многолика
Під чорний регіт сурм ховає Січ.
Байдаки по Дніпру, байдаки в Чорнім морі;
Із слави у безслав'є лежить їм довга путь.
І тільки з висоти над ними плачуть зорі.
А може, у безсмертя байдаки ті пливуть?
У чоботи землі набравши з України --
До турка під крило. Шукать чужу блакить.
Клянемося землі: до нашої кончини
На котрій стоїмо -- тій будемо служити.
Гуля козацька Січ у думках піднебесних
Вже понад двох століть за гривами піску,
Звертаючись до нас, німих і безсловесних:
-- Що ще звершиться на моїм віку?
Великий день скінчився...

Колискова

Спи, моя дитинонько,
Сонечка краплинонько.
Сонна в морі хвиленька
Човники гойда.
Мов струнка тополенька,
Буде твоя доленька,
Буде твоя днинонька,
Як морська вода.
Гойда-гойда, гойда-гойда,
Гойда-гойда-да...

У твою колисоньку
Кожну гарну рисоньку
Хай просіє зливонька,
І мине біда.
Спи, моя зернинонько,
Набирайся силюньки --
Буде довга зимонька,
Буде коляда.
Гойда-гойда, гойда-гойда,
Гойда-гойда-да...

В полі трави скошені,
Коники стрижені,

Мов козацька воленька
Ходить під ножем.
В небі Україноньки --
Чорні зорі-дниноньки --
Там всі наші доленьки
Сходяться крижем.
Гойда-гойда, гойда-гойда,
Сон летить стрижем...

Моїй мамі

Розбуджу тебе вдосвіта, мамо,
Щоб умилась в холодній росі,
Де квітневі молочні тумани
Заплетилися стрічками в косі.
Гіацинти твої у садочку
Напилися блакиті з очей...
Так від чого ж, моя ластівочко,
Ти не чуєш ласкавих речей?
Лізе слово єхидно-солоне
Від старої ворожки в хати,
І малесеньке серце холоне
Від самотності і глухоти.
Ти не чуєш весняного співу,
Ти не чуєш моїх запитань.
І хитає надломлену сливу
Синій вітер ранкових зітхань...
Розбуджу тебе вдосвіта, мамо,
Може, сум твій потоне в воді,
Де акації сплять над лиманом
І кульбаби цвітуть золоті.

Свято Трійці у батька

Пахне м'ятою у хаті --
Мов уклін творцю.
На зеленому, на святі
Чай із чабрецю.
Тьотя Галя: "Хоч поїжте", --
Варяться борщі...
Ув Очакові весь тиждень
Йдуть дощі.
А в Карелії багацько
Сосен та озер --
Пом'янули: батьків батько
Як з півроку вмер.
"Бракувало коштів їхать.
Похорон. Невже? --
Батько мне хлібини крихоть, --
Не простивсь -- а вже...
А моєму ластів'яті
Вічний хрест митця..."
Пахне м'ятою у хаті --
Трійця у вітця.

Сі-дієз

Шлях до Бога. Тут його чи десь я
Відшукаю в болі без слівес?

Шлях до Бога -- сходи в піднебесся?
"До" при переході в "сі-дієз"?
Хіба є дорога "Шлях до Бога"?
Відповідь -- мовчання довгих верст.
Може, це Землі космічна тога,
А чи, навпаки, буденний хрест?
Це кохання, мій журавлику, кохання!
Це, коли пірнаючи удвох,
Різних душ високе поєднання
Каже серцю: -- Ти і є мій Бог!
Шлях до Бога -- від малого сажня,
Вічних кругообертів бідо.
Це, як ірреальне, недосяжне
"Сі-дієз" при переході в "до".

Маруся Чурай

Мені вже відзвучала "Марина".
Пливуть вінки, а мій он закрутило.
Лише в піснях моє бескриле тіло
В дев'яте небо тихо порина.

Хіба лише у тім моя вина,
Що зраджувати серце геть не вміло...
Тепер у нім, як на папері, біло --
Зникають найдорожчі імена.

Бо хто в житті безмірно так кохав,
Той смерть бажає випити із трав,
Щоб вже не існувати, як примара.

О, де той часом спалений сувій,
Що вирок скасував в Полтаві мій...
Одне лише сумління -- то вже кара.

Мазепа

Лиман сіяв при місячному сьайві,
Ковтав зірки, звивався, наче звір,
У дзеркало води вдивлялись мальви,
Лиман сіяв, сіяв, як богатир.
Безславно відступало шведське військо:
Полтаву програно. І вже не Ворскла -- Буг...
Очаківські улуси... Море близько --
На обрії з'явився чорний пруг...
Лиман сіяв. Та сумно іноземці
Тяглися за возами по стерні.
А гетьману навек посіли серце
Удушливі гіркотні полини.
Важкими кроками шлях міряє Мазепа.
Надії на державність -- море втрат.
І, ідучи востаннє рідним степом,
Він, мов дитина, плаче... в сімдесят.
Все прахом! З королем удвох би
Він ще надію мав... Пусте! Дарма! --
Схилила Україна всі хорогви --

Ні сил, ні сліз, ні гордощів нема.
Турецькі вздовж Кінбурну йдуть галери --
На чужині не знайдеш оберіг.
Вже скоро вересень, і шлях лежить в Бендери...
Вози зі скарбом -- ув улусах золотих...
Що далі? Там? Чи втримають атланти
Свою державу? А чи є -- своя?
І перші політичні емігранти
Йдуть за водою. А лиман сія...
Лиман сіяв і вчора, і сьогодні...
Де королі, де гетьмани, де Січ?
На зміну ватажки приходять модні
Із ночі в день, зі світла в ніч.
Лиман сіяв при місячному сяйві
І спогадами сповнювався вщерть --
Хіба для рідної землі ми справді зайві
Допоки нас вже не здолає смерть?..

Сад

(Дмитру Кременю)

Мій сад шумить всю ніч в липневих зливах
Риданнями і клекотом грози,
Слізьми важкими і прозорими по сливах,
І по незрілих гроначках лози,
По яблуневих стволиках, по вишнях,
По гойдальці дитячій між дерев...
По серцю... по моїм українським віршам, --
Ричить на мене мій липневий лев.

Прощай, мій сад. Твої горішки грецькі,
Розкльовані сороками, зберу.
Стежки твої -- мої шляхи мистецькі --
Мов рушники -- тому я не помру.
Я не прошу, мій Отче, щоб минуле
Мене забуло, зтерло, обминуло:
Країна, мова -- й так багато втрат.
Але Господь серед блюзнірства і брехні
Знайшов ту чашу, що призначена мені, --
Я п'ю до дна. Прощай, мій вічний сад!

Немов стою на перехресті площ,
А навкруги -- потоп, всесвітній дощ...
І Нічника, мій Дмитрику, Всесвітнього
Нема.
Хоча б вогню досвітнього! --
Пітьма.
Хіба такої ми чекали незалежності?
Хіба такої волі чи свобод?
Ще гірш Чорнобиля хитаються в безмежності
Голодомор, безвихіддя та СНІД,
І кожен третій (як не другий) -- на базарі,
І кожен п'ятий -- як не злидень, так поет...
Ми в найстрашнішому привиді чи марі
Собі з'явити не могли подібний мед.
І всі мовчать, немов позакладало їм,
Та й говорить не варто -- бо болить...
То ж плаче сад байдужістю іржавою,
І плачу я, втрачаючи цю нить...
Мій сад хитається од вітру, наче п'яний,

Мій сад прощається -- всесвітній, осіяний --
В мій день народження,
В мій тридцять перший рік...
І все мине і зникне за водою.
Мій сад прощається... прощається зі мною --
Тут слід мій вже не з'явиться повік.

Остання пісня Кобзаря

Їй -- двадцять...А йому -- за сорок...
Але він з нею -- мов дитя...
Їй -- ще сміється ситий Морок,
Йому -- ще рік... до небуття.
Те саме, що любить Гомера,
В якого дума -- світ гойда.
А Полусмакова Ликера
Ще так чарівно молода...
Неповне сорок сьоме коло
Йому відлічують літа,
Але кохання ще навколо,
Неначе ластівка літа.
І манять їх зелені лучки,
Річок свята голубизна.
Нажаль весільної обручки
Не дочекалася... Хто зна?..
А він для неї, як молитву,
Склада віршовані рядки.
Та петербурзьку гострять бритву
Царя прислужники бридкі.
Але вже скоро, дуже скоро
Його покличуть небеса,
І кобзареве вільне слово
Віллється в море, як роса.
Вже запеклася у просфори
Остання заповідь сумна,
І мерзлим сім'ячком софори
Дзвенить в землі важка труна.
І, Ярославною неначе,
Там, де Тарасова земля,
У чорнім крєпі жінка плаче,
Що не діждалась журавля...

* * *

Повний місяць сьогодні іде дахами:
Йому важко -- небом. Йому -- набридло.
Собаки стривожені -- хочби не впав,
Бо на що буде їм вити?
А він іде легко,
Торкаючись чолом хмар,
Забруднений ними, мов дитя повідлом,
Не звертаючи уваги, що хтось виє.
Хіба людина так може?.. так вміє?..
Візьми мене з собою --
Я буду твоїм світлом.

* * *

Там, вдалині від Південного Бугу,
Де лиш душа потрапляє у рай
Й море волошок навіює тугу --
Зорі приспали мій небокрай.
Ти -- моє зоряне-зоряне небо,
Я -- твоя зірка, незгасна свіча.
О, наді мною схились, моя вербо,
Дай же торкнутись вустами плеча...

* * *

Солодкий вечір. Сонце сіло.
Туман бузковий по воді.
Але південного світила
Ловлю ще обриси руді.
Ні грецьких храмів, ні наметки, --
Поглине все літаній твань.
Мов корабель забутих предків,
В серпанку тоне Березань.
У цих пісках -- козацька ера.
У хвилях цих -- ще стогін сурм.
І, мов турецька галера,
На міліні спочив Кінбурн.
І я тону в вечірнім гуді,
Як тонуть в забутті навік.
А над усім на повні груди
Звучить поезії язик.

* * *

Наснилася журавлику весна.
Наснилося дитинство, біла хата,
Що в затишку стояла край села,
Де завжди пахли полини і м'ята,
Наснилися травневі вечори
І жайворонка пісня, ледь почута,
Наснився дзвін веселої бджоли
І шепіт дівчини, як мед і як отрута:
-- Журавлик мій, люби мене, люби,
О, навіть птах оспівує коханку
Нечуваною мовою зорі,
Останнім поцілунком на світанку...
...Наснилася журавлику весна.
Відчулося, що двері всі відкриті,
Що знову жити надійшла пора, --
Прокинувся... та крила перебиті.

Різдвяний

А до Різдва лишилося днів сім.
Сім днів до таїнства любові.
Ще спить рожевим сном Єрусалім.
Лише предречені шляхи Мандрівникові.

Ще князю Володимирі чолом

Не пали ниць холопи в Бористені,
Ця ще ріка не миє кров Дніпром.
І Рим Великий не скорив Атени.

Ще не вбиває брата брат
В кривавім пеклі Іордану.
Ще сіє золото Євфрат.

Ще не створено Корану.
Ще на Голготі не встановлено хреста...
Лише сім днів до крику першого -- Христа!

* * *

Цвітуть каштани! Травень, травень
Вже пінить вишню й абрикос,
І в піднебесі після гроз
Співає жайворонок "аве!".
В його державі -- шир і синь
Несуть в собі прообраз раю.
В моїй державі -- скрута дбає
Про ненароджених яскинь.
Птах, розіп'ятий вітром ранку,
Бринить в повітрі навесні...
В моїй державі навісній
Я згину, сонце, до останку.
О, самовпевнена державо,
Хоч в ризи з золота вдягнись,
Скажи, сьогодні чи колись
Я зможу заспівати "аве!"?..

Ванкуверська зима

Тут у лютому буде весна,
Тут все буде не так, як завжди,
Тут у лід не заковані баржи,
І дерева не відають сна,
Тут з дощем океанська вода
Прибуває у Тихому тихо,
І Гавайями теплими диха
Кожна хмара над містом руда,
Тут занурився місяця серп
В світлові перспективи й проспекти,
Тут на спинах посріблених нерп
Сплять індійських тотемів спектри,
Тут у хвої столітніх смерек
Захлинулися бідні легені,
Й замість крил українських лелек
Нам шумлять тільки кедрі зелені,
Тут, неначе блакитний тунець,
Нас піймали рибалчині сіті,
Й ми штовхаємо хвилі свинець,
Й живемо, як у палеоліті,
Тут вкриває тіла наші сіль
Від хапання повітря вустами,
І в коханні, запливши на міль,
Ми обіймемо берег плавцями.

Народження снігу

Дощ крадеться з боку відкритого океану,
Як прихований ніччю коханець,
Капілано-ріка впускає коханця у свої свіжі вуста,
І, торкаючи його своїм язиком,
Висікає з нього кремінь у своєму лоні,
Що витончено виблискує слова їхнього кохання
Мовою білих кучерів гір,
Нерестової риби, білого місяця,
Потонулої чайки у її дзеркалі.
І зморений дощ
Здіймає виснажене вітрило хмар
Над зацілованою коханкою,
Повзе диким звіром у гори,
Ранить свої ребра на найвищих вершинах,
І слід його екстазу
Залишається на віях гірських смерек --
Сніг, перший сніг.

* * *

Я час безмірний заточила в слово:
Поезіє, завмири, як в амфорі вино
Солодке і тверде! Злетить зі слів полова,
Застигне суть. Вичерпую -- а чи існує дно?..

* * *

Вся цінність духовних скарбів України
Вплітається в вічну гармонію слів,
І, рід наш людський відрізняючи цим від тварини,
Можливо, лиш мова -- і є той божественний спів?
Гостріше вона від залізних ворожих багнетів.
Не знищили мову джерельну в'язниця й пійма.
Голубонько, ластівко, ненечко, -- чути в поетів --
Ніжніше звертань, мабуть, в світі нема.
В тобі, українська, звучатимуть струни і строфи,
І досвід століть відшукає завжди неофіт.
Які б не давили тутешні й прийдешні епохи, --
В нас житиме Мова, як досі живе Заповіт.

Молитва

Я вперше так звертаюся, мій Боже,
Крізь неба синь і янголів сторожу
До тебе, у надії виграти битву,
Я вперше промовляю цю молитву:
Дай розуму, дай сили, дай терпіння,
Щоб українці зберегли своє коріння.
Позбав розчаруватися у вірі,
Хай мій народ перебує в злагоді і мирі.

О, мій Господь, тебе молю за Україну:
У вік новий й нове тисячоліття
Народу дай моєму довголіття,

Дай, Боже, світлу і щасливу днину.

Дай, Бог, сповна життя прожити,
Хай посміхаються в моїй країні діти,
Хай долю світлу крізь степи в імлі
Несуть на крилах золотавих журавлі.
Прошу тебе, о мій Господь всевишній,
Хай завжди квітнуть в Україні вишні,
Нехай в садах землі моєї, як Орфей,
Співає гімн кохання соловей.

Молю тебе в небеснім оксамиті
Я мовою ніжнішою у світі.
Позбав нас, Боже, від злиденності і муки,
Дай оберіг митцям й творцям науки,
Торкни долонею Карпати й море Чорне,
Хай Україна буде вільна і соборна,
І дай назавжди нам святий покров –
Хай все вінчає злагода й любов.

В'ячеславу Качуріну - 70

У світовій поезії що не постать - оригінал. І про це можна читати хоч цілий академічний курс: як Одіссея плив до Ітаки, а Байрон - у Міссолунгі, як Артур Рембо до дев'ятнадцяти років написав усі свої шедеври, а потому займався торгівлею людьми. Щоправда, в Африці... Ціле зоряне небо - російська поезія, польська, проте і в Україні чимало поетів світового рівня, починаючи від Тараса Шевченка. В усі часи поети еднають етноси, нації, країни магнетизмом високого слова, і це видно на прикладі України, де не сталося братовбивства саме завдяки апостолам поетичного слова. Славу свою російський поет В'ячеслав Качурін здобув, усе свідоме творче життя живучи в Україні. За прекрасні ліричні книги став лауреатом обласної премії імені М. Аркаса та всеукраїнської - за кращу книгу російському поетові в Україні - імені М. Ушакова. Має і премію СП Росії імені М. Гумільова, й медаль уряду Москви. Цілком заслужено увінчаний і лаврами заслуженого працівника культури України, бо заний і як поет-бард, організатор багатьох мистецьких форумів, як-от "Пісні старого яхто-клубу", як керівник літооб'єднань "Стапель" і "Пегас". Із його поетичної школи вийшло багато талановитих поетів і поетес, і в цьому запорука невмирущості високого слова. Вірші В. Качуріна ввійшли до багатьох антологій, і все-таки лише зараз перекладені українською мовою: як мало хто, знає В'ячеслав Тимофійович багато українських пісень і виконує їх. А ще десять років очолював Миколаївську організацію Національної спілки письменників України. Книги В'ячеслава Качуріна - у багатьох бібліотеках, а пісні - в багатьох серцях. Із ювілеєм, дорогий колего! Нижче пропоную увазі читачів переклади поезій В. Качуріна у своїх, авторизованих автором, перекладах.

Дмитро Кремень

Редакція та редколегія «Соборності» щиро вітають Вас, шановний В'ячеславе Тимофійовичу, великого Майстра російського поетичного слова, і бажають ВАМ здоров'я, творчих успіхів та особистого щастя! З роси та води!

В'ячеслав Качурін

АДРЕСА НАДІЇ

А ти повторяла...
А так це було:
Гітара лунала
І серце палало
Давно й неспроста.
А ти повторяла:
"Мені цього мало.
Вірші та гітара -

Розмова пуста!".
Я пісню скінчив,
Щоб душа запалала,
Змішана з золою
І сумнів, і страх.
А ти повторяла:
"Мені цього мало;
Душа відпалає,
Зостанеться прах".
"Так що тобі треба? -
Щоб серце буяло?
Квіток, п'єдесталу,
Скажи мені знов...".
А ти повторяла:
"Мені цього мало;
Скарбів я бажаю,
А ти про любов".
Я дав тобі все,
Що тобі не стачало:
"Бери, якщо хочеш,
І ніч цю, і день".
А ти заридала:
"Мені цього мало;
Жебрачкою стала
Тепер без пісень".
А все поставало:
Гітара лунала,
І серце палало
Тоді неспроста...
А ти повторяла:
"мені цього мало;
Вірші та гітара -
Розмова пуста!".

Дощ над "Царським селом"

Там, де степ, там, де став
І ріка - не чужі,
Мертвий поліс постав
На міських рубежі.
І не те, щоб зі злом,
Але все ж для хули
Люди "Царським селом"
Його враз нарекли.

Це містечко усе -
То суцільна брехня.
Йде на цвинтар шосе,
Де одне вороння.
Жодних зелен-купав
І не те, щоб нектар:
Дощ на нього упав
Із чорнобильських хмар.

На валютній землі
В млі цегляних гробниць
Тут, у "Царським селі",
Ні царів, ні цариць.
І стрімкіш, ніж біда,
До палаців, сюди
Полетіла орда,
Цвіт злодійський орди.
І, мов привид, стоїть
І підпер горизонт
Інfernальний їх світ -
Нерухомості фонд.
Всі ці ночі та дні
Лле убивчий свій душ.
І тепер - в глибині
Всіх знелюднених душ.

О, цей град - ніби труп,
Смійся ти або плач.
І вповзає, мов спрут,
У що кожен палац.
І дільба, і брехня
Із чумою також,
І отруйний щодня
Над країною дощ...

Поет і море

*Хто в океані бачить тільки воду,
Той на землі не помічає гір.*
Володимир Висоцький

Писати пісні про шторми і тумани
Поет не пішов у грімкі океани.
Щоб море піднять на земний п'єдестал,
У нім розчинивсь, його долею став.

Він став флібустьєром. Подався у пірати,
І злазив на мачти, хоч мокрі канати.
Ховався у водах нейтральних поет,
І мчав до причалу він замість торпед.

Він був капітаном і просто матросом,
І чайкою-кулею, і альбатросом,
Китів і дельфінів леліяв, як брат,
Крізь хвилі бермудські ішов наугад.

Він був то фрегатом, то грізним корветом,
То лайнером білим, та завше - поетом.
Був яхтою всі ці і ночі, і дні,
Підводним човном десь у моря на дні.

Хоч недруги чисте вітрило порвали,
Та в морі політ його не перервали.
Од імені вітру, по волі небес

Співав про моря він, окрилений весь.

Писати пісні про шторми і тумани
Поет у далекі не йшов океани, -
По струнах провів, як робив це не раз,
І пісню нову він придумав для нас.

Прощання з "Варягом"

*У 2000 році готовий на 85% авіаносець
"Варяг" було продано на металобрухт КНР.
А нині він під назвою "Ші Лан" - лідер ВМФ
комуністичної Піднебесної імперії.*

Мов у мрії-яві дерзновенній,
Над рікою в яві молодій -
Корабельної творчості геній,
Чорний привид крилатих надій.

Чорний кат із сокирою в десті,
Ти під ним, підпираєш причал.
Мовби символ поганьблений честі,
Хто сьогодні святкує печаль.

Де ж авральні твої командири?
Де машин твоїх голос живий?
Віднесуть твоє тіло буксири
Під надривний гудок заводський.

І, смертельну отримавши рану,
Навіть мертвий, простих не простіш,
Ув останній похід по лиману
Ти пройдеш, але нас не простиш.

І твій профіль зіллється із небом,
І просохне сльоза на вітрах.
Та найбільша у світі ганеба -
Наша слава, розвіяна впрах.

Вірші на замовлення

Мені замовні вірші - як образи:
От напосів начальник автобази;
Мовляв, і де та поетична іскра,
Жде ювілей заступника міністра.
І я, вже налаштований на свято,
Пишу про славу, Господи прости,
Що "п'ятдесят - не так уже й багато,
Всього лиш двадцять після тридцяти!".

З аптеки знов нагадують щоднини,
Їм вірш - про славу скромної людини;
Він громади стільки літ старався,
Аж ось тепер на пенсійку зібрався.
І знов, як тост на це велике свято,
Віршується okazія така:
"Так шістдесят – не так уже й багато, –
Всього лиш двадцять після сорока".

А ось пишу на форум інженерів

Вітальний текст од юних піонерів.
Потому вірш – уже на честь громади.
Затим програмку для агітбригади.
Весілля, та хрестини, та банкети;
І всі телефонують навмання.
І я пишу, пишу, пишу куплети
Десятками і сотнями щодня.

Я відчуваю, впавши у халтуру,
Що забуваю про літературу,
А в черзі ждуть і задуми, і теми,
Жагучі знов шикуються проблеми,
А в серці знов минає буря бурю,
Шалію від замовного рядка...
Образ не від того, що халтурую,
А що з халтури користь хоч яка.

Пророки та угодники

Хто праведник святий, хто гріхпроводник,
В раю чи в пеклі, та до забуття
Ілля Пророк і Миколай Угодник
Навчають нас життя і вчать життя.
Але в житті завіти їх не вішай
У хаті перед образом святим.
Угодники прислужують сильнішим,
Пророки не падуть ні перед ким.
Щоб не було серед придворних смути,
А лиш покора, що ти не роби,
Вели на кару, - як це не забути? -
Пророків ці угодники-раби.
Порядок був такий у найдревнішим
Тім світі, що пройшов вогонь і дим:
Угодники прислужують сильнішим,
Пророки не падуть ні перед ким.
Історія, мов річка за горою,
А там і ключ од істини знайти:
Із непокірних вирости герої,
А із покірних вирости кати.
Ми власне серце добротою тішим,
Вигнанцю руку подаєм, а втім
Угодники прислужують сильнішим,
Пророки не падуть ні перед ким.
Чи нам дано засвоїти уроки?
Сурмач сурмить і йде ще боротьба.
Але не кожен, хто іде в пророки,
Перемагає у собі раба.
Не кожен може стати найсвятішим:
Угодники прислужують сильнішим,
Пророки не падуть ні перед ким!

Дмитро Кремень

викладачем, у пресі. Нині – голова Миколаївської обласної письменницької організації, член Ради НСПУ. Автор поетичних книг: «Травнева арка» (1978), «Південне саяво» (1982), «Танок вогню» (1983), «Бурштиновий журавель» (1987), «Шлях по зорях» (1990), «Пектораль» (1997), «Елегія троянського вина» (2001), «Літопис», «Атлантида під вербою» та «Синопис» (2003), «Полювання на дикого вепра» та «Ольвійський транзит» (2006, у перекладі), «Літній час», «Лампада над Синюхою» (у співавт.) і «Вибрані твори» (2007), антології-трилінгва «Два береги» /Два берега/Two banks» (у співав) і «Скіфське золото» (2008), «Замурована музика» (2011).

Лауреат Державної премії України ім. Т. Шевченка, премій ім. В. Чумака, ім. М. Аркаса, ім. А. Самійленка, ім. В. Свідзинського. Почесний професор Південнослов'янського інституту Київського славістичного університету. Член НСПУ з 1979 р.

Деснянські елегії

* * *

Так жаль мені саду, який сам собою цвіте.
А білена хата давно на замку, і нітрошки
Уже не чекаю, що літо прийде золоте...
Старе моє щастя – як схлипи трофейні гармошки.
І жаль мені саду і всього, що тут постає...
Малиновий запах городу обійми розкриє.
І внук – наче янгол: о, радуйся, бабо Маріє!

А завтра – на Седнів. альтанка там Глібова є,
Пленер живописців і церква кіношна із «Вія».
Лиш хату замкнула й не йде уже баба Марія...

Барокові, панські, мазепинські Снов і Турець.
І десь тут, у Седневі, – слід молодого Шевченка...
І я на заплаву гребу, на малий острівець.
Княгине, яскине, яка ти мені далеченька.
П'ємо на пленері з мольберта, і хай йому грець!

Тепер і самому немає ні ночі, ні дня.
І лізе на голову вшістка мені чортівня.
І все ж мені жалко того молодого коня:
Він став, бо зчепився плужок уже з віссю земною...
І небо високе гойдається понаді мною.
І в небі, як діти, літак літака здоганя
Було мені щастя. Тепер воно рідко буває.

Висока-висока вода із Десни прибуває.
Літа під водою, де мріють столітні соми...
Висока-висока вода вже півсвіту затопить.
І риба столітня тебе попід хвилями схопить...

І більше «Ракети» з Чернігова вже не діждемося ми.
І панночка-відьма над нами летить у труні.
І схлипує вітер. І дивиться Вієм ув очі.
І хрест на могилі. І хрестики на полотні.
О панно любові! О, ніч України! О, ночі!

І більше – ніколи. Ти чуєш? І більше – ні-ні!
Лиш панський маєток крізь липи біліє мені.
І ляля у льолі. Махнула поету рукою –
І все потонуло навіки, як сад над рікою.

Лиш Вієва доня, лиш твій силует на стіні...

Літопис кульбаб

Літописці живуть без істерики,
Є і в них історичний масштаб.
А Рей Бредбері, метр із Америки,
Дарував нам вино із кульбаб.

А вино те кульбабове, братику,
Всім омріяним винам вино.
І його, як парад на Хрещатику,
Записати в літопис дано.

Запиши...
Літописці – не свідки,
Відрізняють вино від води.
І коли ми взялися, і звідки,

І йдемо – звідкіля і куди?
Ти в обіймах у скіфської баби,
Божество, імператор і раб...

А життя – це літопис кульбаби,
Патерик і вино із кульбаб.
Пахне ладаном, мирро і миртом.
Пахне в чаші церковне вино.
І летить, і згоряє за вітром
І моє золоте письмено!

Попіл Самовидця

Не ти, не я – так промовляє попіл.

І досі ми не вийшли із окопів,
А вже новітню маємо журбу:
Є «вольво» й шмотки – дикуни ж культурні!
Та Ольвію й світанок на Кінбурні
Ми ловимо у стереотрубу.
Багато їх, озлоблених і лютих,
Планета ж – на останньому витку...
І звірі прокидаються у людях.
І дума їх – не в маршах, не в салютах,
А в тій крові, спожитій нашвидку.
Цей манускрипт – із дикопільських прерій.
О, як я Самовидцем тут живу!
Палю свічу, а попелом імперій
Тут не одну посипано главу.
А я про те ж – про солов'я в діброві,
Та про банальну в хижий вік любов.
В час озвіріння звірі просять крові...
Невже і справді найдешевша – кров?
Засяду за літописом...
А все-таки
І я в комп'ютерленді доживу,
Де український Гамлет гомілетики
Знов посипає попелом главу.
Ти ренесансом і бароко мариш,
Але забудь їх – древніх, як вербу.
...Летить, летить із неба попіл згарищ
І застеляє
Стереотрубу.

Про що твої шепочуть, мила, губи?
Любов мою, життя моє візьми.

Коли заплачуть ерихонські труби,
Чи встигнемо і попрощатись ми?
Ми підем з честю!
У суремнім дзвоні
Прошелестять, як душі, журавлі...

І – попіл, попіл, попіл на долоні.
Я їх тобі подам із-під землі.

Гесіод-XXI

І сюди залітає стріла...

Тут – Гілея, легенди і міфи.
Під хрестом степового орла
Українців немає ще. Скіфи.
Ще учора – Афіни, Мілет.
О, Щаслива, немає нам долі!

І допоки не вб'є мене хет,
Винуватий у всьому поет:
Дикі люди у Дикому Полі.

О, Зевесе! А скільки жалю –
Скіфу й елліну, звірові й птаху...

.....
Тільки раз тебе я полюблю
Край Шовкового Шляху.
Моє серце згоряє дотла
У вогні молоденького лона.
І сюди залітає стріла –
Золотенька стріла Аполлона.

Понт Евксинський. Лиман. Джерело.
Скіфський коник пасеться.
Так почни свою пісню, стріло,
Посередині серця!

* * *

Не пам'ятаю – ні її очей,
ні вуст, а ніч – один суцільний дотик.
А голосу її віолончель
мені в обнімку, демонічний допінг.
Колоратурна голосу луна,
і що чекати далі велемудрим?
Звучить жіночим голосом струна,
горить клавіатурним перламутром.

Не спогадаю – танго і фокстрот,
і хтивий рот, і нам танцювалось.
Не та країна і не той народ,
аби любити голос, а не галас.
О, жінко, дамо серця, в однині
гріхи замолим, а мізки припудрим.
А цей гріховний голос по мені
звучить клавіатурним перламутром.
А голос! А сумна віолончель!

А спогад цей – лише його приємлю,
коли з прокляття місячних ночей
жіноче тіло проростає в землю...

* * *

На літопис, у сльозі вологій,
Вічність сліз огненних не проллє.
...Став і я поетом антологій,
Вбитий у посмертний барельєф.
Серце у метал моє закуте,
У метал оспалих черт і рез...
Як воскресну я у врем'я люте,
На виду розколотих небес?
Я любив найкращу в світі жінку,
Пив вино, пив небо голубе.
От і знов гортаю цю сторінку,
Так, немов хороню сам себе...

ТРЕТЯ КОЛІЯ

Цей київський потяг на колії третій притих.
Відходять, відходять супутники літ молодих.
Уламок імперій, невже я минулим живу?
Тут колія третя, а перша веде на Москву.
Та все це минуло, змішались і далеч, і близь.
...Отак і до Риму ішли колісниці колись.
Шовкового Шляху стелився сувій полотна.
Було нас багато. Була в нас Вітчизна одна.
І берег понтійський, і гомін далеких столиць.
Ольвійські руїни. Впаду я в траву горілиць.
А гомін підземний гуде у мені наяву,
Немов колісниця на Київ летить і Москву.
І я у віп-залі, і там, на пероні – це я.
Вам колія перша? А третя, напевно, моя.
Минуло нашестя оркестрів і днів золотих.
І київський потяг на колії третій притих.
А серце заб'ється...Гаряча цих днів течія.
Ще він вернеться, вернеться, вернеться...А я?

* * *

Антикварна чарчина зеленого скла,
Із якої ти пив, як приходив на тризну.
А Ріка Геракліта текла і текла,
І забув я коня. А тепер – і Вітчизну.

Що було мені рідне – навіки чуже.
Увостаннє прощально рідню обіймаю...
Так невже ні Вітчизни, ні шаблі?
Невже
Тільки чарка на тризні, козаче Мамаю?

* * *

Минуле не клени – немудро це і вбого.
Ми в Храмi-на-Кровi молились, я і ти.
Минуле, вiчний мрець, хапатиме живого
Через лiта й вiки, i спаленi мости.
Усе це так i є, i нащо нам деталi?
Минув iмперський вiк, тепер не тi меню...
Та кораблi пливли, i лiтаки лiтали,
I ждала ти мене iз попелу й огню.
Я чисту воду пив у зорянiм колодязi,
I зоряна менi спiвала течiя.
I як забуду я, що в мiсячному одязi
Менi сказала ти уперше:
– Я твоя...

* * *

I все-таки жаль...
I тепер не змiнити нiчого.
Ще ти молоденька, весiльна метiль i вуаль.
Не жаль нi життя, ани юного щастя нiчного.
I все-таки жаль.

I все-таки жаль...
I жили ми не раз мiж облуди.
I тобi я ладнав до лиця золоту пектораль.
I життя ми пройшли –
I не менше, й не бiльше: як люди!
I все-таки жаль...

* * *

Таке iсторичне тло
Вiд Києва до Полтави.
Як десь українське село –
То й город руської слави...

Зозуля над морем

Не встиг озирнутися – горе! Життя проминуло моє.
У тишi ранковiй над морем весела зозуля кує.
Їй весело, сивий, удома немає її зозулят.
В гнiздov'ї, пiд грiм метронома, чужих пташенят веселять.
Так ми: нi ракета, нi куля байстря-пташеня не бере...

Лiтає всесвiтня зозуля, i юним рядиться старе.
Десь вiйнами, голодомором писалось минуле, як є.
А в тишi – зозуля над морем вела лiтознавство своє.
Монгольська кривава навала. Фортецi, од кровi рудi.
– Ку-ку! – нам зозуля кувала, i ми воскресали тодi.
– Козацьку пощерблену люльку знайду я на пляжнiм пiску.
Заплачу, почувши зозульку. Все тихше i тихше:
– Ку-ку!
Минулось – i вже для меморiй розпуття далеких дорiг.
Холоне в бокалi цикорiй. Петрiв розцвiтає батiг.
Ще сплескує вранiшня хвиля, лiчба – вже не лiт, а секунд.

Там острiв Змiйний – Ахiлла, i судно пливе в Трапезунд.
Нiхто ще мене не оплакав – зозуля у вранiшню рань

Мені провістила Очаків, а я осягну Березань.
Уранішнє сонце холодне. Холодне в бокалі вино.
Та вернеться літо Господнє, якщо в Чорноморці воно...
Налийте у чашу, налийте мені золотого вина.
І тільки зозулю не вбийте: вона доспіває одна.
Літає над морем зозуля, де ти проказала:
– Прощай!
Ще їй зустрінеться куля, де квітне маслиновий гай.
І ми це життя не повторим, о сиве кохання моє.
У тиші вечірній над морем,
де сива зозуля кує.
Вона докує й заніміє, відлине у вічність хорал.
А море мовчати не вмис – дев'ятий накочує вал...

Анатолій Малярів

Прозаїк і драматург Анатолій Малярів народився 21 квітня 1933 р. в с. імені Тараса Шевченка Березівського р-ну Одеської обл. Закінчив Київський театральний інститут імені І.К.Карпенка-Карого. Режисер телебачення і театру. Пише російською та українською мовами. Автор багатьох книг прози, серед яких – книги романів і повістей, оповідань «Зеленые и серые дороги» (1978), «Стояло лето» (1982), «Уроки впрок» (1986), «Воспоминание о Кондрате» (1988), «Записки по-живому» (2002), «Карьера» (2005, укр. – 2007), «Завет Эпикура» (2008), «Akuna matata» (2008), «Гастроли» (2009), «Эта серенькая жизнь» (2009), «Рассказы в одну сигарету» (2010, у співав.), «Мишура» (2010), «Пожить в Николаеве» (2012), Автор інсценізованих п'єс «Кримінальний масаж», «Страсти по Иисусу», «Росс непобедимый» (у співавт.), «Самотня баржа на лимані», «Степан Руданський», радіоп'єс «Гра в минуле», «Ціпок з карбами», «Треугольный колпак», «Подмастерье Яношик». Лауреат всеукраїнських конкурсів з драматургії. Член НСПУ з 1983 р.

Ф Е Н Т Е З І

Чужі міста славні, а моє забуте. Я діждався сірої півночі, пішов на схил ріки, до звалища, сів на задубілий мішок недоїдок – втілення усього шарму мого поліса. Чому на звалище? Воно близько, майже в моєму дворі. Коли б я жив на Казарського чи на Терасній, до звалища було б однаково близько – шарм мого поліса.

Я чекав ангела. Підійшла невеличка жіночка в білому капоті. Коли б на ній був сірий чи в цяточку одяг, при далекому місяці він одначе здався б мені білим – я хотів чистого ангела.

Тому забрав у неї з рук невеличку чорну торбину, закинув під переповнений бак і запитав:

- Ти можеш зробити так, щоб наш схил над річкою звільнився від покидьок, зазеленів і пішов квіточками?

- Ні.

- Я не годен жити в чистому?

- Не годен. Ти кинув торбу туди, куди кидає усе місто.

- Але ж ти принесла цю торбу.

- Я нічого не приносила.

Я озирнувся: чорної торби під баком не було. Я навіть не злякався. Терпляче звівся і обійшов смітник. З нетр брудного паперу, битого скла, недоїдок, мокрою пилу вибивались собаки, такі ж брудні, як і покидьки, вони не огризались, схудлі, пригнічені, винні перед усім світом. Один, сірий, як ніч, з запалими боками, затримався в кількох кроках, озирнувся, на щось сподівався. В ньому я впізнав себе.

- На, погодуй його. - Це спокійний голос Ангела з-за мого плеча.

Тепер озирнувся я, мабуть, дивився я таким же винуватим поглядом, як сірий пес. Невеличке і дуже гарне створіння стояло поряд і простягало мені два ледь надкушених курячих крильця. Я взяв – м'ясиво було тепле, щойно з казана. Пес зрозумів наш крок, потягся до їжі і завивав хвостиком, куцим і з краю обсмоктаним, мов наш гостинець.

Вразило мене інше: в опущеній руці Ангел тримала ту саму чорну торбину, що я в неї вже забирив і кидав на смітник.

- Зрозуміло, - сказав я зверхньо. – Ти – собача мама.
- Хочеш бути татом?
- Мені ні з чого готувати для менших братів обіди.
- Будеш у мене кухарчуком.
- То кар'єрний зріст, якщо зважити, що добродій має два дипломи.
- Так і залишимося «на ти»?
- До Бога так звертаюся, то до Ангела і подавно.
- Ти маєш і третій диплом
- Я розумію тебе. Дякую.
- Ходімо до моєї кухні.
- Працюватиму я за контрактом?
- За харч і людські стосунки.
- На твоєму небі затрималось щось від совків... за харч.
- Там не було важливішого – людських стосунків.
- Цікаво. Коли і куди з'явитись?
- Зараз і до мене.

Ангел повернулася спиною і пішла схилом уздовж ріки. Яка впевненість – а коли б я звернув у інший бік. Втім мене повело слідом за цією тендітною спиною і нечутними кроками, так ніби вона не торкалась споришу, котрим ступала. Гарний цей дух Божий не лише рисами обличчя чи станом, ще кращий чистою аурую, що її оточує. Коли б хотів я описати її, не знайшлося б ані слів, ані фарб, ані звуків. Таку тілесно не покохаєш, може це для неї вигадане високе визначення – любов. Я ступав слідом, теж намагаючись не торкатись землі.

Довго йшли. Місто закінчилось, вздовж акваторії кучерявилися здичавіла рожка та гілля, що недавно були деревами, але за недогляду зібгались, змирились і виродились у кущі.

З середини ріки лунали кволі голоси птахів – там був невеличкий острів, куди людині незручно добиратись, тому там ще можна було жити. На узвишші встав маяк, оком він дивився убік, але приземлена хатина під ним, білостіна і під очеретом, сама собою засвітилась.

- Я тут живу. – Ніби я сам собі проказав таке.

Натужившись вголос я вимовив:

- З татом і мамою?

- У нас з тобою один тато.

- Зрозуміло. – Знітившись, я старомодно вклонився: - Я тебе довів до господи, тепер можу повертатись?

- Ти збирався служити...

- У тебе?

- Зі мною.

- А що я скажу дома.

- У тебе нікому що-небудь казати.

- Ого! – Я був вражений і далі боявся говорити. Думав: але ж і дівчата пішли в наш час! Думав: на жодному сайті нема даних про мій сімейний стан. Думав: добре було б, коли б це дівча і справді було ангелом.

Щось треба було говорити, я мовив:

- А чому ти так далеко носиш собакам?

- Ближче нема?

- Смітники є, а собак нема...

- Були. Але у нас жило лисеня. Тічка його задерла. Гавік на протязі місяця відстрілював уздовж берега тих живоїдів.

- Гавік то – Гаврило?

- Брат.

- Гавриїл, - прошепотів я і голосніше: - Відповідно. А у тебе мусить бути жіноче ім'я.

Вона посміхнулася кудись у комірець собі, пояснила:

- Удаєш? Ми ж без ознак статі.

- Перепрошую. – Мені чомусь стало вкрай соромно. Аби вийти зі ступора, я з викликом запитав: - То це я тебе і поцілувати не можу.

Вона (чи воно) по земному і по дівочому повернулася на одній п'ятці і одним кроком ступила до мене. Була далеко, а раптом опинилась впритул. І торкнулася мене своїм подихом, невинно, ефірно, але то був поцілунок. Я теж чисто по земному і по хлопчачому притримав її за плечі і сказав:

- Або відповім, або помру.

Але руки мої стирчали, мов перевесла, а ефірне створіння стояло в чотирьох кроках під глинястим зрізом пагорба і сміялось по-дитячому.

- Тобі гультяки, а я зараз сконаю.

- Ой, леле! – мов з естрадної мушлі гукнула вона. – Підходь.

Я йшов, а вона віддалялась. Я зупинився – вона віддалялась ще. Я побіг – її не стало. Химери тривали б довго, але косий промінь маяка підвів ангола: висвітив звислі ліани і за ними білий поділ сукні. Я тверезішав і заговорив сміло:

- Казці кінець. Анголи, хоч би й Гавриїли, з рушниць не стріляють, анголи, хоч би й такі чисті красуні, як ти, не ходять пішки до міста годувати прибуд... Мене звати Дарик. Може зізнаєшся, як тебе?..

- Ти знаєш.

- Ангел?

- Ангеліна. Але ти порушив казку – прощавай.

Вона пройшла повз мене з викликом, мов минула згаслий світлофор. Я дуже хотів рушити слідом, але ноги мої припаялись до кременистої поверхні схилу. Я втрачав з виду біле оперення сукні, розмитий німб над голівкою чарівниці. Верзлось мені в голові щось з феєрій Гоголя чи вистав за Старицьким...

Переді мною виріс молодий чоловік. Я протер очі – справді стоїть хтось майже на голову вищий од мене, плечистий. З борідкою початківця. Говорить глухо і остаточно:

- Кругом! І – до побачення.

- Перепрошую, ви хто?

- Не ангел, людина. Але тебе тут не мусить бути. Я говорю лише раз.

Захищатись я був готовий, але хотілось напасти. Втім, програш мій був запрограмований. Я сказав стримано і з гідністю:

- Гаразд. Іду. Але завтра, при світлі дня завітаю в гості.

...Ніч я спав мов після жнив. Вранці не міг ані їсти, ані звестись з ліжка і відвідати консультації перед іспитом. Нічна казка зачарувала мене. Я відчував страх перед нею, особливо перед її фіналом, але не продовжити її не годен був. І хто той кремезний парубок, на котрого я ледь не кинувся? Глядач маяка – зрозуміло. Гаврило, але що за стосунки в нього з Ангеліною? Хочу, щоб він був їй братом. Коли б чоловіком, то відразу виклав би переді мною цього козиря.

Гаразд. Я сучасна людина, майже закінчую університета, невже на зайду права і слова, аби прояснити для себе, що трапилось минулої ночі. Чого мене понесло до смітника, звідки таке нагле враження від пересічної дівчини (чи жінки) з маяка? А-а, піду на консультацію, пожартую з однокашницями – забудеться.

Але ні. Ангеліна конвоювала мене і по дорозі до аудиторії, і під гомін професора і далі.

По обіді я подався на всіх – купив пляшку «Перепелиної», - якраз увійшла в моду,- в свою безмірну барсетку кинув три бутерброди і натрусив з дорогої коробки «рошену», навіть замкнути змійку не зміг.

Орентиром для мене були смітники: за моїм будинком, на схилі, далі уздовж берега – не менш півгодини піхотою. Вже на відстані ока, за чверть верстви з-під кущів зникли залишки від пікників, а навколо низенького тину з соснових шпильок взагалі куйовдились хміль чи дикий виноград, визирали півники і хилила голову матіола – на неї час, приходьте на світанку чи ввечері.

Біля хвртки виріс Гаврило, вилицюватий, давно не голений, у разхристаній сорочці.

- Привітик! Чекав.

Його люб'язність здивувала. Але я прослідкував за його поглядом – той упирився в пляшку, що наполовину визирала з барсетки.

- Чи не сватати? – все так же зверхньо, але трохи з кислінкою питав господар.

- Дивуєшся?

- Ба ні. Ти не перший. Заходь.

На першому плані стирчала блаженська жила будівля, поруч – літня кухня, за спиною – сарай і вол'єр з курми та курчатами. Сіли під куцою повіткою за оновленого ножем стола.

Я одразу виклав провізію. Гаврило, на правах господаря, подав чарки і почав розливати.

Заговорив лише після другої чарки, ледве вкусивши бутерброда:

- Про що ти запитаєш, я знаю наперед. Що воно за одна і чому гуляє ночами. Звати Ліна, дев'ятнадцять років. Півроку була моєю дружиною. Півроку не живе зі мною. Спить в літній кухні – йти ні куди.

Я важко підвів очі, а в них, мабуть, було стільки питань, що Гаврило прочитав їх.

- Усе пов'язано зі смітниками і псами. Колись були купки і цілі кучугури до самого нашого двору. Зазвичай, собаки з передмістя забігали годуватись. У мене жив молодий лис. Собаки його розірвали. Я дістав табельну рушницю і мстився до нестями. Уночі стріляв, вдень – топив тушки. З міста прибігали чутливі тітки, навіть дядьки. Я стріляв над їхніми головами. Приходив дільничний, випили, поговорили – середяга пішов геть... Все було б ладиком, але... Щось трапилось з Ліною. Роздерли лиса – вона ридала над ним, а коли я клав штапелями псів, вона хапала мене за руки, благала, часто плакала... Потім почала не обгризати шматки м'ясива, варити кашу з псутої крупи, ще щось знаходити і все таке носила до передмістя собакам. Я

заборонив. Вона стала тікати вночі, коли я на чергуванні. Я суворо заборонив. Слово за словом – Ліна перейшла жити окремо. Удає з себе вільну дівчину, порається по господарству, навіть наспіває. Мабуть, трохи спантеличена. Я для неї чужий. – Він сьорбнув ще горілки і додав; - Я відвикаю від неї. Але почекаю. З дурненькою жити не хочеться, а передати ні кому, сирота.

Він говорив по душі, але всякчасно розбавляв мову «перепилиною», тому і думки розчинялись, і його і мої. Проте тричі повторене в'їлось в пам'ять:

- Вночі з нею приходять всякий послід, тому проганяю. Ти прийшов і вдень, дав себе розгледіти. Ото ж думай, посватаю...

Сказано брудно, але думка слухна. Дома я розкидав мізками у всі боки. Почав з того, що того вечора я хотів чистого двору, вулиці, набережної. Далі за течією думки: я хотів ангела - дівчини, виявилась просто молода жінка. Я хотів недоторканної душі – знайшлась драма. І де тут моє місце. На сьогодні я маю легку однокашницю Лесю. Мажорка: спідниці - шкіряні, в'язані, міні-міді-максі, залежно від поклику моди; мобілка за дві тисячі, фотоапарат за вісім; тато, мати... постаратись так моя перспектива в місті забезпечена. Але ж казки в наших стосунках нема, одна проза буття, сучасна проза, де я – персонаж на зразок Альфонса, без заборон, але й без поваги – прісно. Перепрошую, а що у Ліни? У неї нічого і в мене нічого, два мінуси дають плюс лише в математиці. Залишається один лише крупний козир – казка, в котрій мене аж надто вабить до Попелюшки, чи там до Червоної шапочки. Та, мабуть, і краще, коли за душею щось є, окрім крутих тата та матері. Та й мене оцінять гідно, мене – принца в потертих в паху шортах!

Перепрошую, а хто сказав, що Ліна ступить мені назустріч з тим же пилом, що я його нафантазував у собі? Цікаво б знати. Треба дізнатись...

Завтра ж піду до маяка, Ще нашкребеться на «перепелину» та «рошена»...

... Минуло два роки. На весілля Лесі подарували «Порше», вона одразу навчила мене керувати вздовж і поперек на найлюдяніших перехрестях. Тесть всіляко опікає мене в «programserwis», мої батьки пишаються сином...

Ліна, Ангеліна, Ангел? Чутки з далекого маяка не доходять до «Царського села».

Якось відпочивали ми з дружиною на волі – йшли фарватером поночі – маяк означив плес і берег, я з похмілля аж надто глибоко пригадав події двох чи трьох діб мого студентського життя. Та хіба комусь про таке розповіси?..

Віра Марущак

Віра Іванівна Марущак народилася в районному центрі Арбузинка Миколаївської обл. Там же закінчила середню школу.

Закінчила з відзнакою бібліотечний факультет Миколаївського вищого училища культури (1976), а також факультет журналістики Київського державного університету імені Тараса Шевченка (1982). З 1981 року Член Національної спілки журналістів України. В 2006 році Віра Іванівна Марущак прийнята до Національної спілки письменників України. Працює в обласній бібліотеці для юнацтва та викладає основи журналістики в Першій українській гімназії імені Миколи Аркаса.

Нагороджена Миколаївською обласною культурологічною премією імені Миколи Аркаса. За вагомий особистий внесок у розвиток співпраці України із закордонним українством нагороджена почесною відзнакою «За єднання українців у Світі» (2011). Є лауреатом Міжнародного фестивалю літератури і культури «Словянские традиции» (2012). Відзначена Дипломом «Золоте перо» (2013 р).

Віра Іванівна Марущак є автором прозових книг «Вікнами до сонця»(2002), «Батько з Португалії» (2005), «Цезар, Галка і Новий рік»(2008), «Гомін білого інею» (2013). У 2009 році вийшла книга казок «Пригоди Нюмочки», у 2011 казки «Джмелик-мандрівник», «Зайчєня», . Її оповідання та казки вивчають у школах області. А також за її підручником з основ журналістики «Школа журналіста» навчаються школярі України.

Віра Марущак

Оповідання

Мрії

Підклавши руки під голову, я лежала горілиць і дивилася, як блакитним небом безжурно пливли легкі пухнасті хмаринки. Вони нагадували знайомі предмети, несли і несли мої розбурхані думки кудись далеко. І зовсім не хотілося згадувати про картоплю, яку треба вибирати. Про школу, до якої треба йти за якийсь тиждень. Про сусіда Миколу, який торохтів відрами на своєму городі. Я

мала свій фантастичний світ, але його перервав гул, що наповнив довкілля. Я підвелася і побачила на обрії сріблясту цятку. Вона наближалася і набувала конкретної форми. Микола теж подивився на небо.

— От щоб отой літак кинув цілий мішок грошей, — раптом замріяно сказав він.

— І щоб він упав прямо на наш город, — додала я.

— На наш. Я перший сказав, — звів на перенісці короткі нерівні брови Микола.

— А я кажу он туди, — підвелась я і показала на розпатлані груші, що стояли край городу, плоди яких щедро купались у сонячних променях.

Микола не витримав — і в мене полетіла картопля. Я відповіла тим же. Зав'язався справжній бій. Він тривав недовго, бо зупинив мамин окрик.

— А він перший почав, — скаржилась я. Але мама, водночас добра, справедлива і строга, не стала вислуховувати нас. І вже за хвилину ми знову збирали картоплю. Та мені було сумно від одноманітної роботи, і трохи пізніше погукала сусіда.

— Слухай, Миколо, а якби той мішок упав на межі? — пішла я на деякі поступки.

— І більшою частиною на наш город, — поспішив закріпити свої позиції хлопець і кинув на мене сердитий погляд.

— Добре, — погодилась я, пригадавши дошкульний удар картоплею, — а що б ти купив?

Микола кинув роботу, вмоствився на межі, а це добре витоптана доріжка між городами, склав навхрест руки на колінах. Поглянув світло-зеленими очима вдалину і сказав:

— Велик.

Велосипед — мрія всіх моїх друзів. Він з'явився у нас два роки тому. Батько привіз його з далекої Москви. Він виблискував на сонці своєю лакованою фарбою, спицями та сталевим кермом. Скільки синців набила, поки навчилася їздити. А хлопці та дівчата, не лише з нашого кутка, бігли услід, аби хоч потриматися за багажник. Піднімалася курява з-під ніг так, що кури й гуси розліталися, аж пір'я з них сипалося. А бабусі страхалися й хрестилися на таке диво. Не раз так бігав і Микола, догоджаючи мені, аби дала поїздити.

Я теж кидаю роботу, вмоцнююся на відрі біля хлопця. Мої брови підстрибують угору, — а ще що купив би?

Очі у Миколи повеселішали, а на вузькуватих устах заграла посмішка.

— Патефон, як у діда Ілька.

Мене шкрябнуло за душу. Бач який, у нас ціла радіола, а він патефон хоче. І згадала, як ми, ще зовсім маленькі, збиралися у дідовій світлиці. А він сухорлявий, зігнутий, старий, мов вечір, немов якийсь чарівник, витягував з-під столу ящик, чаклував біля нього. Затамувавши подих, спостерігали, як крючкуваті дідові пальці накручували блискучу ручку. З ящика пливла музика, і ми зачарованими душами неслися назустріч пісні, єдналися з нею так, як і господар небагатої оселі.

Час від часу дідусь влаштовував свята. Але тепер він і сам приходив до нашої хати, аби послухати на радіолі Русланову, Бернеса чи Утьосова. Опустивши додолу зморшкуваті повіки, насолоджувався співом.

— Миколо, ну навіщо тобі отой патефон? Купуй радіолу. І радіо послухаєш, і пісню, яку захочеш, — раджу йому, неначе справді мішок з грішми давно лежить на межі, хоча від літака і сліду нестало.

— Ти мені не указ, — розгнівався сусід і, тріпнувши вигорілою на сонці кучерявою чуприною, раптом запитав:

— А ти що купила б?

І я задумалась. А й справді, що? Думки позаглядали в усі закутки моєї душі. Виявилось, все, що потрібно для дитячого щастя, у мене є.

— Мамі віддала б, — це було найкраще рішення. Та Микола, мабуть, продовжував мріяти, бо щасливо посміхався. І тоді я рішуче мовила:

— Нехай упаде отой мішок на ваш город.

Миколині очі округлилися. Він переможно засміявся і пішов вибирати картоплю.

То було наше дитинство. А попереду чекало життя.

Різдвяна казка

Зимові канікули завжди наповнені букетом новорічних свят. Я і мій брат дуже їх любили. Приєднувалися до ватаги хлопців та дівчат, що ходили від хати до хати посівати, колядувати, щедрувати. Додому ми приносили гостинці: горіхи, цукерки, пряники. Особливою чарівністю був наповнений свят-вечір. До нього готувалися ретельно, заздалегідь. Навіть зимове повітря було просякнуте особливим блаженним запахом печеного хліба, дух якого приємно лоскотав у носі.

Урочисто готувалися до свята й у нашому домі. Матуся заходжувалась біля тіста для хліба, калачів та пиріжків. Брат допомагав татові розпалювати піч, я з мамою ліпила пиріжки. Вони були з вишнею, капустою, квасолею. Ненька також готувала з пшениці кутю, ставила її, щоб упріло зерно. Потім із сухофрукти варила узвар, мені довіряла макогоном товкти мак в макітрі. Але ми не зразу сідали за різдвяний стіл, бо у мене з братом було ще одне почесне завдання. Допоки зійде зоря на небі, нам потрібно обійти рідних з гостинцями. Мама споряджала нас у дорогу: розстеляла велику білу хустку на яку клала тарілку з кутею, на неї - пахучі калачі та зарум'янені пиріжки, подарунки – кольорові хустки, фартухи, вишиванки. Наказує на дорогу:

- Відразу підете до хрещеної, потім до баби Моті.

Власне, я з Михайликом давно уже знала цей шлях. Спускаємося провулком до балки, переходимо через невеликий місточок. Це не наша територія, тут ми буваємо рідко, тому собаки рвуться з прив'язу, а ми вже біля зелених воріт хрещеної мами. Вона на нас чекає.

- Можна колядувати? – питаємо на порозі.

- Колядуйте! – всміхається до нас, мов облита світлом, жінка.

Коляд, коляд колядниця,
Добра з маком паляниця.
А без меду не така,
Дайте, тітко, п'ятака
А ви, дядьку, грошей,
Бо я...

І тут наші з братом голоси звучать по-різному, я співаю «дівка хороша», а Мишко - «хлопець хороший». Та від цього нічого не змінюється, бо хрещена запрошує обох до хати, де за святковим столом сидить її родина: чоловік та дві симпатичних дівчинки.

- Наші тато і мама вечерю вам прислали, - кажу я і подаю акуратний вузлик.

Хрещена розв'язує його, відбирає гостинці й кладе до нашого вузлика свої пиріжки та калач. Запрошує до столу. Ми пригощаємось, але добре пам'ятаємо, що до сходу зорі ще потрібно потрапити до бабусі й повернутися додому.

- То ми вже підемо, - говорю я.

Але хрещена нам приготувала ще подарунки. Вона подає братові справжнісінький пістолет, який заправляється пістонами. А коли натискаєш на курок - чується вибух, а від самого пістолета пахне сіркою.

- Оце-то подарунок! - захоплююсь я. Та мене теж чекає щаслива несподіванка. Хрещена відкидає скриню, і перед моїми очима відкривається величезне багатство – різнокольорові стрічки. Мої очі розбігаються. Вони вбирають у себе різнобарвну палітру: рожеві, червоні, сині, зелені атласні так і просяться до моїх рук, але я точно знаю, що потрібно взяти тільки дві. Вибираю блакитні та уявляю, як вони будуть пасувати до моїх сірих очей. Хрещена дає нам по цілому карбованцю, бо не дарма ж ми колядували. Подарунки від матусі теж подобаються всім членам родини.

Ми прощаємось. Тепер наш шлях лежить до баби Моті. Ми її так називаємо, хоча вона для нас ніяка не баба, а тітка. Просто набагато старша від нас. Ми її дуже любимо, бо бабуня надто добра та лагідна.

Під ногами рипить сніг, як кришталь. Ми його топчемо у провулку, який виводить нас до бабусиної хати. А ось і вона, така ж старенька, як і господиня.

- Уже скоро зоря зазолотиться над лісом і степом, а вас усе немає, мої янголятка, - вона пестить шкарубкою рукою то мою, то братову голову.

- А вам тато та мама гостинця прислали, - знову говорю я, немов старша.

Бабуся розв'язує вузлика і забирає гостинці, натомість кладе свої. А ще вона дарує нам свої пряники – лисички, ведмежатка, зайчики. Тільки у неї є такі формочки з чудернацькими звірятами. Про це знають усі наші друзі, і тому вони неодмінно прийдуть до неї посівати чи колядувати.

Старенька приміряє картатий фартух, який для неї пошила матуся. Усміхається. Потім запалює на покуті свічку. Під її ногами чується тихий шелест соломи й сіна, стіл заставлений щедротами свят – вечора: кутею, молочним киселем, холодцем, запашними пирогами.

-Христос народився! З Різдвом святим!- вітає нас бабуся і запрошує до столу. Їй дуже хочеться, щоб ми спробували всі її страви. Та у нас на це уже ледве вистачає духу. Ми ще трохи гостюємо і збираємось додому. На вулиці поглядаємо у небо, на якому ось-ось займеться зірка, що сповістить усьому світові про народження Христа.

Ноги донесли до нашого провулку. На його розі стоїть сусідка баба Улита. Вона немов чекала на нас.

- Заходьте, погостуйте! - запрошує так, що їй неможливо відмовити. Баба Улита та дід Мінько поведуться, немов ми у них найрідніші гості. У кутку небагатої оселі образок освітлює лампадка, її зайчики гуляють по столу, на якому стоїть навариста кутя, запашний узвар, вишневий кисіль.

- Пригощайтеся, - садять за стіл мене з братом. І ми сідаємо, бо знаємо, що у них немає дітей та рідних. Тож хто до них прийде, якщо не ми?

- Тато і мама прислали вам вечерю, - говорю я і подаю вузлик. Знаю, що гостинцями ми не здивуємо стареньких, проте моя маленька душа розуміє, що кожному приємна увага.

- Їжте, їжте, - суне нам до рук ложки бабуня і щасливо зазирає в очі.

Ми ліниво колупаємось у тарілках, бо наші животи не витримують великого навантаження.

- Ми з дідом вам цукерочок приготували, - насипає повні жмені дрібних, смачних солодоців, які ввібрали в себе неймовірні запахи какао, кави і чебрецю.

Ми ще трохи посиділи за столом.

- Нам пора додому, - неначе вибачаємось перед старенькими. Вони проводжають нас за поріг.

Знову під ногами рипить сніг. Нарешті ми щасливі, рум'яні від морозу і свіжого повітря повертаємось додому. Нас зустрічають мама і тато.

- Можна колядувати? – запитуємо ми.

- Колядуйте, - відповідає мама. На її обличчі грає щаслива усмішка.

Ми співаємо колядку і у відповідь отримуємо подарунок – книгу. Наші очі вибирають яскраві барви обкладинки, а руки поспіхом перегортають сторінки, які дихають свіжою фарбою. Це для нас найкращий подарунок.

- Потім читати будете, погляньте на небо, - каже тато.

Перша зірка, неначе королева, зійшла до нас. Розпочинається різдвяна казка.

Порося - партизан

У селі знявся галас: кричали кури, гелготіли гуси, з ланцюгів рвалися собаки, голосили жінки, плакали діти. Сполохали усіх німці, які поставили машину на площі, а самі пішли по хатах нишпорити по сараях.

- Яйка, млеко, - вимагали вони від господарок і тягнули усе їстівне, що потрапляло на їх безсоромні очі – клунки з борошном, крупою, глечики з молоком, казани з їжею. Курей та гусей кидали до ящика.

Коли непрохані гості зайшли на подвір'я до Христини, у неї від переляку почали стукати зуби, але вона не мала права бути слабкою, бо із-за її широкої спідниці визирало три пари дитячих очей. Вони спостерігали, як четверо дядьків у військовій формі нишпорять по їх двору. Один з них зупинився, як вкопаний: прямо перед ним, гріючись на весняному сонечку, лежала свиня. Біля неї товклися підсвинки, штовхаючись рожевими п'ятачками у мамине черево. А вона, прикривши маленькі оченята білими віями, насолоджувалася життям.

– Швайн, швайн! – зраділо показав пальцем на порося один з прибульців. Солдати щось забелькотіли німецькою мовою, оточили свиню, носком чобота відгорнули поросятка, а одного, що особливо присмокталося до матусиного соска, ударив так, що воно кувікнуло і відлетіло під куц смородини. Тим часом усі четверо поволокли Маню до машини, кинули її на невисокий кузов.

Веселі і задоволені собою німці сіли у машину: один за кермо, другий поряд з ним. Той, що був з рушницею, підпірав кабінку, наймолодший стояв біля борту вантажівки, мов у насмішку над усіма, витягнув з-за голянища високого чобота губну гармошку і заграв німецьку мелодію. Під німими поглядами односельчан полуторка з німецьким хрестом покинула село.

Пригортаючи до себе переляканих дітей, Христя заголосила. Вона відчувала, як у її грудях здіймалася хвиля люті до тих неприкаяних невігласів, що прийшли на її рідну землю. Чоловік, який повинен разом з нею виховувати дітей, пішов на фронт. Доводиться терпіти приниження і страх за майбутнє. Та тут, ще й до всього, забрали з двору годувальницю. Маню подарували на весілля. З тих пір вона старанно приводила по два виводки на рік. Поросятка розкупували не лише односельчани, а й приїздили з сусідніх сіл. Маня була кмітливою свинею, любила своїх діток, оберігала їх. Тепер без неї відразу ж став порожнім двір, тільки чулося кувікання поросяти, що майже нерухомо лежало під куцем, а інші поросятка розгублено блукали перед хлівом, шукаючи свою маму.

Христя завела до хати дітей, загнала поросят у загородку, взяла на руки поранену свинку, загорнула, мов дитя, у ганчірку і ніжно гладила її. Тепер жінка не знала, як буде виживати без годувальниці, що робити з підсвинками, як зберегти їх, чим годувати. Погляд затуманювали сльози.

Тим часом вантажівка перетинала міст. Маня, яка лежала на дощатій підлозі, раптом схопилася на короткі ноги, штовхнула рилом німця і стрибнула через борт машини прямо у широкі води річки. Навздогін свині у воду плюхнулася куля, та її плескоту вона не почула. Маня з головою пішла під воду, майже діставши до дна. Випірнула, коли німецька машина сховалася за поворотом.

Сутінки спустилися на землю, злякані діти лежали на печі, Христя поралася біля плити, готувала підсвинкам вечерю – варила кашу, до якої, для запаху, додала кружку молока, яку

позичила у сусідки. Та раптом, чи то здалося, чи справді, почувла рохкання Мані. Ноги самі винесли у двір.

- Маня, манюня, малюсінька, ти жива, повернулася... - обіймала за товсту шию свиню, мов найріднішу дитину. Та ж вдоволено рохкала і кумедно крутила маленьким хвостиком.

- Партизанка ти моя, - Христина обережно знімала з цупкої щетини ряску і шматочки очерету.

У хліві кувікали поросята. Маня упала на бік, підставивши черево для своїх діточок. Ті з радістю тикалися рожевими п'ятачками у мамин живіт.

На ранок Христя аж заклякла, коли побачила, як до села знову повернула машина з німецьким хрестом на кабіні. Чимдуж подалася до хліву

- Маня, тікай! Невігласи по твою душу їдуть...

Край городу заколихався очерет. З машини, яка зупинилася біля двору Христини, першим вискочив солдат, який сидів у кабіні. Він бігав по двору, зазираючи в усі закутки. Жінка, притискаючи до себе діток, чула чужу мову і розуміла, що справді шукають її Маню.

- Чушка пахтизан! - наставив на Христю рушницю вояка.

- У нас немає партизанів, - задерев'янілими губами промовила жінка, ще більше притискаючи до себе малечу.

Німцю, мабуть, сподобалося, що він добряче налякав жінку, засміявся і повторив:

- Чушка партизан.

Довгенько ще крутилися у дворі непрохані гості. Нишпорили, обнюхували, придивлялися, прислуховувалися, але Маня не видала себе жодним звуком, не заколихалася, від її великого тіла, жодна очеретина. Розчаровані німці, поповнивши свої їстівні запаси курятиною та гусятиною, покинули село, як тільки стало сутеніти.

Озираючись, лякаючись власної тіні, Христя побрела край горду.

- Маня, манюня, - тихо погукала свиню.

Тихесенько, Маня виповзла із своєї схованки. Не подала жодного звуку покірно йшла за господинею.

Так і жили тижнів зо два – вдень Маня ховалася у очеретах, чагарниках, а вечором приходила додому, щоб підставити своє черево дітям.

Війна давалася взнаки не тільки стривоженою поведінкою людей, бомбуванням, очікуванням звісток з фронту, а й голодом. Маня помітила, як все менше і менше хазяйка підсипала каші у корито. Поросятка ледве не вилизували його дно. Бігали, мов собачата, за її ногами, а та лише розводила руками. Гладила Маню за вухом і промовляла:

- Що мені робити з вами, чим нагодувати...

Проте Маня вирішила цю проблему сама.

- Ворюги, бандити - не раз жалілася сусідка Христині на невідомих крадіїв, що добралися до її добра.

Стара, зігнута баба Захаренчиха, якій ніхто не знав скільки років, власне, і вона про це не знала, завжди гнала самогон. Не для того, щоб пити, а для того, щоб завжди у домі була пляшечка. Вона нею розплачувалася за те, що город скопають, зберуть картоплю. Бо сил у жінки на це не вистачало. Бувало, що й на весілля хто замовить. Не відмовляла. У воєнну, лиху годину прибігали жінки за пляшечкою, щоб пом'янути убитого на фронті. За довгі роки у Захаренчихи була своя технологія виготовлення цього зілля. Вона гнала самогон з буряків. Ними була засаджена добра половина городу. На зиму складала у бурти, добре прикривала бур'яном., щоб бува не померзли. Пізньої осені помітила, що купка солодких коренів значно зменшилася..

Темінь огорнула село. В хатах погасили лампи. З вилами у руках у засідці сиділа Захаренчиха. Її напруженню не було меж. Прислухалася до тиші, вдивлялася підсліпуватими очима у німу ніч. Її загострений слух піймав шарудіння, яке йшло з сусіднього городу. Яке ж було здивування, коли побачила білу широку спину Мані. У жінки і вила, які тримала наготові, опустилися. Здивовано спостерігала, як свиня, мов собака, лягла на передні лапи, просунулась під загорожею і спокійнісінько чавкала її буряки. А вила випали з рук, коли побачила, як Маня, тримаючи за «чуба» два буряка виповзла з нори і спокійнісінько понесла до свого хліву.

- Мати, справжня мати, таких і серед людей часом не зустрінеш, - думала старенька, яка усіяке бачила на своєму віку. – Це ж треба таке, аж усміхнулася до себе жінка, - така кмітлива, від німців утекла, і думає не лише про себе, ще й дітям прихопила бурячків Не дасть померти з голоду. Таки справжня мати..

І згадала, як дбайливо оберігала Маня побитого німецьким невігласом поросятко, виходила його. Довго не спалося старенькій, а вранці, пішла до сусідки.

- Христю, з твого виводка одне поросятко моє, - заявила з порогу.

- З якого це дива, тітко?

- Твоя Маня стала до мене на довольствіє, - і розповіла про нічного крадія. – Прийдеш з корзиною, я тобі буряків дам, годуй своїх поросятко, бо якщо вони пропадуть, селу навесні не буде чим вижити...

- А ви ж без буряків як будете?
- Весною нових насадимо, а там, дивись, і війна закінчиться...

Війна закінчилася. Ще багато - багато виводків привела Маня на радість собі і господарям. Вона завжди огортала любов'ю і турботою своїх діточок.

Миколка

Миколка визирнув у вікно. На тлі синього неба ніби застигли голуби. Хлопчик задивився на красивих птахів. Йому хотілося, аби у нього теж вирости крила і він міг злетіти у небо і навічно забути про те, що відбувається на землі. Намагався відмахнутися від цієї думки, та вона сьогодні, як ніколи, настирно лізла у голову. Мрії перервало мамине тяжке зітхання. Миколка перевів світло-сірі очі на матусю, на її дрібненькі зморшки, що уже залягли на молодому обличчі.

- Можна я не піду до школи, - Миколка дивився на маму благальним поглядом.
- Що натворив, шибенику? Бешкетував? – Мама відразу ж зірвався на крик. - Зізнавайся!
- Нічого не натворив, - тремтячим голосом намагався пояснити Миколка. Та його ніхто уже не слухав.

- Мені твого батька вистачає, - мамине обличчя вкрилося червоними плямами, а в очах з'явилися сльози.

Миколці було шкода маму. Знав, у неї завжди так буває, коли вона плаче. А це відбувається майже щодня, лише додому приходять вічно п'яний тато. Він гучно лаявся та розпускав руки. Миколка та мама знаходили собі влітку притулок край городу у бур'янах та між соняшників і кукурудзи, а взимку ховалися по сусідах. У матусі тремтіли руки, і маленькому Миколці було дуже її жаль. Тому похнюпивши голову, взяв портфеліка і попрямував сільською вулицею, мріючи лише про одне – хоча б не зустрівся Грицько з компанією.

Сподівання розвіялися, тільки-но переступив поріг школи. Там його чекав цілий гурт, для якого він давно став об'єктом знущання.

- гроші приніс? – запитав Грицько.

- Ні.

- А цигарки?

- Ні.

- Ну тоді начувайся! – Гриць дав хлопцеві добрячого потиличника.

На уроках Миколка був сумний і задумливий.

- Може Лідії Петрівні все розповісти? – подумав про себе хлопчик. Вона добра. Навіть пригадав, як вчителька одного разу погладила його біляве волосся. Він досі пам'ятає тепло її долоні.

- Пожалітись чи ні? - роздумував хлопчик. Не буде ж Лідія Петрівна ходити з ним щодня, а хлопці ще дужче можуть мститися.

Лідія Петрівна вела уроки не звертаючи уваги на худорлявого переляканого хлопця, у якого в очах залягла скорбота. Закінчилися уроки, і хлопчик побрів шкільним коридором за вчителькою. Він так і не наважився її погукати.

Школярі давно розійшлися по домівках. Сільська вулиця Миколці видалися безлюдною. Відчув себе у безпеці і попрямував додому, аж раптом із-за сараю баби Тетчихи вискочили його мучителі. Взяли у кільце. Не вирватись.

- Не приніс свої цигарки, чужими курити навчимо, - засміявся в обличчя Гриць і пустив дим у Микольчине обличчя.

- Тримайте! - Гриць дав команду хлопцям. Ті за якусь секунду схопили Миколку і стиснули мов у лещатах. Він крутив головою. Біляве волосся збилося на лобі клоччям. Хтось схопив за підборіддя, хтось тикав цигарку у стиснуті губи.

- Та він ще й курити не хоче, - розізлився Гриць. І тицяв цигаркою у висохлі губи запаленим кінцем.

- Знімай на мобілку, - командував Гриць. – Завтра в інтернет виставимо.

- Атає, баба Тетчиха йде! – крикнув хтось із хлопців. Всі кинулись в розтіч.

- Завтра безтолковку відірвемо! – кинув наостанку Гриць і накивав п'ятами.

Миколка йшов додому і гірко плакав. Він відчував себе чужим для батьків та односельчан, непотрібним, зайвим. На душі було тоскно, на серці важко. Як би він хотів, щоб у нього був захисник - сильний, розумний батько. Таким, як він був ще кілька років тому. Йшов на роботу і вів до дитсадка його, Миколку. Тоді він відчував міцну татову руку, йому було затишно і добре. Мама теж світилася радістю. У їхньому домі чувся сміх, а ніздрі лоскотав запах смачної їжі.

Все змінилося кілька років тому. Тато перестав ходити на роботу. Казав, що не може нікуди влаштуватися працювати. Часто повертався додому п'яним, ставав агресивним.

- Таточку, пожалій нас із мамкою, - просив Миколка у ті дні, коли батько був тверезим.

- Не питиму, - обіцяв батько. - Шукатиму роботу. І навіть поїду до міста. Де-де, а там знайду роботу, - запевняв чи то себе, чи рідних батько. Миколка з матусею щиро йому вірили. Тоді усі втрьох будували плани на майбутнє, у хаті відразу ж ставало тепло і світло. Щаслива матуся готувала смачні страви. Їй в усьому допомагав батько. І тоді Миколка був найщасливішим у світі.

Батько справді кудись ходив, але повертався завжди напідпитку. І знову все починалося спочатку.

Сьогодні Миколці, як ніколи, хотілося бачити батька тверезим, аби поговорити з ним. А він розповість про всі знущання, а батько такий сміливий і сильний захистить його. Хлопці побачать який він, і більше ніколи не підніматимуть руки. А Миколка навіть погані оцінки виправить, щоб татко гордився ним. Надія зігрівала хлопчика. Він так вірив у свої мрії, йому навіть здавалося, що уже не печуть губи. Якби тільки тато був тверезим! Та він помилився.

З порогу на Миколку дихнуло таким знайомим ненависним запахом. Батько одягнутим лежав на зібганій ковдрі. Неголене, пожмакане обличчя викликало відразу. Каламутним поглядом помітив сина. Спробував підвестися. Миколка миттєво вискочив на вулицю. Сьогодні він не хотів тікати до сусідів, де, напевне, ховалася його мама. Не хотів бачити безнадійно порожній світ. Вирвав із зошита аркуш, написав батькові записку.

Тепер він знав, куди піде і що буде робити. До кишені поклав мотузку, у сараї набрав з відра жменьку зерна і поліз драбиною на горище, де його чекали єдині вірні друзі – голуби. Вони довірливо їли з рук, крутили маленькими красивими голівками, поглядали червонястими очима на хлопчика. Миколка безмежно їх любив, часто подумки, щоб бувало не почув батько, розмовляв з птахами. І вони його розуміли. І, як йому здавалося, це були єдині істоти, які вірно і віддано його чекали.

Миколка міг годинами спостерігати, як голуби здіймалися у блакитне безтурботне небо. Він, особливо сьогодні, хотів теж перетворитися на птаха, щоб його душа здійнялася високо-високо і щоб ніколи не було п'яного батька, заплаканої матусі, жорстоких хлопців. Щоб його душа була вільною, щоб хоч раз дихнути повітрям синього неба, побувати там, де ніколи не бував. Він знав, як це зробити.

Птахи немов відчували незвичайний стан свого друга, топталися біля нього червоними ніжками, підставляли крила під ласкаві дотики долоні, кивали голівками.

Миколка різко змахнув руками. Птахи зірвались у небо, хлопчик провів їх задумливим поглядом. Він немов відокремив себе від усього світу. Він точно знав, що їх уже ніхто не буде чекати на землі.

Володимир ПУЧКОВ

Володимир Пучков – один із найяскравіших російських поетів України. Виступає і як перекладач і публіцист. Народився 15 березня 1950 р. в м. Слов'янськ Донецької обл. Закінчив філологічний ф-т МДПІ імені В.Г.Белінського (нині – Миколаївський національний університет імені В.О.Сухомлинського), відділення журналістики ВПШ. Працює головним редактором газети «Вечерний Николаев». Пише російською мовою. Автор поетичних книг «Азбука музики» (1984), «Парусный цех» (1988), «Вечерний чай» (1998), «Штрафная роща» (2005), вибраного «На стыке моря и лимана» (2008), антології-трилінгва «Два берега/Два береги/Two Banks» (2008, у співавт. з Д.Кременем). Переклав з української поезії Д.Павличка, В.Забаштанського, В.Моруги, П.Осадчука, М.Луківа та ін. Представлений у ряді поетичних антологій.

Лауреат літературних премій: ім. М.Ушакова, ім. Тарковських, «Планета поета» ім. Л.Вишеславського, міжнародного Волошинського фестивалю. Відзначений Золотою медаллю американського фонду Anderson House Foundation за кращу поетичну книгу року. Кавалер церковного ордена Преподобного Нестора Літописця. Обирався «Королем поетів» на фестивалі поезії «Пушкінська осінь в Одесі». Заслужений журналіст України. Член НСПУ з 1987 р.

ПОМІЖ МНОЮ І НЕБОМ

ПЛАЧ ПО КОЗАЦЬКИХ ЛЮЛЬКАХ

Наштормило вночі.
Вранці - блискітки в морі, мов тюльки.
На вогкій міліні -
Там козацькі, ще заспані, люльки.
Їх лиман оддає після кожного шторму, як плату,
Їх виносять шторми попід кожну фелюгу та хату.
Черепки, носогрійки ці, свищики, з глини бамбульки...
Я водою бреду, підбираю шліфовані люльки.
По лагуні сипкій, та по дну, що пружинить, мов сито,
Та по грані шипучій, що в неї вологу налито,
По Кінбурнській косі,
В мілководді, іскраєчку-скраю -
Після шторму
Уламків погаслих століть назбираю.
Зойки древніх зітхань,
Чудасійні сопілки-кривульки -
На плиткій міліні мліють люльки козацькі... Ой, люльки!
Скільки січей було, поєдинків - щороку, щоднини,
Тут осіло воно, кладовище фігурної глини.
Може, вище: у гирлі і Буга, й Дніпра, ще й Інгулу -
Дим легенів прокурених входить в епоху минулу.
От же штопорна тяга! Залізний сувій м'ясорубки!
Р-раз! - нікого нема.
Лиш намул випинає із трубки.
Гомінке маячіння. На дотик торкаю сліди,
Де своє жибонять потойбічні джерельця води.
Де ти, часе минуций? Тебе задушило пісками.
Та постали мерці під Еолове грізне виття,
І стирчать чубуки -
Перископи козацькі над нами,
Аби ми і крізь цвинтарну млу
Прозирали життя!

ГЛІД

Де згорів маєток адмірала
В дев'ятсот якомусь році, там
Ми росли, душа не обмирала,
П'яно глід в садочку пахнув нам.

В піжмурки тут грали темнолиці
Предки, з рам утеклі, нам на страх.
Виводки садової суніці
Густо поселилися в ярах.

А Психеї тріснута фігурка,
Місячне у небі полотно...
Пам'яте, суха зміїна шкурка
Вже в чар-зіллі вичахла давно.

Адмірал в останній обороні.
У загравах ночі – і кінець.
Проросте у панночки у лоні
П'яного матроса корінець.

МЕРТВОВІД

Критий мшею граніт
І чумацького ранку ропа,
Де нечутно фонить

Моноліт,
І розлука сліпа,
Де за тисячу літ
не втамовує відчай біду...
По мотузці в аїд...
Я ніколи тебе не знайду.

Вітер дме над рікою,
І серце заслабле болить,
Зуммер над осокою –
Од сплячки запухлий нуклід,
А з камінних порід
Пильно стежать, немов на убій, -
Вічно глитаний глід,
Вічна квітка життя звіробиї.

На рівнині, донині –
Тягнуло ці води весло,
Щоб у чорній тіснині
Їх м'язи в судомі звело.
Що струмочка агат?
Що цей болісний хліб на меду?
Плач, пекельний мій сад!
Я ніколи тебе не знайду.

Де поліг крутосхил
І тоненьке стебло будяка,
Виривається з жил
Кров'ю чорною мертва ріка,
Та двигтить біля ніг
І клекоче страшна течія,
Мов сплелася в батіг
І навідліг шмагає змія.

Та на клямку залізну
Бескеття замкне вертоліт.
Мов аптечну валізу,
Тримаю в руці Мертвовід.
І шипшина шипить –
Поцілунок смертельний простеж,
І відлуння гримить:
Ти ніколи мене не знайдеш...

* * *

Вірші є – гамазей антиквара,
Де античні запилені бюсти.
Не впізнати їх – просто ганеба,
А впізнав – одвертаєшся чесно.
Якщо рима – це шпилька, де пара
Бідних класиків, Джойси і Прусти,
Отже, пафос – полива, й не треба,
Щоб жувалася страва словесна.

В бога звіку ця пурпурна тога –
Муза носить заношені джинси:
Ні до чого корсети на тілі,
Ну, а в светрику бачаться шанси.
Адже вірші – не присмерк чертога,
А скоріше – контактні це лінзи.
В них горять ліхтарі в заметілі
Й деренчать по осі диліжанси.

ОЖИНА

Поема

У фокусних палітурках
Вікон, у фоторамі,
Бджоли в сотах пурхають –
Зорі над хуторами.
Нис у дверцях тихо
Збита з петлі пружина.
Боком гребі їжачиха
Пріч, де живе Ожина.
Хто б не ходив надворі –
Брови в Ожини суворі,
Ловить вона на слові,
Любить вона до крові.
Ще б паляниць у коморі,
Риби й вина, як треба!..
Там, де верста до моря,
Там – і верста до неба.

Тяжко в шаланді хлоні,
Хай і в дитячій мрії,
Хвилі такі солоні, -
Рибка ж пливе, бо вміє.
Ніжність пливе невміла
Зранку на поміч брату.
До чорноти згоріла
Донечка інтернату.

Море в моряни солі,
Хижо Ожина ранить,
І не підпустить – вколе,
Вчепиться – не відстане.
І нагаєм гарує,
Кігтиком залоскоче,
Болем Ожина лікує,
Щастя Ожина хоче.

Може, солодкі нетрі
Ягоди – мов колосся?
Той відпускник у наметі –
Щось їй таке здалося...
Карим ловила оком,
Ніби ставала гопки,
Щедро поїла соком –
Чорним, п'янким, солодким.
Ніжність її згинала,
Стрічним теплом живилась,
Вжалила – шкодувала,
В жалість пішла – журилась:
“Ще б паляниць у коморі,
риби й вина – як треба!..
А як верста до моря –
Значить, верста й до неба...”

Вранці склепить повіки,
Миттю змиває в море

*Хлор інтернату – навіки,
Ще щось, пекельно хворе.
І в низовій вітрянці
Мовби відсохло здуру,
Що прищепив у п'янці
Нижний зальотний гуру.*

*Стягне волосся в вузол,
Губи кусне в безсонні ж,
Иде до лиману, як бусол,
Стане в пісок босоніж.
Звізди висять як свічі,
Ноги в лоскотах дафній,
Віспинка на передпліччі –
Шрам од прищепи давній.*

МІЧМАН В. І. ДАЛЬ У МИКОЛАЄВІ (1823)

Гарнізон. Листопад.
Офіцерші – найперші з мігреньями.
Командирські віконниці
Б'є ця безбожна крупа.
Виступають в похід
Офіцерики з брига "Мінгрелія",
Повітові панянки
Прощальні дарують їм па.
У піщаних вибоїнах,
З дач, ожеледдю окроплених,
Інтендантські ридвани
Риплять з пірамідами скринь,
Мимо Спаських купалень,
Де листя в мочарах притоплене
І стоять судаки
У засаді під мостом, як тінь.

Од любові та нежиті
Є в нас палюча перцівочка,
От і видається, мічмане,
Тут ти в стихії своїй.
Жебонять у харчевнях матроських
Євреї по-грецьки, і ціляться
Сизим оком у хлопців чубатих,
У коней, а їм – водопій.

Юне місто це, мічмане,
Йменням Миколи освячене,
І вітрами продує на протязі,
Від голови і до п'ят,
А заморські троянди
Закутані в тирсі калачиком,
І в соборі почувеш,
Як мацти соснові скриплять.

Тут – борг честі вже віддано,
Серце імперське утішене,
Підростають майстри
На чолі корабельних ватаг.
Слався, місто державне,
Із димом Вітчизни, бо грішником
Застоятись йому не дозволить
Хрещатий андріївський стяг.

СЛІД БОЛОТЯНИЙ

Де пісні висока нота,
Де подих – як більш ніде,
Лугами, в обхід болота,
До моря стежка веде.

Ступи – і зворотній зліпок
Пружинить навспак ступні...
А звідки він взявся, сліпо
В болото вказавши мені?

Над тванню мазутних бочок
Вервечка: хтось босий ішов.
Двоїться мокрий рядочок,
Мов грубий джинсовий шов.

Чи це закидон екстремала?
Чи дачниця задрімала,

Стежинки підступна слизь,
Вниз – блись!

А може, січуть дубові,
Болотяні упирі,
Як мулом себе випробовує
Пай-дівчинка на парі?

Пора б уже вас по батечку,
Ти кажеш мені, смішна.
Підсолодити паточку?
І – ні покришки, ні дна!

Скажи мені, Боже всезнаючий,
Як розібратися тут?
До потопельників – завидки?
Щось інше кидає в бруд?

“Лиш той, хто з багнюки в пани,
соромиться баговини...”

І вийшов, неначе тіль,
Він сам, весь із крові й плоті:
Білість його одінь,
Чорнота підощв у болоті.

ЗОЛОТІ ВОРОТА

Сьогодні ти збагнеш,
Звідкіль тобі знайома
Рука, що креслить знов
Простий любовний хід,
Процесію чуттів
На рурці таксофона:
«Я жду тебе у створі
Золотих Воріт».

На вістрі перехресть,
Під галасом шовковим,

Де нігарить люду вуличного цвіт,
Ламайся, крейдо,
З цим кабалістичним словом:
«Я жду тебе
У створі Золотих Воріт».

Даремно не дзвони -
За що така покара?
Всьому своя пора,
Та впав любовний плід...
Нехай на білий світ
Лягає чорна хмара -
Я жду тебе у створі Золотих Воріт.

ОДИСЕЙ

Ти, хто неньку-Вітчизну згубив –
Підбери корабельну дошку,
І до ранку в півсонні мотив
Наслухай на ольвійським піску.
І допоки ще жевріє гніт
І метеликом пурхає бриз,
Не кривляйся, мов з оркестри, у світ –
В цьому світі замало вітчизн.

Стеше Хронос рубці і зубці
В синусоїду хвиль і горбів.
Не нектар, і не мед в молоці –
Пий вино із козячих міхів.
Сиром'ятно у цьому краю
Вдарить в голову дух толокна.
Пожалій ти Вітчизну свою,
Бо утратила сина вона.

Заміси на землянку сто глин,
Оберни молодицю в жону,
І добірних візьми насінин –
Бути борошном треба зерну.
І коли зарум'яниться край
Горизонту в плавильній печі,
На кіфарі врятованій грай
І спасенні слова шепочи.

Щоб згадати фамільну можуть
І – що неньку-Вітчизну згубив,
Оливкових гаїв каламуть
Ти у жменю вітрильну зловив.
І в запалі застолля – од бід
Вийдеш раптом у двері надвір.
Щоб щасливий тутешній сусід
Не возніс цю сльозу в поговорі...

ШТРАФНА ДІБРОВА

Чорні, схудлі, та здорові,
У вільховій ми діброві
На приморських хуторах,
На дванадцяти вітрах.

Дім – чистіш, простіш – діброва,

Дух озону, світлі тіні.
Віщій снів солодка мова
У муаровім світінні.

Вже рум'яна хмарка зрана,
Храм вільховий, і лови:
Вогнедишна ця моряна –
На верхів'ях, де волхви.
Зачарований мобільник –
Таємничий містер Ікс
Виставляє власний стільник,
Глушить закордон суцільний –
І виття, й морзянки писк.

Мене знову набирають,
А морзянка – як параліч.
(Ці пирії й емпіреї –
схема: ямби і хореї
дивним співом марсіянки,
крапкогорлиця морзянки).

В комбінаціях цифірі
Зашифрована війна.
Може, глюки від чифіру,
Може, ключ завис в ефірі:
“Де зв'язок твій, старшина?..”

У діброві, в чорну дату –
Взвод саперів із штрафбату.

Не пили...
А пили вили.
У саперів спина в милі.
Ліс бліндажний весь дрижить.
Лізь в атаку: в ній дожить!

Не мокрять, сльозливі тьоті,
Взвод уже на віражі:
Всіх накрило при нальоті
У вільховім бліндажі.

Опускаємо завісу
Понад прірвою видінь.
Ця діброва – доня лісу,
Що зросла від тих корінь.
Не вільхівник, а могильник.
Ліпше вирубай мобільник!..

Хутір. Степ. У кров і втому,
Від пеньків, крізь крайню хату
Тяжко йти ліску-фантому
За обмотками штрафбату.

БАТЬКО (1963)

Чом ти, батьку, помалів увесь?
Мало, видно, радості від ТЕЦ.
Мерзлоту не пробере до дна
Ця хрущовська швидкісна весна.
І тріщить, мов згряя ста ворон,
Реорганізований район.
Зорячи напещений плакат,
Там телята з голоду кричать.

Весь ти чорний, мов недобра вість.
Хто тобі й телятам відповідь?
У речах однайдеться причина,
Лиш важка ондатрова шапчина.
Син росте. Гагаріна малює...
Але є ще гума та й бензин.
На землі розтерзаній буксує
Твій казенний чорний лімузин.

ІЗ ЩОДЕННИКА 1968 РОКУ

Європу нині рано замело.
Зима скажена - де її начало?
Набезвік горде птаство замовчало.
Кришталють - і будинки, і зело...
Європу нині рано замело.
Мене збудили - золота рука мені
На плечі плед накинула. Та ось
Скажений скрегіт вчути довелось,
Той гусеничний лютий хід на камені.
Взяло у спазми. Хтось ізнову ліг.
І мовив: «Певно, розчищають сніг».
А сніг уквив холодний горизонт.
А сніг уквив і душу, і домівку.
Покривши вмить підстрижений газон,
Мов новобранця мертвого «нулівку».
Втискались в стіни Прага, Будапешт,
Біда скувала кригою мій палац.
Весна надії вмерла врешті-решт.
Зима тривоги й болю починалась.

СПОГАД ПРО КІННОСПОРТИВНУ ШКОЛУ

Емілю Январьову

Пароплав одпливає за кадр.
Теплий вечоре сплутаних карт!
Молодан золотою заваркою
За Варварівкою...
Однокласнице, мила яскине!
Мимо заздрісних віч глупака
Ми вели по тоненькій стежині
У вуздечці тонкій воронька.
Там копита о гравій дзвеніли.
Кінь розламував воду, мов шкло.
Там байраки навкіл зеленіли,
Там тоді іще дач не було.
Там од пахоців птахи хмеліли,
Там висока трава по землі...
Невагомо у небі висіли
Золоті чорнобривці-джмелі...
Смак черешень. Вакації птичі.
Оглядаюся - хто мене кличе?
З того червня, з дитинства, до дня?..
А в хлоп'яти дорога неблизька.
І динамівська майка в дівчиська.
І прощальне іржання коня...

ОЧЕРЕТЯНА ХИЖКА

Володимиру Бахтову

Де бетонна струбцина затисла шалену ріку,
Там трава, мов солдат - під нулівку (клену таку стрижку!)...
Розумію прогрес. Але хочу хоч раз на віку
Залетіти далеко, в очеретяну хижку.
За четвертий десяток... Гогенівський підсумок щастя.
Але казка Таїті художнику спати не дасть.
Шепотіли: «Куди ти? Ти світ застелив собі книжкою.
Це ж так треба - не в гречку, а в очерет... за хижкою...»
Та веде не рахунок літак, а гарячий азарт,
Вибрав же нас вік, чи мене, чи якогось ярижку.
Ми з сімейних домів, із надійно укритих мансард
Утікаємо в світ, і шукаємо ту ж таки хижку.
Може, час нас настиг? Може, бурю плекала земля?
Шкодували, леліяли, стежі проклали нам заячі.
Починали з п'ятірок. Продовжимо нині - з нуля?
Знали ми ремесло, та не знали, нащо його навчені.
Голубі голубінки екранів, усе це так є.
Тиша тиш нас катує, в мерцівських щелепах жує.
Тиша тиш нас чатує. А хай би давно вона трісла!
Хочу в хижку очеретяну.
Прощайте, насиджені крісла!
Там зі мною природа. Тож відаю: я не один.
Сонце стало піском. Тиша риється сірою мишкою.
Відведу від очей цю сріберну галузку маслин.
І зітхну. І схилюсь. На коліна впаду перед хижкою.
Але тлі новочасній
По зубах антикварний самшит.
Он і грибники сунуть по піскові Волижиному...
І любитель природи з оголошенням знову спішить!
І диктує: «На літо зніму очеретяну хижку».

ПРОЩАННЯ В АЕРОПОРТУ

Нам розлуку весна рокувала.
Я сказав: «Ти прости мені гріх...»
Але мужність моя нетривала
У сльозах потонула твоїх.
«Заспокойся, - шепнув, -
На хвилину,
Що було, все тобі віддаю,
І справляю відчайну повинну,
І від тебе добра не таю...»
Ти здригалася в спазмах ридання:
«Не про те, не про те говорім...»
І пощезнула смужка остання
Поміж мною -
І небом твоїм.

ЛУНА

Заблукала? Обвіяла злом?
Ані сліз на прощання, ні слова...
Балериною -
Крізь бурелом -
На пуантах -
Луна веселкова.
Відгукнеться на голос? Овва!

Тільки вітер над пам'яттю свище.
Затягнула стежину трава.
Затягнуло траву муравлище.

Переклав з російської Дмитро Кремень

Людмила Чижова

Людмила Чижова – поетеса, прозаїк. Народилася 22 серпня. 1939 року в селі Піщаний Брід Добровеличківського району на Кіровоградщині. Закінчила Учнівський державний інститут культури імені О.С.Корнійчука за фахом «Режисер масових дій». Працювала в закладах культури та освіти Миколаївської області.

Перші публікації з 1963 року. Твори друкувалися в районних, обласних, всеукраїнських газетах та журналах, колективних збірниках: Часопис «Поезія»–72» (1972), «Література рідного краю» – посібник-хтестоматія» (2003), «Миколаївський оберіг» – поетична антологія (2004), «Освітнянські вітрила» – гуманітарний альманах (2006), «Красою душу напоїть» – хрестоматія X–XI класів (українські поети XX–XXI століття про вітчизняне та зарубіжне мистецтво, 2007), «Доля поета висока і світла» – бібліографічний покажчик (2009), «Глаголь Добро – суспільно-гуманітарний альманах (2011).

Творчість поетеси глибоко пов'язана з народною творчістю рідного краю. Головний доробок – поетичні книжки для дітей. Авторка збірок: «Барви літа» (1994), «Бабусина казка» (1994), «Води живої джерело» (1994), «День пророка Наума» (1995), «Окраса життя» (1996), «Ода матері» (1997), «Ємигея» (1999), «Степова птаха» – оповідання (2001), «Казка на канікулах» (2001), «Новорічна казка» (2002), «Із глибини народної криниці» – легенди (2003), «Ми малюємо осінь» – цикл поетичних книжок для дітей (2004), «А вже весна» (2005), «Світе мій світе» (2006), «Світле свято Миколая» (2007), «Гороскопи й зодіаки – роки кожного ознаки (2008), «Скриня казок» (2009), «Перейшовши поле всіх тривог (2009), Віддзеркалення долі» – повість (2010), «Сонце на столі» («2011), «Пісня тополини» (2012), «Казкові історії» (2012), «Золота бджілка» (2013). Член НСПУ. Лауреат літпремії імені Миколи Аркаса.

Людмила Чижова

ЛЕГЕНДА ПРО БЕЗСМЕРТНИК

поема

Безсмертник. Сухоцвіт однолітній. З покоління в покоління про цю дивну квітку передаються легенди.

Стояла жінка, змучена, бліда,
Порепані до крові босі ноги,
Оббила всі пороги ханські вже,
Й нарешті допросилася до нього.
Не плакала, бо виплакала все,
А горе хлюпа через вінця.
Над материнською незмірною бідю
Набусурманилось чужинське сонце.
А хан сидів в парчових подушках,
І на підлозі безліч дивних квітів.
– Бери найкращу і шукай своїх,
Я всім велю про це оповістити.
Лише умова буде ось така:
Шукай, поки ця квітка не зів'яне.
Коли нікого з рідних не знайдеш,
То і у тебе голови не стане.
– Та я ось вже із квіткою прийшла,
Що нині у моїх степах квітує.
Вона мені сюди вказала шлях,
То я із нею й далі помандрую.
Дивився хан на зболене чоло
І посміхнувся: що ж, нехай шукає...
Чудес у світі просто не бува,
А ханським землям - ні кінця, ні краю.
Невільників у кам'яних мішках
Та на швидких галерах вже без ліку,
А їй всього лиш хочеться знайти
Піщинки в морі: сина й чоловіка.

Службка вирвав глечика із рук,
Розбив його об камінь розпашілий,
Він знав, що їй не бачити своїх, -
Й під ноги кинув квітку збайдужіло.
Вона пішла із квіткою в руці,
Боялась загубити мить єдину.
Відкрилось їй: не знають вороги,
Що квітка та - Безсмертник з України.

Якби можливо - віддала б життя,
Щоб рідних вирвати навек з неволі.
Де тільки їх в цім пеклі віднайти?
У неї серце краялось від болю.
Згубила лік безтямним довгим дням,
Повсюди терпеливо їх шукала.
Про материнську відданість таку
З надією легенду люди склали.
Невільники молилися на неї:
Бог праведний нехай додасть снаги
І витримки, хай не зів'яне квітка
Та милостиві будуть вороги.

Вдивлялась у невольників вона,
У кожному з них сина пізнавала...
Та раптом перед здибленим конем
Від жаху й несподіванки упала.
Над нею - рідні очі голубі!
Схопилась відчайдушно за стремено.
Від радості аж скрикнула вона:
– Синочку мій єдиний, мій Семене!
О, як сахнувся, й осадив коня,
Здивовано поглянувши на матір...
Як у дитинстві, кинувсь обіймать,
Та став додолу очі опускати...
– Нарешті, сину, я тебе знайшла,
І ти віднині вільний, мов пташина,
Ще батька треба відшукати нам,
І підемо додому, на Вкраїну.

Набігла хмара на його чоло,
Звелися брови, наче ятагани.
Як те каміння, падали слова,
Смертельні серцю завдавали рани:
– А що мені дала та Україна,
Де згарища й твоя селянська хата?
Я тут в достатку, всі мене бояться,
Усе, що забажаю, буду мати.
Стою я твердо на оцій землі,
Живу так добре, то чого вертати?
Піду набігом у чужі краї,
Ясир багатий сам я буду брати.
А батька можеш зачекати тут.
Я бачу, часу в тебе не бракує.
Повернуться галери із морів -
Він там, з весни прикований, веслує.
Поляскуючи хвацько батогом
(О Боже, краще б тут вона умерла),
Рабів, закутих міцно в ланцюги,
Погнав з майдану на страшні галери.

Оце і все. Відтято по живому.
До днів останніх біль оцей пектиме.

З цим жити, це не вирвати із серця,
Як той безсмертник з квітами сухими.
Скажи, о Боже, як же далі жити?
Моя надіє і моя кровинко,
Хотіла голову я прихилити
Побіля тебе, хоч на старість, синку.
Що скаже батько, коли він узнає,
Що ми навіки вже осиротіли?
Волосся сиве рвала на собі
Мов за покійником, заголосила.

У кожного по-своєму болить,
Та з материнським болем не зрівняти,
Коли тебе зрікається дитя,
І ти безсила перед ним, хоч мати.
О захисти невинних, світлий Боже,
І покарай запроданців-поганців.
Від сиром'ятних темних батогів
Кровавилися плечі й спина бранців.
Очима згаслими дивилася вона,
Як сонце сходило і знов сідало.
А на невідомим базарі котрий день
Людське велике горе вирувало.
Не стало вже ніяких більше сил,
Сиділа на землі в тупій знеможі:
З дня в день на тім страшнім Майдані Сліз
Лились, лились людські криваві сльози.

Будь проклята оця земля поганська
Й багата Кафа разом з синім морем,
Усе, що так розкішно розквітає,
Купаючись в крові і в людським горі!

З нового ранку торг новий іде,
Невідомки в рядах стоять понуро.
Купує бранку гарну й молоду
Старезний і горбатий турок.
Із рук дитя безжально виривав,
Яке вона ніяк не відпускала.
Мов собача, пожбував у юрбу:
Від нього зиску дуже мало.
У пеклі тім до тям ледь прийшла:
Так рвали душу зойки ті дитячі.
Бодай почути вам не довелось,
Як сиротина безневинна плаче.
На мить зустрілись очі матерів,
Біда одна навік їх поріднила.
Як уві сні жахливим, підвелась,
Мале хлоп'я до себе притулила.
– Сестрице, пожалій мого сина,
Візьми до себе, я тебе благаю!
У чужині цій, чую, я загину,
Нехай зростає він у ріднім краї.

Чекала, що ось-ось уже прийдуть
Страшні оті галери із Стамбула.
На пристані, в скорботі та жалях,
Нічого вже не бачила й не чула.

Ніхто не віда, де ота межа
Між горем і між щастям пролягає,
Коли тебе збиває з ніг життя,

Але таки надії не лишає.
Ходила по галерах і шукала,
Надіялась знайти його живого.
Не в'яла квітка, а таки світила
І все вела й вела її до нього.

Впізнала серцем, бо очима - ні:
Обпечений на сонці, постарілий,
З останніх сил тримав тяжке весло,
Наглядач лютував осатаніло.
Хан наказав - і скинули кайдани,
Що ноги до самих кісток роз'їли.
Із вільною козацькою душею
Звільнили і його страждальне тіло.
Свою дружину тяжко пізнавав
Й ніяк не міг на неї надивиться:
У сиву жінку, змучену життям,
Перетворилась пишна молодиця.
– Моя дружино, доленько моя,
Тобі я не віддячу й до загину!
І гірко плакав сивий чоловік,
Упавши перед нею на коліна.
– Ось тільки сина поховала я,
Та сироту оце взяла до себе.
Зігріє старість нам з тобою він,
Нехай зросте під нашим вільним небом.

Із вірою, що все-таки дійдуть,
Додому подались, на Україну,
Де у степах безсмертники ростуть,
В своє село, з своїм маленьким сином.
Стеливсь під ноги килимом ковил,
І обіймав та гоїв їхні рани
Цілющий вітер з рідної землі.
І загорався перед ними ранок.

Окраса степу нашого, Безсмертник,
Рожева квітка із срібленим листом,
Нагадує оцю легенду давню,
Всміхаючись нам тихо й променисто.

КАЗКА ДЛЯ СИНІВ

Люди добрі, зупиніться! Он, прихилившись до стіни, стоїть чиясь старенька мати з простягнутою рукою. А он, на холоді, просить на кусень хліба друга... І в кожній зігнутій постаті проглядає біль, образа, розгубленість... Вислухайте, допоможіть, розділіть їхнє горе.

**Не запізниться з добротою, щоб не каятись.
Це була приказка - казка буде попереду.**

На березі чудової блакитної річки, у просторій хаті жила добра жінка. І була вона найбагатша у цілому світі. А цим багатством були діти. Троє синів і четверо донечок росли у мирі та злагоді, допомагаючи одне одному. Найбільше мати пестила свого найменшого, Іванка. І виріс він тихим та лагідним, травинки не стопче, комахи не образить. А вже такий красень, що й не сказати...

Мати сподівалась, що буде їй захист і опора на старості літ. Виростали діти... Двох хлопців війна забрала. А доньки полетіли у краї далекі за своїми судженими, та так далеко, що й пташина долітала дуже рідко з вісткою. І лишився біля матері найменший. Жалів Іванко матір, відганяв від неї думки чорні, стелив під ноги веселки дощові, збирав для матері роси ранкові, щоб була завжди здорова.

Та сталося одного разу ось що.

Спав Іванко місячної ночі на запашному сні, спав і лиха не відчував. Тим часом летіла до свого зачарованого лісу Володарка Темряви. Дуже зла поверталася з полювання. І впав її погляд на сплячого красеня. Сподобався він Володарці Темряви, і вирішила вона заманути Іванка в свої володіння. Силою своїх злих чар перетворилася на Прекрасну Зоряну і приснилася йому.

Прокинувся Іванко – ніяк не може забути Зоряну. Сів на березі голубої річки, думу думає, ні їсти, ні спати не може. Мати помітила, що син дуже зажурений, та давай розпитувати. Признався матері, що закохався в Прекрасну Зоряну, а де її шукати, не відає. Побивається та просить у матінки допомоги. Та так просив, що не витримало добре материнське серце.

Винесла мати чарівний рушник, голубим барвінком вишитий, простелила його на березі річки. Повернулася мати на схід сонця, промовила чарівні слова – і стала на рушникові синова обраниця. Глянула мати в очі Зоряни – і похололо чутливе материнське серце. Побачила, що в очах Зоряни змія сичить, її залякує. А Іванко, радістю осяяний, назустріч руки протягує. Поплакала мати нишком, але не хотіла порушувати синове щастя. Через декілька днів умовила Зоряна Іванка поїхати провідати своїх батьків.

І повезла Зоряна Іванка у царство сусіднє. Тільки перетнули кордон царства, як перетворилася Прекрасна Зоряна у Володарку Темряви. Ойкнув Іванко, та пізно. Зачаклувала його Володарка Темряви страшними чарами: зробилося йому все байдуже, став він потроху забувати голубу річку та матінку свою добру. А щоб не було коли згадувати та думати, давала йому Володарка Темряви кожного дня роботу, щоб лише нею були зайняті думки.

Швидко казка мовиться, та не швидко діло робиться. Став потроху Іванко черствіти душею та у всьому слухатись Володарки Темряви. І виріс у дикому лісі новий терем, ще прекрасніший та багатший, з підземними переходами та фонтанами, з птахами співучими та дивами небаченими... Далі почав Іванко темний ліс вирубувати, щоб дочкам-Зміївнам, прекрасним царівнам ще по терему побудувати в різних кінцях світу. А дочки, як вирости, штовхали батька в спину, веліли поспішати, бо до них уже заморські королеви сватались.

Поспішає Іванко, зігнувся від тяжкої роботи. Падають одна за одною сосни. Не помітив, як триста років марно згинуло. Постарів, згорбився, посивів...

Та ось упало останнє дерево – і вдарило сонце Іванкові в очі, і пропали злі чари Володарки Темряви. Згадав Іванко голубу річку, згадав матінку свою лагідну. Забилося його серце знову живим вогнем. Розпрямився Іванко, кинув сокиру та й подався матері своїй поклонитися. Довго йшов, а таки дістався він до тих тополь, де колись їхня хата стояла.

Глянув, та не може впізнати. Стоїть на тому місці темна земляночка, по самі вікна в землю втиснулася. Вогко, сиро, із стелі вода капле, у темряві нічого не видно. Гукає він матінку рідну.

Обізвалася мати тихим голосом. Взяв він її на руки, виніс на сонечко, до річки голубої, під тополі високі.

Лежала мати маленька та тиха, ні слова йому не мовила, ні докору не кинула.

Припав син губами до рук матері та серцем просить, щоб ненька рідна простила за все.

Матінко любя, лебідонько біла, прийми синові слова любові, не залишай його у розпачі і каятті.

Від доброго слова, мовленого сином аж через стільки літ, очі матері засяяли, серце стрепенулося, сивину як водою змило - помолоділа мати, посміхнулася. І синові від рук її передалися нові сили. Підвелася мати, пригорнула Іванка до свого серця.

Бо любов матері всепрощаюча і вічна.

Казки для дорослих

Вдома краще

Сьогодні із самісінького ранку у ворони був мрійливий настрій. Вона сиділа на найвищій гілці дуба і займалась медитацією. Примружила одне око і завмерла, міцно тримаючи в клюві кусень сиру, який підбрала на смітнику. Другим оком немигаюче втупилася в сусіднє дерево, де зібралася хмара крикливих сусідок. Сиділа ворона так давно. А що було робити, якщо за сто років багато чого передивилася і за цей час для неї практично нічого не змінилося. А якщо нічого не змінилося, то й дивитися було ліньки.

Осінь тільки-но розпочалася, і ворона раділа легкому теплу. Заважали лише маленькі пташки. Вони метушилися і збиралися в дорогу. При ній вже змінилися безліч пташиних поколінь. Як відомо, дрібна пташина довго не живе. Тому кожного дня дивитися на них було нецікаво, поспілкуватися вона літала до старого як світ папуги, котрий жив за декілька кілометрів, на дачі, в клітці.

Папуга завжди радо зустрічав її різким викриком: «Гоша хороший!». Він постійно – цілу вічність розповідав про свій квітучий край. Особливо часто, закотивши догори очі, папуга несамовито волав: «Ах, Таїті! Ах, Таїті! Хоч би одним оком побачити. Більше сотні років все сниться мені цей казковий край майже кожної ночі». Він так захоплююче розповідав, що вороні самій закортіло побачити цю казкову землю.

Вороні вже давно набридло все: і цей фарбований горластий папуга, і сіра одноманітність днів, і до одуріння знайомий ліс.

Одного разу під такі сумні роздуми вороні спала на думку захоплююча ідея, не дарма ж її вважають мудрою птахою.

«А що я гублю? Часу неміряно, рвону в заморські краї. Адже недаремно восени більшість птахів відлітають у загадковий вирій. Весною, повертаючись, розповідають дивовижні історії. А тут така буденність, навіть каркати бажання зникає. Заодно перевірю, чи не вихваляється папуга. Придивлюсь. Якщо сподобається, поміняю місце проживання. Папуга завіряв, що там завжди тепло, ні холодних дощів, ні сльоти, ні снігу. На світ подивлюсь і себе покажу, адже до цього часу жодна ворона туди не долітала. Таїті так Таїті!».

Задумано – зроблено... І одного похмурого ранку ворона налаштувалась на переліт зі зграєю шпаків.

Довгі дні летіли шпаки, короткі ночі відпочивали. Під крильми поля змінювалися лісами, ліси – горами. А шпаки все летять, і кінця шляху не видно.

Ворона почала втомлюватися. Вона не звикла так довго крильми махати. Адже дома більше ніжилась проти сонечка, сиділа на дереві, мудро роздавала поради. Пролітали над морем, і ворона захвилювалась.

«Шпаки! Агов! Довго ще летіти? - з надією запитала вкрай стомленим голосом, ледь махаючи крилами.

– « Довго! Ми лише половину шляху пролетіли. Ось за цим морем будуть ще дві рівнини і квітуча рожева річка», – відповів ведучий шпак.

А море розгулялося, хвилі розтанцювалися, зустрічний вітер збиває – все важче і важче летіти.

Ворона вперше засумнівалась, чи розумне вона прийняла рішення, коли полетіла. Відчуває, що сили полишають, а під крильми – одна безодня. Темно, страшно і приземлитися, аби відпочити, ніде.

І ворона дозріла:

– Ну що за легковажна витівка! Де поділася моя мудрість, навіщо зірвалася з насидженого місця, кому потрібні ці Таїті? От жила сто літ в одному лісі – і все до ладу було. А тут ще півдороги попереду, та назад ще великий шлях. Все! Вирішено!

Розвернулася ворона у зворотній бік, навіть вітер їй допомагав. Всі думки були лише про те, щоб долетіти до землі живою і відпочити, бо втомилася більше, ніж за сто попередніх років.

Додому, до рідного дуба, такого зручного свого гнізда, ворона повернулася, коли вже падав сніг.

Краса! Навкруги все біло, сніг під сонечком виблискує, аж очам боляче. Тихо, радісно, благодать... Її подружки лапками сніг хрестиками розмальовують, неначе вишивають. І від цього стає спокійно і святково.

Ворона вместилися зручніше, роздивилася все навкруги і вирішила для себе: а вдома краще...

Ех! Ще б кусок сиру – і щастя було б повним!

Наступні сто років вона більше не збиралася мандрувати.

Із життя зозулі

На зібранні лісових птахів більшістю голосів зозулі довірили зберігати ключі від теплого краю – вирію, куди вони відлітали на зиму. І визначили їй такі обов'язки: як тільки розпочиналося похолодання, зозуля повинна першою летіти туди з ключами, відмикати двері вирію і чекати, доки прилетять усі.

Пізніше прилітали інші птахи, оселялися в дивному чарівному краї, де ніколи не було морозів, сльоти та сірих тяжких дощів. А якщо й випадали дощі, то тільки теплі й веселі, від яких вибухало ще більше яскравих квітів.

Корму для птахів було завжди вдосталь, а старі домівки чекали на них завжди. Тут дійсно було так добре, що птахи із замилюванням роздивлялися чудернацьких жителів. Вони доводили до ладу свої місця, облаштовувалися і відпочивали після перельоту.

Але як не прекрасно було в цьому земному раю, та наставав час, птахи починали хвилюватися, все частіше згадувати рідний край. Вони збивалися в гурт і чекали часу, природою визначеного.

Час настав, і всі – на крило: додому! Додому!

Зозуля відлітала останньою. Вона замикала двері вирію і подавалася за ними слідом. Як їй подобалась така робота! Адже це вона, вона була головною в зимівлі птахів, вона зустрічала та проводжала їх.

Від розуміння своєї величі у неї запаморочилося в голові. Зозуля відчула себе володаркою пташиного раю. Ось не відімкне заповітні двері – птахам зимувати буде ніде і пропадуть без неї.

Переповнена такими почуттями, вона прилетіла додому. І протягом всього літа тільки ця думка постійно жила в її голівці.

Та природа брала своє. Зозулі потрібно було звити собі гніздечко, потім висидіти і за літо виростити пташеня, навчити літати, а восени забрати в пташиний рай. Зозуля аби як відремонтувала старе гніздо, знесла яєчко, навіть трішки погріла його. Але думки про свою винятковість не покидали її. І вирішила: раз вона найнеобхідніша в лісовому птастві, справ у неї безліч, то навіщо витрачати час на висиджування пташеняти? Вона взяла своє яйце і підкинула в якесь гніздо. Її не дуже цікавило, чиє воно, хто буде висиджувати і годувати зозуленя. А тільки пташеня підросте, зміцніє, вона тоді забере його по праву материнства.

Сама ж зайнялася, як їй здалося, важливими справами. Вона носилася з ключами по лісі, набивалася в гості до всіх птахів. Переконувала, що лише вона одна може відімкнути двері та впустити їх у теплий край. Та і пташиний рай віднині вона почала вважати власним.

Птахи, заклопотані своїми справами, відмахувалися від неї як від надокучливої мухи.

Зозуля все літала, літала і – загубила ключі. Вона навіть не відчула, де і коли це сталося. Чи то за гілку зачепилися, чи з шиї зсунулися, коли вниз дивилася, але ключі зникли. Металася, металася – знайти так і не змогла.

На черговій раді птахів зізналася в пропажі. Птахи осудливо відвернулися від неї. Робити стало нічого.

Тоді зозуля вирішила забрати пташеня, щоб виправдатися і дати зрозуміти всім, що вона при ділі. Але не так просто було це зробити.

Вона зовсім забула, в чиє гніздо, якій птасі підкинула яйце. Скільки не шукала, де тільки не літала, кого не запитувала, але згадати не змогла. Довго і жалісно кликала своє пташеня:

Ку-ку! Де ти? Ку-ку! Відгукнись!

З тих пір матерів, котрі покидають своїх дітей, в народі кличуть «зозулями».

А ключі знайшла сова – помітила, як вони виблискували при місячному сяйві. З цього часу ключі знаходяться в її дуплі. Коли надходить пора відлітати в теплі краї, сова урочисто вручає їх перед відльотом, а по поверненні знову зберігає у себе.

Та зозуля за звичкою відлітає першою. Але ключів у неї немає, тож чекає, доки прилетять птахи і відімкнуть двері в заповітний пташиний рай.

Нова історія про старий невід

Сьогодні, очевидно був не її день. Із самісінького ранку у Баби Яги розпочалися негаразди. Гуси-лебеді довго креслили маршрут польоту. Збивалися, сперечалися, перекреслювали, але врешті-решт все-таки накреслили. Потім повітряним коридором не поступилася Баба Карга із сусіднього царства, і вони ледь не зіткнулися ступами в небі. Ступа Баби Яги була такою старезною... Вона їй дісталася у спадок ще від бабусі Ягусі. І кожного разу, аби летіти у справах, доводилося знову робити профілактику: там підтягнути, а де й підфарбувати. Але стара ступа все ж вважалась літальним апаратом. А що без транспорту в наш час? Жалібно і неочікувано заскреготіли гальма. А потім ступа почала втрачати висоту. Як підбита, підстрибувала по горбочках і тріщала в найбільш невідходящих місцях. Добре, хоч видовбана ступа – з вистояного міцного дуба, тож Баба Яга дострибала до своєї хатинки. Ну звичайно, хатинка була казковою і на довгих курячих ніжках, більше схожих на страусові. Під цими ніжками були і гараж, і стоянка. Ось туди і в'їхала ступа. Напівжива, розтерзана і зла Яга присіла на розсохлий ґанок і почала робити розбір польоту. Та й справа сьогодні була дріб'язкова – злітати до синього моря. Раніше вона літала за три моря, і справи були куди складнішими. А нині – тільки до недалекого моря. Там на березі моря живуть старий зі своєю старою, і є в нього диво-невід. Чула Яга, що закидає його старий в море і витягає золоту рибку, яка неодмінно виконує три бажання. Ось цей невід і був украй

потрібний, тому що вона мала невідкладні і вкрай необхідні бажання. Небагато, всього лише три, зате яких важливих: найперше - потрібна була нова ступа і не проста, а нова модель ступи з цифровим управлінням, новим дистанційним пультом замість нестерпної мітли. Цією незручною мітлюю вона відштовхувалася в повітрі, руки терпли, а швидкості ніякої. Потрібно, щоб далеко позаду залишились її суперниці зі своїми «крутими тачками». Так, щоб вітер свистів, мов крила реактивні, за плечима. Ото будуть усі дивуватися. Ну, друге бажання – більш земне. Палац хотіла – з покрівлею шатровою, зі сходами гвинтовими, віконцями різними, стелями липними, з меблями новомодними та килимами м'якими. Мріяла, щоб ноги не боліли від старості, щоб вона цілими днями ніжилась та ласувала шоколадними цукерками. Ніякої роботи, ніяких проблем. А навкруги палацу щоб веселили очі квіти та дерева диковинні, галявини зелені та співучі фонтани. Ще було третє, найзаповітніше, бажання: стати молодою, гарною, стрункою, з великими очима, густими віями, довгою косою і станом, як у манекенниці. А на додачу – цілий Дім моделей гламурних вишуканих нарядів, щоб вистачило змінювати кожного дня. І уявила Яга, як здійсняться її бажання та мрії. Ось підлітає її найновіша модель ступи, відкриваються самі собою дверцята, і виходить вона – зірка не зірка, місяць не місяць, але краса небачена. Всі навкруги так і заціпеніють... І ось на самій вершині мрії забарахлила її стара ступа. До берега моря вона ледве дотягнула. Зупинила свій транспорт і кинулась шукати старого з неводом. Орієнтир гуси-лебеді дали достовірний. Знайшла вона старого. Сиділи вони зі старою на ґанку і дивилися на тріснуті вагани. Яга відразу пішла в наступ, щоб відібрати невід. І погрожувала, і залякувала, і золоті гори обіцяла. Вислухав її старий, гірко всміхнувся і віддав невід: «Бери, нехай тобі більше поталанить, можливо, ти мудріша і не така жадібна, як моя стара». Розвернула Яга невід, щоб закинути його в синє море. Від нетерпіння руки тремтять, в голові паморочиться, серце з грудей виривається. Ось зараз закине в глибочинь... Та нічогосінько в неї не вийшло. На середині неводу була діромаха, і така велика, що й кит-риба пропливе кризь неї. От і кінець її щасливим мріям... Розсердилася Яга, закинула невід у море. А море і забрало той невід назавжди. Напевне, щоб спокуси більше не було. Що робити? Трішки підлаштувала свій вічний транспорт і подалася додому. А на зворотному шляху вона згадувала всі неприємності, з яких розпочиналася ця розповідь.

Ілля Стариков

Прозаїк. Народився 3 серпня 1934 року. Закінчив Миколаївський суднобудівний технікум та філолого-психологічний факультет Ростовського-на-Дону університету. Майже все життя працював на суднобудівному заводі «Океан». Після досягнення пенсійного віку перейшов на науково дослідну роботу. Багато років на викладацькій роботі у ВИШАХ і поєднує науково-педагогічну діяльність з літературною. Останні роки пише історико-психологічні новели про діячів української культури. Професор інституту психології Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського. Почесний доктор наук Національної академії педагогічних наук України, академік Російської академії освіти. Автор багатьох наукових статей та монографій. Автор книг оповідань і повістей «Таинства истории», та «Птахи злітаються на свято» (в перекл. україн. Д.Крем'яна та О.Кузьменка).

Палімпсест життя Василя Стуса

*Палімпсест – рукопис на пергаменті,
поверх змитого чи зіскобленого тексту
з Інтернету*

Частина перша

Взагалі-то, особисто мені, Євгеніві Петрову, власне життя бачилося цілковито вдалим. І, справді, гріх скаржитись на схилі віку. Внуків дочекався, болячки, хвала Господу, стороною обходять. Пенсія журналістська хоч і не вельми тлушта, як на нинішні ціни, але все-таки терпима. Та й підробити інколи вдається. То якась редакція газети чи журналу заплатять крихітний гонорар, благо цих видань вже невпрогорт. А то боси партії чи блоку, які рвуться до влади, запросять перед виборами попрацювати на них. Якщо не готівкою віддячать, то відспонсорують видання чергової книги моїх нарисів про справи і людей рідного міста. Навар од цього, щоправда, нульовий. Але приємно знайомим, і на зустрічах у бібліотеках і в інститутах підписувати і роздаровувати свої книги...

Розігнала блаженний супокій і роз'ятрила душу несподівана книга про долю українського поета Василя Стуса. Його ім'я раніш інколи траплялося мені на сторінках газет і журналів. Але частіше воно заряхтіло в різних статтях, коли література і журналістика скинули кайдани партійної цензури, а країна здобула незалежність.

Кілька таких загальноновизнаних віршів Стуса трапилися мені якось у роки президентства Віктора Ющенка. Тоді поета, зацькованого в радянських тюрмах і таборах за прагнення захистити національну самобутність, визнали Героєм України, а вишу, в якому він навчався, присвоїли його ім'я. Але, назагал, ті вірші здалися мені надмірно просякнутими злободенністю. Тому не шкрябнули і не осіли в пам'яті. Бо ж істинна поезія повинна промовляти про вічне. А політика, упевнений, справа тимчасова. Справжні митці стороняться її...

Знайомий поет, коли ми якось заговорили на близьку тему, порадив прочитати дослідження Дмитра Стуса про долю і поезію рідного батька. І підказав повну назву книги: «Василь Стус: життя як творчість».

У районній бібліотеці на моє прохання розвели руками, мовляв, наразі в них немає можливості придбати нову літературу...

Базикаємо про необхідність відкрити дорогу українській культурі, а книги, удостоєні Національної Шевченківської премії, в місті не знайдеш...

Довелося йти до директриси обласної бібліотеки, яка знала мої публікації ще в радянські роки, щоб випросити книгу на тиждень додому. Її, виявляється, видавали тільки в читальному залі. Коли взяв книгу в руки, в моїй голові зблиснуло: скільки ж довелося б ходити в бібліотеку навіть за мого швидкочитання?!

Фоліант нараховував триста шістьдесят п'ять сторінок, набраних дрібним шрифтом – комп'ютерним. Замість звичайної палітурки з назвою і прізвищем автора важезний том дивився на мене особистим листком із карної справи. У правому верхньому кутку, як прийнято в кадрових службах іще з совкових часів, – невеличка фотокартка підсудного. І крупно – архівний номер документа з указанням статті і частини кримінального кодексу, по якому було почато слідство, після якого поет відсидів вісім років у тюрмах і таборах.

Далі все теж виявилось незвичайним.

З перших же сторінок книга захопила своєю сповідальністю, сповідальною тональністю. Дивувався з того, як син, з дитинства позбавлений спілкування з близькою людиною, подорослішавши, за віршами і вчинками батька глибоко розібрався в характері предка, причинах його дивної поведінки та гіркої долі.

А ще все написано вабило просякнутим розумінням тієї гіркої долі, яку накладає природа на особистість, якщо обдаровує істинним талантом. Коли перегорнув останню сторінку довго сидів, приголомшений усім пізнаним і відчутим. Подібного зазнав лише далеким семикласником, після того, як за один день, пропустивши уроки в школі, проковтнув «Овода». За дивним збігом обставин (а може, й закономірним?..) та книжечка Етель Ліліан Войнич теж була українською мовою. І я – російськомовний хлоп'я із суржикової сім'ї, яка тільки повернулася з евакуації в рідне місто, коли закінчив читати цей полум'яний роман, із здивуванням піймав себе на тому, що тепер думаю і розмислюю сам із собою українською мовою.

Чому? Що сподіяла тоді зі мною Войнич? Як удалося їй відкрити ґрунтові води мого родоводу, дивувався не раз потому...

Можливо, розповідь сина про долю батька-поета вразила мене ще й багатьма співпадіннями з моїм особистим життям. Виявилось, з Василем Стусом ми майже ровесники. Назагал, навіть жили в сусідніх південноукраїнських областях. Він на Донбасі, у Сталіно, я – в Миколаєві, під боком Чорного моря. Часом траєкторії наших доль сходилися дивовижно близько. Багато років росли, як мовиться, у паралельних світах. А спільність завжди зближує...

Він мріяв стати поетом і журналістом, і навіть пробував вступати до Київського університету. Мені на рік пізніше таке вдалося. Тоді ж ми, безмежно вірили у могуть правдивого слова. можливість із його допомогою зробити світ трішки чистішим і кращим.

Але в подальшому поїзди наших доль пішли в різні боки. Захотілося згадати і зрозуміти, що і хто виконує роль невидимого стрілочника, який перебудовує життя людей на свій лад.

Тому книгу про Стуса перебирав непоквапом і певно. Уважно придивлявся до вчинків поета. І звіряв, наче в дзеркалі, з тим, що робив сам у той же час.

Літо голодного 1951-го. Василь у бабусі в селі на стерні збирав колоски. Черговий на полі об'їждчик наздогнав хлопчика і примусив його викинути зібрані стебла пшениці. Стус від досади і гніву, коли сторож відбирав у нього колоски, покусав тому дядькові руки до крові...

Того ж 1951-го року наш клас повезли на збирання помідорів у приміському радгоспі. Після роботи ми заповнили ними і прихоплені з дому торбинки. Бригадир, який перевіряв наше поле, змусив усе витрусити на землю. За годину трактор, який доставив чергову порцію тари для наступної зміни, давив купки наших помідорів. Я, психуючи, спостерігав, як колеса квасять найкращі помідори. І мовчав... Виявляється, не дуже багато радощів у тому, щоб оглядати своє відображення...

Початок 1960-го. Солдатів полкової школи, у якій проходив строкову службу Василь Стус, з України перекидають у будбат. Він розташований на Уралі. У військовій частині, де всі розмовляють лише російською. А Василь, як і раніше, спілкується зі служакками українською. Таке

випендрювання не подобається і дратує його командирів. Але молодий сержант не бажає підлаштовуватися під усіх. Лише з прибуттям вітальної – несподіваної! – телеграми з Києва від самого Андрія Малишка з приводу першої публікації віршів молодого солдата в «Літературній Україні» командування частини змирюється. Стуса рідше стали карати нарядами і гауптвахтами...

А мій призов новобранців із Николаєва кинули в Азербайджан. Там, в «учебці», сержант Воеводін з особливим задоволенням, через першу-ліпшу дрібницю знущався над нами, салагами.

Якось я за звичкою назвав «сапоги» «чоботами».

– Що-що? – вибухнув Воеводін. – Ти мені з радянської армії хохляндію не влаштовуй...

І послав мене мити туалет поза чергою...

Урок не минувся марно. Та слабка українська лексика, яка осіла в дитячій пам'яті ще від бабусі, в армії вивітрилася повністю. І всі свої нариси, які охоче друкувала наша армійська окружна газета, я надсилав у редакцію тільки російською...

Взагалі-то, в нашій сім'ї не ставило особливої проблеми, якій мові віддавати перевагу. І що записувати в п'яту графу...

Татуньо не раз переказував мені байки про те, як його діда Никифора Лєскова в молодості за рекрутською повинністю з рязанської деревні привезли в наші ліси степові краї, де навіть маленький лісочок – рідкість.

У Николаєві тоді князь Потьомкін на відвойованій у турків території заклав нову верф. Батько мальовниче розписав, як тоді для холостих солдатів на заводський майдан виводили неділями кріпачок дівчат із найближчих українських сіл і змушували брати їх у дружини.

Никифор Лєсков з молодою вибраною половинкою швидко зварили дочку і сина. Подорослішавши, моя бабуся вийшла за запорозького козака Панаса Петренка. Так із того часу в нашому роду не тільки руська кров назавжди перемішалася з українською, але й прізвища... Це пізніше, вже коли почав працювати в редакції, мені зробили «обрізання». Із Петренка перетворився на Петрова...

До речі, далі за свого прадіда коріння свого роду не знаю. Зрештою, не тільки я, а й усе моє покоління. А хтось із лісників мені розказував: якщо в дерева перепиляти коріння, воно перестає рости вгору...

Після армії наші життя вибудовувалися по-різному. У великому й малому...

Двадцятирічний Василь, як і я в такому віці, втратив голову від першого серйозного захоплення жвавою медсестрою. Хоча й розумів, що душевний склад у них різний, і часто докоряв собі за безсилля у прагненні подолати тілесне тяжіння. Та коли, після тимчасової розлуки, кохана зізналася в своїй вагітності від іншого, не сумніваючись, запропонував їй вийти за нього заміж...

Щось подібне трапилося і в мене з першим коханням. Досі пам'ятаю, як голова йшла обертом навіть од легких дотиків до Зіни. Але коли дізнався: у неї є дитина від першого шлюбу, поступово почав пригальмовувати...

Прекрасно пам'ятаю, як на початку шістдесятих друзі-журналісти з нашого обласного літературного об'єднання потай обурювалися, коли після відвідин виставки абстракціоністів Микита Хрущов дав команду заборонити подібний живопис. Але не вистачило духу написати що-небудь сердите. Хоча такі картини подобалися далекі ж більше од традиційних полотнищ. Де в авторів усе було красивим, зрозумілим і зовсім нецікавим.

Промовчав і пізніше. Коли почали топтати «Тіні забутих предків», які несподівано розірвали потік примітивних стрічок кіностудії імені О. Довженка. А Стус зчинив голосну бучу на захист фільму, національної культури і представників української інтелігенції, яких почали арештовувати. Хоча й розумів, що в глядачевому залі центрального київського кінотеатру, напевно, присутній не один кадебіст. По суті справи, пішов на таран...

Пригадалось й те, як я з Петренка став Петровим. Наприкінці служби в нашу частину приїхав майор – головний редактор армійської газети. Розхвалив мої матеріали. Запропонував перейти до них на роботу. Мовляв, редакції до зарізу потрібні молоді здібні журналісти, які добре знають армійське життя.

Спокушав офіцерським званням, солідною зарплатою. І я погодився. Під час підготовки до друку першої статті майор викликав мене до себе в кабінет. Схвалив написане. Але несподівано запропонував підписати її іншим прізвищем. Не Петренко, а коротше – Петров. Мовляв. Тепер друкуватимось частіше, а в них у газеті й так очі читачам мозолять Шарбазян, Горадзе та Фукельман... Нема жодного нормального прізвища. А головний же читач армійської газети – російський. І йому на це вже вказували в політвідділі...

Я розсміявся. Назagal же мені тоді все було по барабану. Але пізніше зіткнувся з незручностями. При відвідуванні декотрих частин і об'єктів мала бути заявка керівництва. Її виписували на Петрова, адже багато хто там мене знав із публікацій. Але перепустку оформляли в першому відділі за паспортом. Починались непорозуміння, дзвінки в редакцію для уточнення. Мені та майорові така трясця набридла. Він запропонував переоформити й паспорт, або, як він мовив, усміхаючись, узаконити моє обрізання...

Під час чергового скорочення армії наш округ разом із газетою ліквідували. Я повернувся в рідний Миколаїв і до пенсії доробляв ув обласній газеті. Вдома дружина й досі витирає пилкуку зі статуетки Ніки. Подруга Афіни з розпростертими крилами дісталася мені за перемогу на всесоюзному конкурсі коротких оповідань. Але справжнього літературного злету так і не відбулося. Хоча одного разу спробував.

Уже після демобілізації, натхнений перемогою в черговому обласному конкурсі, нашкрябав невеличку повість за ще свіжими солдатськими враженнями. Відіслав написане в товстий журнал. За півроку мені відповіли. Повідомили: відчувається, що автор володіє словом, уміє оригінально вибудувувати сюжет. Але він зовсім не знайомий із реальним життям Радянської Армії...

Один примірник рукопису тієї ненародженої книжки досі припадає пилом десь у кладовці. А Стус сам багато разів передруковував свої збірки, що їх не хотіли друкувати українські видавництва. І навіть у тюремній камері вірші не давали йому спокою...

Що відрізняло його від мене? Масштаб таланту й особистості? Але хіба таке піддається виміру? В літературі, як і в материнстві, такий підхід – безглуздий. Для письменника дорогий кожен виношений ним образ. Як для матері неповторна кожна дитина...

Можливо, траєкторія поведінки кожного з нас визначається рівнем обдарованості особистості, ступенем її національного чуття? Вони також, очевидно, підвищують цілеспрямованість і підсилюють талант людини, підказують, як йому діяти. Тільки ж хто з нас двох вибудував життя мудріш?

Я зі своїм сином усе життя прожив пліч-о-пліч. Виводив його у візку в парк на прогулянку. Пам'ятаю, як на кривеньких ніжках він зробив свій перший крок, ухопившись за мій палець. Як, серйозно насупившись, сидів над букварем. Усіх таких людських радощів Василь Стус недоотримав...

І все ж, очевидячки, Бог компенсує недодане. Про мене такої книги (як Дмитро Стус про батька) ніхто не напише. Але, можливо, істинне щастя, власне кажучи, якщо можеш дивитися у прожиті роки без жалю?..

От і щодо мови у мене зі Стусом немає повної згоди. Внучка розповідає: у їх університеті ліквідували кафедру російської мови та літератури. В школах повсюдно скорочують уроки російської словесності. А в таких сім'ях, як наша, обидві мови – українська й російська, наче крила для птаха. Зламай одне чи друге – нормального польоту не буде. Про які висоти в культурі та літературі тоді можна говорити?

Звичайно, прозірливий Іван Франко мав рацію. Колись він заявив приблизно таке: з людини, яка відмовилася від рідної мови, можна вити (плести) мотузки... Але ж усе це одне й те ж, яку мову він зраджує. Українську, російську чи будь-яку іншу...

Досі найчастіше відмовчуюсь, якщо чую суперечки між журналістами про необхідність формування національної української свідомості. Зате виразно пам'ятаю інше. Як несподівано пішла обертом голова і защемило серце, коли після кількох років розлуки з Миколаєвом за вікном вагона замість гір і лісів весь виднокрай залила гладінь нашого південного степу...

Напевно, від прочитаного і передуманого вже першої ж ночі після завершення читання книги до мене в мою кімнату заявився сам Василь Стус. Навіть уві сні я зрадив нашої зустрічі. Так багато запитань збурило розказане його сином...

Відвідувач із ввічливою обережністю присів навпроти. Посміхнувся з усерозуміючою іронією. Під лівою ніздрею і на підборідді у нього збереглися сліди від двох темних родимок, які я помітив, уперше розглядаючи його фотографії в книзі. Наразі вони були схожі на сліди кульових поранень. Чомусь на почорнілому обличчі не було кінчика носа. Зразу пригадалось: саме таким побачив батька Дмитро в могилі під стовпчиком номер дев'ять на Чусовському кладовищі закладу ВС – 389/36 – табору з особливо суворим режимом. Для ексгумації підняли кришку труни.

– Не кришку, а віко труни, – поправив мене тихенько Василь, який почув мої думки.

– Яка різниця? – заперечив я.

– В Україні хазяйки кажуть: борщ без буряка на щі перетворюється... В слові «кришка» є щось темне, кінечне... А віко, якщо людина його навіть прикриє, то воно не затьмарить йому світ...

Крізь сон виразно спогадувався прочитаний у книзі приїзд сина Стуса для організації перезахоронення праху батька і його товаришів, які вели боротьбу з радянським режимом за свободу українського слова.

– Не для перезахоронення, а для перепоховання, – знову тихенько підправив мене Василь. Це набагато краще... Хоронять назавжди... А ховають люди найцінніше... Те, про що вони повинні пам'ятати і не забувати...

Пізніше я почав турбувати Стуса запитаннями, які давно мигтіли в моїй пам'яті після читання книги про його життє, і тепер почали вириватися назовні.

Ми непоквапом перемовляли всю майже ніч, змішуючи руську річ з українською мовою. Серце повнилося жалем од того, скільки мною упущено через слабе знання мови своїх предків. Я поділився з Василем бажанням написати оповідання. Про прочитану книгу і про нашу бесіду.

Здається, навіть одразу почав його. Сюжет вибудовувався тяжко. І в короткі моменти просяння я виразно відчував байдуже тепло дружини під боком.

Частина друга

*Тож – до побачення – у просторі
І – до побачення у часі.*

Василь Стус

Одиночна камера в радянській тюрмі – комунальна розкіш. Василь знав це ще з першого ув'язнення. Але тепер, потрапивши сюди вдруге, він як благо сприймав надмір вільного часу. З'явилася рідкісна можливість неспішно роздумувати про головне. Йому спав на думку Володя Римбалович, у бригаді якого він катав вагонетки на шахті. Величезний, мовчазний велет із Придніпровських плавнів, а за ґрати потрапив за незаконний вилов і продаж риби. Якось під час чергового перекуру той побачив в руках у Василя газету і поцікавився:

– А що ти знайшов тут цікавого?

Стус протягнув йому кілька сторінок. Римбалович поглянув і розчаровано повернув:

– Так вони ж українські... От якби по-руськи, я б, мабуть, почитав...

Василь вибухнув тоді. Почав соромити роботягу. Мовляв, ти ж українець. Навіть прізвище твоє просякнуте Дніпром. Половина слів у тебе не російські... У відповідь почув байдуже: а нащо йому та українська?.. Він у село повертатися не збирається. А в них у місті начальство і всі давно розмовляють по-російськи...

Як і чому рідна мова в українців стає пасербицею? Цигани, що тисячі літ не мають своєї території та республіки, дбайливо леліють свої мову та культуру, а українці самі топчуть своє багатство...

Щоранку в Сталіно, коли відкривалися газетні кіоски, не раз спостерігав, як швидко танула кипа місцевого «Социалистического Донбасса» і доставалася майже незайманою пачка його дублікату українською мовою. Продавчині просили не завозити її, аби не морочити голову зі здачею її в утиль. Звідки й чому, мучився Стус, у народу така вбивча байдужість до своєї культури і мови?..

Досі Василеві були в пам'ятку злякані глядацькі погляди, що розбігалися, мов таргани, в кінотеатрі «Україна», коли він став захищати Параджанова і його фільм. Хоча він упізнавав серед них обличчя тих, кого зустрічав у літературних об'єднаннях, на виставках українських художників. Не раз і скаржилися вони на те, як машина державного соціалізму чавить будь-яку самобутність і творчість. Тоді, після перегляду «Тіней забутих предків», уперше вголос він заговорив про те, як душать у країні рідну поезію, культуру, та й усе воістину народне. Але, виявляється, одна річ роздумувати правильно «взагалі», і зовсім інше – так само діяти. Слово до діла не пришиєш, а вчинки – це щось уречевлене. Пізніше він часто стикався з таким. Звичайно ж, розумів: несподіваний мітинг у залі центрального кінотеатру для нього не мине безслідно. Але геніальна стрічка Параджанова збурила в душі таку хвилю, стихія якої відриває людину від дна. І несе вже на свій лад. Або в море, або на каміння... З ним таке траплялося не раз.

Кажуть, завжди логічна тільки посередність. Справжній талант – непередбачуваний. Ну, що ж, це означає, що Бог його не обділив...

А між тим готовність до відмови від своєї індивідуальності, з гіркотою думав Василь, вирощується державою з дитинства. Ці масові ходіння школярів під барабан. Ці бездумні піонерські: будь готов – завжди готов. До всього, що накажуть... Повсюдне «табірне» життя мало не з першого класу. Щоби вухо дитини поступово звикло до слова «табір». У нас, якщо особистість не схожа на більшість, то зразу сприймається вороже. І поступово в людині випаровується людське... А завершується потоптування душі в таких ось таборах... У тюрмах...

Скільки в Мордовському таборі йому діставалося тільки за те, що відмовлявся носити нагрудний номер! Але яка різниця між тавруванням тварин і таким знаком? Фашисти також примушували євреїв нашивати шестикутні зірки і наколювали в концтаборах номери кожному в'язневі. Тупоголові енкаведисти копіюють, не роздумуючи...

Або теперішній його наглядчач. Той не просихає цілодобово. Де ухитряється в тюремних умовах знаходити спиртне, одному Богу відомо. Чомусь він одразу не злюбив Василя, хоча виявився земляком, із Винницької області, української серцевини...

Видно, в його куцїй свідомості ніяк не вкладалося, що ж примушує ув'язненого поводитися так несхоже і вибудовувати своє життя дивним чином.

Звідчого більшість арештантів шукають, як би задобрити, улестити своїх наглядчачів, стараються протоптати стежки до їх сердець, а цей – навпаки? За кожної зустрічі грубіянить йому. Хоча й не без клепки. Освічений. Мав би розуміти, як багато в тюрмі залежить не лише від великого начальства. Що мала сошка і великий камінь підкопує...

А будь-яке нерозуміння завжди будить ворожнечу. В цьому Василь не раз переконувався ще під час першої відсидки. Навіть декотрим своїм товаришам він видається згрідлигим. Їм не подобається лінія його поведінки, пряма, як політ стріли. З завищеними моральними вимогами до

себе й оточення. Розуміє, що виділяється з-поміж інших, як високий осокір серед звичного дрібнолісся. Хоча знає пречудово: блискавки б'ють по найвищих деревах...

Ув'язнення – теж хороший університет. Роки, проведені в тюрмах і таборах, багато змінили в самосвідомості Стуса. Нині йому навіть незручно згадувати того листа, якого він направив у січні 1972 року Петрові Шелесту – тодішньому першому секретареві ЦК Компартії України. Тоді ще в ньому жеврїла надія на можливість достукатися до душ високих партійних чиновників. А писав у листі Стус щось таке і мовляв, я вірю, що Ви прагнете справедливості й добра. Прошу повірити й мені, що я сердечно, вперто, до смерті хочу тієї ж справедливості і добра для наших трудівників і всього людства. Щоб серед людей було більше взаєморозуміння, а не злоби...

Те послання він ще підписав так: «З повагою, Василь Стус».

Звичайно ж, і в той час ця повага була формальною. Листа писав скоріше ради виправдання перед сім'єю, з маленькою надією на маленьку поблажку. Тепер і краплини навіть для такої формальної поваги не залишилось. А кожен рік відсидки, як під час підйому на гору, допомагає побачити величніше. Безмежні знущання і приниження підштовхнули писати про інше. Добре, що він направив до Верховної Ради СРСР свою заяву з відмовою від радянського громадянства. Ні, він не рветься за кордон. По-перше, тому що хтось же повинен удома чистити Авгієві стайні. Чому ж українці весь час сподіваються на закордонного дядечка або старшого брата?

А, по-друге, він мріяв дочекатися того часу, коли його вірші стануть читати в рідній країні тією мовою, у лоні якої вони народжені. Тому мало зігривали і публікації збірок його віршів у Брюсселі. І та премія, якою його відзначили зарубіжні літератори. Досі в пам'яті питання, що його з підлітковою прямотою задав йому якось Дмитрик:

– Тату, якщо ти такий талановитий, то чому тебе не друкують?..

Роки, проведені в ув'язненні допомогли багато чого побачити заново. Виявляється, найглибші і найзичливіші статті про його творчість написали автори з єврейськими прізвищами. А серед наглядачів у всіх тюрмах, як не гірко, чомусь переважають його співвітчизники... Хоча Стус чітко відзначив: тюрма зішкрібає з людини національні особливості. І висвітлює серцевину, осердя особистості.

В чому головна відмінність гуманної держави від диктатури? В сенсі та спрямованості органів покари. В демократичній країні вони допомагають очистити душу людини, яка здійснила злочин. У державі, збудованій на фундаменті диктатури тюремне покарання ранить особистість. Спрямоване бо на її приниження. Проти чого він і воює...

У камері більше за все Стус страждав не від кепського харчування. Не від повної відсутності пересування і спілкування. Вбивали моральні знущання, котрі йому з задоволенням влаштовували навіть не начальники, а рядові наглядачі. Коли він оголосив голодування на знак протесту, що в нього відібрали томик Гете, якого він почав перекладати, йому книжку все-таки повернули. Але обізлені наглядачі тут же влаштували додатковий шмон у його камері. Здоровецький бевзь навіть примусив розсунути ягодиці. З задоволеною усмішечкою, скалячи позолочені фікси, заглядав йому в анус (у задній прохід). А коли вони вийшли, Василь ще цілий день не міг узяти в руки збірку Гете. Через сором за свою батьківщину. Через пережите свинство, свідком і мовчазним учасником якого довелося стати великому поету... Найстрашніше – не фізичний відхід із життя. Набагато трагічніше – смерть людини в людині...

У табірній тюрмі в'язням не дозволялось обмінюватися листами або записками. Перемовлятися або перестукуватися. Їх відгороджували від живого життя. Василь за першої-ліпшої нагоди намагався зламати змову загального мовчання. Підлість боїться понад усе озвучення. Коли його вели коридором вздовж дверей камер у карцер, він голосно кричав:

– Стуса знову садять до карцеру!..

Додавав, на скільки і за що отримав покарання. Хай його соратники знають, що він іще живий... Не зламали!..

За це охоронці заламували йому руки, починали лупцювати...

А він додавав іще голосніше:

– Люди добрі! Ці сталіністи і беріївці лупцюють мене!..

Сьогодні Василя попередили, що після обіду поведуть на медекспертизу. Знову перевірятимуть психічне здоров'я. Власті дуже хочуть визнати його ненормальним. Іноді в карцері, від повного безсилля під час чергової голодівки, Стус питав у себе, чи не даремні його прагнення? Хто дізнається про них? Можливо, мають рацію ті, хто не раз підкидав йому в різних варіантах думку: – Ти ж великий поет. І повинен берегти світ талант...

Але, як би пафосно це не звучало, він для себе давно чітко сформулював головне правило – хтось же повинен починати першим...

За залізними дверима загримів засув. Щоб наглядач зайвий раз не придерся за порушення форми заправки ліжка, Василь підняв тяжкі нари, на яких він лежав, і спустився на підлогу. Коли його виводили в коридор, він подав голос:

– Стуса знову потягли до психіатра...

І зараз відчув удар по потилиці. Йому завернули руки за спину, замкнули наручники.

Раптом хтось несміливо стукнув у залізні двері своєї камери. Відлунням обізвалась друга. Та вже набагато голосніше. Поки Василя вели коридором, він перетворився на громохкий вагон...

Тільки пізніше, із записочки з волі, Василь дізнався, що академік Сахаров звернувся з листом до учасників Мадридської наради з перевірки дотримання Гельсінкських домовленостей. У листі академік закликав усіх, кому дорогі людська гідність і справедливість, добитися відміни дикого вироку, винесеного в Україні радянським судом.

Але чомусь подумав тоді поет, тільки прикрощі стають швидко, а добрі справи – гай-гай, дуже повільно...

Частина третя

Господи Боже, до чого ж дивовижна країна моя Україна. То пішла хвиля присвоєння звань Героїв і пам'ятників тим, хто ще вчора ходив у бандитах. А то піднялась мода на скасування цих звань і руйнацію тих же пам'ятників. Нещодавно прочитав гнівну статейку з вимогою навіть забрати ім'я Василя Стуса у вишу, який він закінчив. Можливо, так і зроблять. І невже вірші поета знову видаватимуть лише в Брюсселі?

З російської. Авторизований переклад.
Переклав Дмитро Кремінь